
RELIG
MEDIC

Debacq

Keynes No 60

BROWNE, Sir T.

in 12 — — — — . 3.#

theologia, theolog.

~~[struck out]~~ heterodox.

in classe tractatuum singularium, qui complectuntur errores particulares.

(heterodox.)

Religio
Medici
Iuxtā Exemp Lug Batauor
1644

LECTORI.

ATheiſmi ſuſpicione laborantes Medicos, purgaturus hic medendi Artifex, & innocentem artem Apoſtoli laudibus claram, interque diuina Chariſmata annumeratam, à magnis & impudentibus vulgi calumnijs vindicaturus, fidem ambiguam non tantum manifeſtat, verùm etiam occupat omnia quæ contra illam ab Atheis, Turcis, Iudæiſque opponi poſſe arbitratus eſt. Magni ſanè erat momenti ad Medicorum

famam, hanc iniuriam propulſare; Dico ampliùs Reipublicæ Chriſtianæ non parùm intererat viros ſibi ſeruare innocentes eoſdemque Doctos qui dum profundis aut erectis conatibus toti Naturæ rimandæ mundanoque operi peruoluendo incumbunt ſuo ſimul opifici haud dubiè faciunt. Nihil igitur ſuboleat mali Religionis Medici Titulus, ſi quidem eius author firmiſſimum primæ veritatis patrocinium ſuſcipit: doctiſſimi acumen ingenij, plurimis Theologiæ dogmatibus tradit, ſubactam ac fœcundam mentem in obſequium fidei ac-

commodat; tandemque inter diſſidentia Eccleſiæ mẽbra Chriſtianæ ſciſſuræ ingemiſcit. Is eſt (mi Lector) quem ſecurus tanges : ſed nundum ſatis tibi innoteſcit Anglum ſe licet eſſe profiteatur & ad ſectam Anglicanam per vim malignam natiuitatis aut fortunæ præter voluntatem adactum, penè tamen Catholicus eſt, & ita ab Anglicanâ Doctrina ad Romanam deflectens ac propendens ita ad fidem noſtram vniuerſalem compoſitus, ita leniter diſſidens à nobis, vt metu tantùm ſœuientis in Angliâ perſecutionis, metu inquiſitionis hæreticæ

ã iiij

in aliquibus adhuc aberrationibus detineri videatur. Sanè non pertinax illi suæ sectæ ingenium, sed facilè in nostram pietatem syncerè mutabile. Quid enim aliud est, parentum aut amicorum funeribus se volentem nolentem, interposito etiam voto soluere iustas preces, vt animæ illorum, dilatâ conscientia, criminibusque dissolutis, eximantur à cruciatu & transuolent in sinum Abrahæ, quid est inquam aliud quam Medicos illos purgatorij ignes nobiscum asserere: quos si se dicat non posse capere, sensu supponit aut intelligentia non si-

de? Quid aliud, adhibere Sanctos ad dolores, eorumque opem ac ſuffragia, vrgentibus miſerijs, inuocare, quam ad fidem Catholicam ſe adiungere? Quid Angelos Cuſtodiæ noſtræ Commiſſos ac interiore curâ deputatos profiteri, quã noſtrarum partium Theologum ſe facere? Quid ſummum pontificem non modò non auerſari, ſed eundem neceſſaria veneratione colere, & obſeruare, inuehi in eos qui malè ei dicunt ac Anthichriſtum nominant, quid inquam niſi vicino veſtigio propendere in Catholicam Eccleſiam, ſeſe remouere à ſuis,

& Romam, cursu licet lento, contendere. Timidus quidem est dum se tegit, caliginemque offundit altaris mysterio: sed quantum sit hoc in proposito clandestinus quamque habeat apud se reconditam doctrinam, conscia sunt eius de miraculis verba, vbi non vnum alio maius asserit, & fide eadem quâ vnũ creditur aliud credi posse innuit disceptatricis Theologię argutias ferre nequit nec sublimem hanc scholæ calliditatem patitur, at non illa placet Catholicis omnibus. Alicubi fortasse leues ad credendum irridet, cupitque credulitati proiectæ

ac effusæ adhibere modum, at nihil agit contra nos, cum ibidem pertinaces fuisseque consecratos erroribus ludibrio habeat. Sed quidquid tandem sit de eius genio ac fidei integritate quid vetat, quominus suadente etiam scriptura salutem ex inimicis nostris consequamur? Miraberis saltem, lector, generosos ac faciles inpetus eumque ex solo Ærario suo, libris vacuum, deprompsisse tam varia quæ ditionis solius memoriæ erant: quid si patres, antiquitatis sacræ testes, consulere potuisset! Certè illud etiam obseruabis, ad rationum momenta expen-

denda adeò placidum & manſuetum ingenium afferre, tantam lenitatem, condeſcenſionemque (vtar verbo latinorum patrum) vtnon ſit cenſendus hæreticus, imò ſperare poſſimus, fore vt animus fidei capeſcendæ idoneus, adornatis erroribus planè renunciet & ampliori lumine à Deo Illuſtretur.

RELIGIO MEDICI.

PARS PRIMA.

Sectio prima.

AD Religionem meam quod attinet, licet verisimilia quædam concurrant, ex quibus fieri possit coniectura mihi nullam prorsus esse, cuiusmodi sunt; Hoc vitæ institutum quod secutus sum; isto plerumque nomine male audiens; studiorum meorum genius; Morumque & sermonum in iis quæ ad Religionem spectant indifferentia? dum nec has partes tueri nec illas impugnare consueuerim, ea studii, & contentionis acritate, qua plerique fere vti solent. Hæc tamen omnia nequaquam obstant, quo minus honorificum Christiani ausim vindicare. Non quod Bapti-

ſterio tantum, aut inſtitutioni, aut Regioni ei, quæ me peperit, hunc titulum acceptum feram; quaſi aut eorum, quæ à parentibus incauta adhuc mente imbiberam, ex educatione confirmatio acceſſerit; aut communi quodam aſſenſu Religionem patriam amplexus fuerim: Sed quod maturiori jam ætate, & prouectiori iudicio, ſpectatis, exploratiſque ſingulis, ipſa gratiæ principia, rationiſque leges, vt huic vni me addicerem perſuaſerint. Nec tamen hic communis eius Charitatis, quam omnes humanitati debemus, adeo immemorem me Zelus reddidit, vt non commiſeratione potius, quam odio Turcas & infideles, nedum, Iudæos proſequi velim: beatoque hoc cognomine frui contentus non infeſto in eos animo ſum, qui titulum tam glorioſum reſpuunt.

Sect. 2.

QVia autem hodie Generalius eſt Chriſtiani nomen, quam vt fidem noſtram exprimat; ſicut enim terrarum, ſic & Religionum Geographia quædam eſt, nec tantum legibus ſuis ac finibus diſtinguntur regiones, ſed doctrinæ etiam fideique ſuæ Canonibus circumſcribuntur; ſtrictius itaque vt agam, Religionem illam Reformatam, de nouo ad incudem redactam profiteor, in qua præter nomen ſolum nihil diſplicet. Fidem illam profiteor, quam Chriſtus ſeruator docuit, quam diſſeminarunt Apoſtoli, quæ à Patribus authoritatem, à martyribus confirmationem accepit. Quæ tamen ſiniſtris Principium conſiliis, Epiſcoporum ambitione & auaritia, & fatali temporum corruptione ita tentata, & labefactata fuerat, ita à

natiua ſua pulchritudine reciderat, vt ad primæuam ſuam integritatem recuperandam temporum horum amica & diligenti opera indigeret. Fortuitus autem ille occaſionum concurſus, rationum rei gerendæ tenuitas, eorumque qui opus tam bonum primi moliti ſunt, humilis & abiecta conditio, quæ apud Aduerſarios noſtros riſum & contemptum pariunt, mihi quidem admirationem excitant: eadem iſta Chriſto olim, & diſcipulis eius inſolentes Ethnici obiectarunt.

Sect. 3.

NEc tamen in vecordem illum pertinacium hominum gregem memet adiungo, qui labefactatum nauigium malunt Forunæ committere, quâm in nauale de integro reſarciendum deducere; qui malunt omnia promiſcue retinere, quam quicquam inde dimi-

nuere, & pertinaciter esse, qui sunt, quam qui olim fuerunt, ita vt iisdem ex Diametro repugnent. Ab illis, non contra illos Reformationem instituimus, omissis enim conuitiis illis, & verborum contumeliis, quæ quidem affectus & stomachum inter nos discernunt, non causam; Idem vtrisque nomen est, eadem fides, idem necessarium principiorum systema nobis cum illis commune. Mihi itaque Religio non est, eorum familiaritate & consuetudine vti, illorum Ecclesias ad ire, quoties nostræ præsto non sunt, adeoque vna, aut cum illis aut pro illis vota facere. Ex innumeris istis sacræ paginæ locis, quibus Populo Israëlitico edicitur, ne se Idolorum templis polluant nullam adhuc satis validam consequentiam deductam vidi: Christiani enim omnes sumus, nec eiusmodi aliqua execranda impietate disiuncti, quæ aut

preces noſtras aut locum in quo factæ ſunt contaminare valeat, aut quæ efficere poſſit, vt animus ſibi conſtans rectique tenax creatorem ſuum vel vbiuis gentium adorare nequeat, nedum in locis iſtis qui cultui eius dedicati ſunt: in quibus ſi cultus, quem hi præſtiterint Diuinum animum offenſiorem reddat, meus forte placaturus eſt: ſi ille locum prophanet, fieri poteſt, vt meus expiet. Aqua Luſtralis & Cruſixa (res vulgo formidabiles) nec iudicio meo imponunt nec Religionem peruertunt. Ad ſuperſtitionem (quam vocat Zelus mendoſus) procliuiorem me eſſe fateor. Vita ſane & conuerſatione ſeuerus ſum, moribus triſtis, aliquando etiam moroſior, in ſacris vero, & genu, & pilei, & manus vrbanitas, placet, vna cum reliquis omnibus geſtibus, qui pietatem internam aut exprimant, aut adaugeant.

Proprium mihi brachium citius, quam ædem ſacram violaturus ſum, quam Sancti alicuius aut martyris monumentum deiecturus. Ad Crucis, aut Crucifixæ conſpectum à pileo facile temperare poſſum, nec tamen ſic quin mihi ſeruator meus animum ſubeat. Nec inutiles religioſe peregrinantium labores ridere poſſum, nec miſerandam Monachorum conditionem contemnere: Licet enim in his quædam præpoſtere fiant, aliquid tamen in ſe pietatis habent. * Nolam Aue Marianam nunquam niſi leuato ad Cœlum animo audire poſſum; nec mihi perſuadere, ideo quia iſti in vna circumſtantia errauerint, mihi licere in omnibus ceſſare, ſtupido nimirum ſilentio, & contemptu. Quem itaque

** Qua ad horas 6, & 12, ſingulis diebus pulſata monetur vnuſquiſque ſiue domi, ſiue foris in plateis fuerit, vt ad precandum ſe conferat: quæ preces vulgo ad Mariam Virginem diriguntur.*

L v

illi cultum huic exhibuerunt, ego Deo, cultuſque eius errorem precibus meis rite inſtituti correxi. In proceſſione ſolemni quandoque abundantius fleui, cum qui forte vna aderant contradicendi ſtudio & præiudicio cæci immodico riſu diffluerent. Sunt proculdubio & in Græcis, & Romanis, & Africis Eccleſiis ritus quidam & cæremoniæ, queis qui zelo ſaniori ſunt recte & Chriſtiani vti ſciunt, quæ tamen nos improbamus non quidem tanquam in ſe mala, ſed quod vulgus hominum quod quaſi limis intuetur veritatis faciem, leueſque & inſtabiles animos, qui non ita anguſtum recti tramitem ſeruare norunt, quin huc illuc in extrema vagabundi ferantur, illecebris ſuis in ſuperſtitionem pertrahant.

Sect. 4.

VArii fuere reformatores, varia itidem reformationum genera: Quas gentes ſingulæ ratione quadam propria & peculiari, prout cuiuſque commodum locique Genius ferebat, adminiſtrarunt: aliæ quidem moroſe & ſeuere, aliæ vero tranquille & moderate, non vi diſtrahentes ſed placide diuidentes rem communem, relicta interim honeſta quadam reconciliationis poſſibilitate, quam animi pacis ſtudioſi deſiderant, nec prorſus deſperant aliquando cum tempore & bono Deo effectum iri: Quanquam ſiquis extremorum antipathiam affectuumque & opinionum contrarietatem animo reputat, eadem prope ſpe Polorum cæleſtium vnionem expectare poterit.

Sect. 5.

SEd vt propiori adhuc differentia ſecernar, circuloque arctiori memet definiam: Non alia eſt Eccleſia, quæ æque per omnia cum Iudicio meo quadrat, nec cuius articuli, conſtitutiones, & Conſuetudines, æque rectæ rationi conſentaneæ, æque ad pietatis meæ ſenſum accommodatæ videantur, ac ea, cuius Fidei nomen dedi, Eccleſia Anglicana. Cuius quidem Fidei ſacramentum dixi, adeoque & eius Articulis ſubſcribere, & conſtitutiones obſeruare duplici nomine teneor. Alios Articulos vt fide, aliaſue Conſtitutiones obedientia vt amplectar, nemo adduxerit: His quæcunque inſuper tanquam adiaphora acceſſerint, ea ad iudicii proprii præceptum, & pro priuato pietatis meæ genio recipio, aut repudio: nec hoc crediturus quod

Lutherus affirmauerit, nec illud repudiaturus, quod improbauerit Caluinus, Nec in vniuersum displicet Consilium Tridentinum nec mihi in totum approbatur Dordracensis Synodus. Ecclesia denique mihi Textus est, vbi silet Scriptura; vbi ea loquitur, Commentarius; vbi vtraque in silentium consensit, nec Roma, nec Geneua mihi religionis canones præscribit, eos mihi à iudici mei dictamine peto. Iniusto opprobrio nos onerant aduersarii nostri, ipsique turpi errore assentimur, religionis nostræ natales ab Henrico Octauo computari. Is quidem Papam Romanum, non fidem eiecit; id quod maiores eius superioribus sæculis & voluerunt, & conati sunt; & nostra etiam memoria Respublica Veneta, vt creditum est, efficere tentauerat, A Charitate alienum est Contumelias illas, & con-

vitia in Pontificem Romanum iacere; Cui ſaltem vt ſeculari principi verborum humanitatem debemus. Non deeſſe fateor, quod nobis Stomachum moueat: Huius Decreto excommunicatus ſum, Hæreticuſque audio, nec me mitiori titulo dignatur; Illi tamen Antichriſtum, Hominem peccati, aut meretricem Babylonicam per opprobrium regeſſiſſe me nemo vnquam audiuit. Charitatis eſt ſine Reactione pati: Fieri poteſt, vt Satyræ iſtæ, inuectiueque ex ſuggeſto orationes apud vulgus aliquid valeant, cuius aures ad Rhetoricam arrectiores ſunt, quam Logicam: at quibus grauius eſt, & ſanius iudicium, qui nauront cauſam iuſtam temperata diſputatione defendi poſſe, nec Stomachi patrocinio indigere, his inquam Fidem neutiquam confirmare ſolent.

Sect. 6.

NVſquam mihi ortum eſt cum aliquo diſſidium propter opinionum diſcrepantiam, nec inimicitiæ ſuſceptæ quod mecum in iis non ſentiret, à quibus forſan paulo poſt & ipſe diſſenſurus ſum. Quæſtiones ſuper iis quæ ad Religionem pertinent mihi non arrident; eaſdemque conſulto detractare ſoleo: præſertim ſi quando certamen iniquum futurum ſit, adeoque euenire poſſit, vt patrocinij noſtri imbecillitas veritatis cauſæ officiat. Quoties aliquid addiſcere cupimus, cum ſuperioribus contendere expedit; ad noſtras vero opiniones confirmandas, cum ijs confligere præſtat, quos & ingenio, & iudicio ſuperamus, vt ex ſpolijs, crebriſque victorijs inde reportatis, noſtris apud noſmet pretium & honorem conciliemus. Ad verita-

tem vindicandam & propugnandam non eſt quilibet idoneus aſſertor: Sunt qui ex principiorum ſuorum ignorantia, veritatiſque propugnandæ inconſiderato Zelo erroris turmas ad prælium inconſultius prouocant, tandemque veritatis Hoſtibus trophæa remanent. Accidit enim aliquando, vt etiam veritas neceſſario ſit dedenda, haud aliter ac oppidum, quod tamen iure tenes: Præſtat hac itaque tranquille frui, quam Belli fortuna periclitari. Si quibus in rebus dubitare contingat, aut eas ex animo patior delabi, aut ſaltem tandiu miſſas facio, dum maturiori iam & prouectiori iudicio me inde expedire liceat. Oedipodem enim cuique certiſſimum eſſe ſuam ipſius rationem comperi; eamque eſſe, quæ modo ſpatium deliberandi detur, vincula iſta & laqueos explicitura ſit, quibus qui animo minus

con-

conſtanti & firmo ſunt, impediri ſolent. In Philoſophia vbi ſæpe bifrons videatur Veritas, ſatis Paradoxus ſum; at in Theologia viam tritam libens inſiſto: & nec implicita quidem, nec tamen peruicaci fide Eccleſiæ primum mobile ſequor, ad cuius motum poſt habitis omnibus eccentrici Cerebri epicyclis feror: qua ratione factum eſt, vt Hæreſibus, Schiſmatibus, & erroribus omnibus præcludatur introitus: à quibus in præſentia me vndiquaque purum, ſalua ſpero veritate, pronunciare poſſum. Inter ſtudia quidem immaturiora tribus me pollutum fuiſſe non inficior, non quidem illis in nouiſſimis his annorum centuriis enatis, ſed obſoletis iam & antiquis, nec vnquam, opinor, renaſcituris niſi ex cerebri alicujus noſtri ſimilis erratico & euaganti genio. Non enim cum Authoribus ſuis Hæreſes in-

tereunt, ſed Arethuſæ more, licet hic intercidire videantur, alibi erumpunt. Vnum aliquod generale conſilium, non vnam aliquam Hæreſin è medio tollere valet. Profligari quidem in præſentia poteſt, non tamen ita extirpari, quin ventura ſæcula ſimileſque Cælorum aſpectus eandem redditura ſint, tandiu iterum victuram, dum iterum condemnetur. Opiniones enim in alia atque alia, iis vnde primitus originem traxerant ſimili ingenia, poſt certas annorum periodos incidere ſolét, plane quaſi per metempſychoſin quandam tranſmigratio fieret. Vt nos ipſos renatos videamus * Anno Platonico non opus eſt: nec enim eſt homo ſimpliciter vnus: Diogenes multi fuerunt.

** Certa quædam temporum eſt poſt millia aliquot Annorum reuolutio, in qua futurum eſt, v quæcumque antehac fuerant, priori conditioni reddantur; adeoque Plato ipſe eodem modo in Scholi præcipiat, quo cum hæc dictaret.*

multi Timones, quamuis pauci ita vocati. Iidem homines, eadem ſæcula iterum atque iterum in ſcenam redeunt, nec quiſquam antehac vixit, cuius non ſimilis aliquis reuixerit, & quaſi Virbius lumen reuiſerit. Ex Hæreſibus autem iſtis prima erat, Arabum illa, Animas humas vnà cum corporibus interire, die tamen nouiſſimo reſurrecturas, non quod Animam planè mortalem eſſe ſenſerim, aut id ſi eſſet, quod Fides ſola non Philoſophia hactenus redarguere valuit, & ſi vtrumque ſepulchrum vna introiret, eam tamen, ſicut & corpus, reſuſcitandam eſſe. Nec profecto aliter ac vili noſtra natura dignum eſt, nobiſcum agetur, ſi vſque in tenebris obdormiamus, dum ſupremum illud claſſicum canatur. Serio naturæ noſtræ vilitatem dum mecum reputarem, hanc Animæ dignitatem arrogare metui. Liceat

modo Seruatore meo tandem aliquando frui, prope in æternum me nihil esse, haud moleste paterer. Secunda Origenis erat, Deum in æternum pœnas non sumpturū, sed post definitum iræ suæ spatium, liberaturum esse à supplicio damnatas animas: In quem errorem incideram, dum misericordiam diuinam, magnum illud Dei attributū serio meditarer; eique aliquantulum indulsi, & quod ab omni malignitate alienus esse, aptumque & non inutile pondus habere videretur ad animū ab altero illo Desperationis extremo subtrahendum, cui nos melancholia, & Contemplatio obnoxios reddunt. Tertia erat, pro Defunctis oratio, quam quidem numquam aut defendi, aut exercui, id tamen per Veritatem & Religionem nostram licuisse sæpius optaui; certis quibusdam Pietatis argumentis ad id adductus: ægrè enim mihi tem

perare ſolitus ſum, quoties amicum aliquem deceſſiſſe ſignificaret Campana, quin pro eodem preces funderem, & pro anima eius, conſpecto corpore, vota facerem: Sic nos poſteritati commendari mihi longe nobilius viſum eſt, quam Hiſtoricorum calamis. Opiniones iſtas numquam aut pertinaciter propugnaui, aut aliorum fidem iiſdem implicare conatus ſum: nunquam ne Chariſſimis quidem indicaui, aut diſcutiendas propoſui: vnde factum eſt, vt nec propagarem in alios, nec in me ipſo confirmarem; vltro paſſus eas materiam illam, vnde primum hæc flamma nata eſt, depaſci, adeoque fomento nullo aliunde admoto inſenſibiliter tandem extingui. Hæ igitur opiniones quamuis à legitimis Conſiliis damnatæ, in me quidem Hæreſes non fuerunt, ſed meri tantum & ſimplices intellectus errores,

non accedente voluntatis prauitate. Illis non tantum deprauatus eſt intellectus, ſed affectus etiam morbidi, qui Paradoxi aliquid habere non contenti ſunt, niſi & Hæreſin inſuper adiungant, nec opinionis alicuius authores eſſe, niſi ſectæ etiam ſint, ſceleſto illi, primoque Schiſmatico Lucifero non diſſimiles, qui ſolus errare non contentus multas ſpirituum Legiones in factionem pertraxit; & ea experientia edoctus Euam ſolum tentare ſatis habuit, vt qui bene noſſet contagioſam peccati naturam, alterique tantum imponere, tacite & conſequenter perinde eſſe, ac ſi vtrumque deciperet.

Sect. 7.

ORituras eſſe Hæreſes Chriſtus olim ipſe vaticinatus eſt, at antiquas abolendas eſſe nullus prædixit. Hæreſes neceſſario futuras

verum eſt, non tantum in Eccleſia noſtra, ſed aliis etiam. Ipſæ Hæreticorum doctrinæ ſuas habent hæreſes, & non tantum ab eccleſia noſtra diuiſi ſunt Arriani, ſed etiam inter ſeipſos: qui enim ingenio ad Schiſmata procliues ſunt, & rebus nouis natura ſtudent, vſque ſponte ſua latius diffunduntur, nullo ordine, nulla Occonomia coërcendi. Ideoque ab aliis ſeparati inter ſe ipſos minus firmiter cohærent, nec publica ſciſſura, & Eccleſiæ dichotomia contenti, minutim ſeſe etiam atque etiam diſſecantes, in Atomos prope tandem comminuuntur. Ita ſane natura comparatum eſt, vt viri ſingulari ingenio ſingulares itidem opiniones, & dogmata perpetuo habeāt, eaque non tantum à ſuæ aut alterius cuiuſlibet Eccleſiæ, ſed à cuiuſlibet etiam Authoris ſententia diuerſa, quod quidem ſano iudicio

citra omnem aut offenſionem aut Hæreſin licebit. Innumera enim illa, & Conciliorum decreta, & Scholarum ſubtilitates multa ad huc integra & intacta reliquerunt, in quibus mens proba & ingenua libere expatiata innocuo ſe luſu recreare poterit, procul omni Hæreſis periculo.

Sect. 8.

ÆRia autem illa Theologiæ Myſteria, caligante ſque Religionis ſubtilitates, quæ tot melioris notæ hominibus cerebrum cardine emouerunt, non vnquam mihi piam matrem læſerunt: Nec profecto ſatis impoſſibilitatum in Religione noſtra habere videtur alacris fides: Cuius myſteriorum altiſſima profunditas, non tantum dilucide explanata eſt, ſed Syllogiſmis etiam, rationiſque amuſſi confirmata. Obſcuris aliquando

deuijſque Veſtigijs myſterium aliquod libens ſequor, donec ad *O Altitudo* ratio perueniat. Nodos illos de Trinitate, Incarnatione, & Reſurrectione animi relaxandi gratia mecum interdum ſolitarius meditor, mentemque in his comprehendendis exercere ſoleo. Quæcumque mihi, aut Satanas, aut Ratio rebellis objiciat, ea omnia vno illo paradoxo Tertulliani conſilio expedio, *Certum eſt, quia impoßibile eſt.* In difficillimis quibuſque fidem exercere ſtudeo: ea enim credere, quæ explorata ſunt & ſenſibus conſtant, non Fidei eſt, ſed Perſuaſionis. Sunt qui promptius credunt, quod Chriſti ſepulchrum ſpectauerint, mariaque rubro viſo de miraculo nihil dubitant. Ego vero mihi gratulor, quòd in miraculorum tempore non vixerim, quòd nunquàm aut Chriſtum, aut Diſcipulos viderim, quod nec cum

Iſraelitis mare rubrum tranſierim, nec in eorum numero fuerim quos Chriſtus per miracula ſanauit: hic enim mihi nolenti volenti credendum fuiſſet, nec ad me pertinuiſſet Benedictio de omnibus illis pronunciata, qui non videntes crediderint. Facilis eſt eorum, & neceſſaria credulitas, qui ea credunt, quæ oculi & ſenſus explorauerint. Eum mortuum, & ſepultum reſurrexiſſe credo, inque gloria eius potius quam in Cenotaphio & Sepulchro contemplari cupio. Hæc autem credere minimum eſt, hanc fidem vt æquum eſt Hiſtoriæ debemus. Illis erat præ cæteris nobilis & animoſa fides, qui ante aduentum eius vixerant: ex obſcuris enim Vaticiniis, myſticiſque typis credenda expiſcati, expectarunt ea, quæ impoſſibilitatem quandam præ ſe ferebant.

Sect. 9.

HAbet profecto aciem quandam omnis firma fides, nec durior erit Metaphora, ſiquis dicat, Gladius fidei. Eadem tamen in huiuſmodi nodis pro clypeo potius vtor, quo titulo ab Apoſtolo inſignitur: eumque invulnerabilem fore cōperi, qui hoc munitus in certamen deſcenderit. Ex quo eo profecerat ſapientia mea, vt ſcirē nos nihil ſcire, Ratione mea vſus sū Fidei indies magis magiſque obſequenti. Nunc myſterium aliquod ex deſcriptione Platonica intelligere cōtentus moroſam Definitionum ſeueritatem non exegero. * Allegoricam illam Hermetis deſcriptionem Metaphyſicis omnibus Theologorum definitionibus longe præfero. In quibus Rationi ſatisfacere nequeo.

* *Sphæra cuius centrum vbique, circumferentia nullibi.*

Phantaſiæ morem gerere ſoleo : Æque mihi arriſurus eſt, qui Animam definierit, Angelum hominis corpus Dei ac qui, ἐντελέχειαν. Qui lucem Vmbram Dei, ac qui Actum perſpicui. Quæ obſcuriora ſunt, quam vt Ratio comprehendere poſſit, ea deſcriptione aliqua aut periphraſi adumbrare conuenit. Cum enim hinc Ratio noſtra didicerit experta, quam imbecilles vires habet, quamque impar ſit ad manifeſtos iſtos & quotidianos Naturæ effectus explicandos, ſummiſſior tandem futura eſt, & in Fidei ſubtilitatibus minus audax. His artibus, inquam, Rationem paulatim ſubigens ad Fidei imperium fingo. Credo iam tum fuiſſe arborem ex cuius fructu parentes noſtri guſtauerint infælices, quamuis in eodem ipſo capite, in quo Deus ipſis interdixerat, diſerta teſtentur verba nondũ natas fuiſſe agri plan-

tas nondum enim effeciſſe Deum vt in terram plueret. Quod ſerpens ille ventre graderetur (ſi tamen hoc ad literam intelligendum eſt) ei ex corporis figura etiam ante maledictionem contigiſſe credo. Virginitatis probandæ rationem Iudæis à Deo præſcriptam incertam admodum & fallacem comperi. Docet & experientia, & Hiſtoria, non tantum certas mulieres, ſed totas etiã nationes ab illa Puerperii maledictione immunes fuiſſe, quam tamen toti ſexui Deus denunciaſſe videtur. Veriſſima tamen eſſe hæc omnia credo, quæ tamen falſa eſſe mihi Ratio perſuadere parat. Nec Fidei eſſe vulgaris arbitror res huiuſmodi credere, quæ Rationem tantum ſuperare, ſed & ipſi, & ſenſuum teſtimoniis repugnare videntur.

Sect. 10.

SOlus cum ſum, & à turbata ſegregatus (*nec enim cum porticus, aut me* Lectulus *accepit, deſum mihi*) ſolum tamen me non eſſe cogito, ideoque non excidit mihi eum, eiuſque attributa meditari, qui ſemper vna verſatur; præſertim ſumma illa duo, Sapientiam eius, & Æternitatem: illa mihi mentem recreare ſoleo, hac confundere: quis enim de Æternitate aut ſine ſolæciſmo verba facere, aut ſine exſtaſi cogitare poterit? Tempus animo comprehendere licet, vt quod quinque tantum dierum ſpatio nobiſmet ipſis grandius ſit, adeoque eundem nobiſcum orbis Horoſcopum ſortiatur: Quoties vero eo vſque in præterita retro ferri conor, vt principium, aut tam immenſo ſaltu in futura promicare, vt finem eius eſſentiæ animo complectar, quam &

principio & fine carere ſtatuimus, toties ad illud ſancti Pauli Aſylum me recipere cogor. Nec ipſos Angelos id poſſe Philoſophia noſtra aſſerere audet. Nullam creaturam ſui capacem creauit Omnipotens. Se ipſum comprehendere poſſe, eius ipſius ſolum naturæ proprium eſt. Sum, qui ſum, eſt ipſius definitio Moſi à ſeipſo dictata; breuis ea quidem, quæ breuitate ſua mortalibus animis ſenſus confunderet, quicunque eum interrogare auderent, aut ex ipſo, quid eſſet, quærere. Ille ſolus eſt, reliqua omnia fuerunt, & erunt; at diſtinctiones temporum non habet æternitas. Ideoque vox illa terribilis Prædeſtinatio, tanta difficultate à rudioribus intellecta, tantoque negotio etiam à doctiſſimis explanata, non eſt, ſi de Deo recte ſentire velimus, non eſt apud eum præſcia futuræ noſtræ conditionis determinatio, ſed breuiſſima

quædam voluntatis eius ſententia, eo ipſo momento completa, quo decreta eſt. Æternitati enim, cum indiuiſibilis ſit, & tota ſimul, nouiſſima illa tuba iamdudum ſonuit, iamdudum in flammis cruciantur damnati, & in ſinu Abrahami Beati recumbunt. Vnius tantummodo dieculæ rationem mille annos apud Deum habere Sanctus Petrus verecunde dixit: ſi enim Philoſophorum more loquendum eſt, Temporis illa momenta, quæ fluxu ſuo continuato in mille demum annos deducuntur, ne momentum quidem vnum apud illum conſtituunt. Quod nobis eſt futurum, Æternitati preſens eſt: Cuius tota Duratio nihil aliud eſt, quam momentum fixum, & ſtabile, ſine ſucceſſione, ſine partibus, ſine fluxu, aut diuiſione.

Sect. II.

NOn aliud attributum maiore difficultate Trinitatis myſterium implicat, vbi in relatione Patris & Filii neganda eſt prioritas. Mirum mihi videtur, qua ratione Ariſtoteles mundum æternum fuiſſe intellexerit, aut duo ſimul æterna conſtare voluerit. Similitudo illa de Triangulo intra quadrangulum contento, illuſtrare aliquantulum videtur illam Animarum noſtrarum Trinitatem, vt & ea viciſſim triplicem Dei vnitatem. In nobis enim non tres ſunt Animæ, ſed Animarum Trinitas. Tres ſunt, ſi non Animæ diſtinctæ, diſtinctæ tamen facultates, quæ in dictinctis etiam ſubjectis, & poſſunt, & ſolent ſeorſim ſubſiſtere, ita tamen in nobis vnitæ, vt vnicam tantum animam & ſubſtantiam conſtituant. Si qua daretur tanta perfectione

anima, vt tria distincta corpora simul informare possit, hanc pusillam quandam Trinitatem dicere liceret. Et si numerum ternarium distinctum animo fingas, intellectu non diuisum, aut separatum, sed in vnitate sua contentum; ea demum est perfecta Trinitas. Mysticam illam Pytharigoricæ philosophiæ rationem, arcanamque numerorum Magicam sæpe admirari solitus sum. Caue à Philosophia, Præceptum est non nimis laxe interpretandum: Nam in hac rerum naturalium compage, Theologica quædam legere est, non illa quidem literis majusculis, sed stenographia quadam, breuibusque Characteribus expressa, quæ in tenebrosa scientiæ Abysso prudentioribus pro Lucernis esse possunt, illisque, qui sano iudicio vti, fidemque integram seruare norunt, pro machinis & Scalis, ad Theologiæ

muros arcesque altissimas conscendendas. Me vnquam seueriorum Scholarum risus ab Hermetico illo dogmate deterruerit, nihil aliud, nimirum hunc mundum visibilem esse, quam Inuisibilis simulacrum in quo res nullæ veras essentias sortiuntur, sed æquiuocas tantum icones & effigies, prout substantiam aliquam magis realem in fabrica illa inuisibili referunt.

Sect. 12.

ALterum illud attributum, quo pietatem meam recreare soleo, est Sapientia eius. Hæc me beat, huius solius meditandæ causa non pænitet me in literarum studiis fuisse educatum. Hac in re quoties mecum reputo, quanto beatior sit nostra quam Vulgi conditio, & quanta hinc Animi fælicitas vsque accedat, omnium equidem studiorum meorum in quo-

cunque tandem ſcientiæ genere poſitorum amplam & liberalem mercedem percepiſſe videor. Sapientia eſt pulcherrimum eius Attributum, quam licet nemini mortalium conſequi detur, grata tamen fuit Deo Solomonis Oratio eandem petentis. Ideo ſapiens eſt, quia omnia nouit, & ideo omnia nouit, quia vniuerſa creauit; eius tamen ſapientiæ ſumma eſt, id comprehendiſſe, quod non creauit, nimirum ſe ipſum: Hæc vt ipſi eſt, ita homini etiam ſuprema ſapientia. Hanc ob cauſam meum vitæ inſtitutum pluris æſtimo, & ipſius Diaboli conſilium amplector: ſi quæ * Delphis, ea olim in Paradiſo præcepiſſet, & noſmetipſos fælicius noſſemus, nec metuiſſemus nouiſſe illum. Sapientem eſſe in omnibus ſcio, in iis quæ intelligimus admirabilem, in

* γνῶθι σεαυτόν.

-iis tamen longe admirabiliorem, quæ intellectu comprehendere nequimus. Nos illum per vmbram tantum & reflectionem quasi rimis intuemur. Hebetior est mentis nostræ acies, quam Mosis oculi; nos enim posteriores inferioresque Diuinitatis partes ignoramus. Arcanum consiliorum eius Labyrinthum explorare velle, non tantum Stultitiæ est in hominibus, sed in ipsis etiam Angelis Audaciæ. Vt nos, sic illi quoque Famuli eius sunt, non senatores: Non aliud concilium habet, quam mysticum illud Trinitatis; in quo licet tres sint personæ, vnica tamen mens est, quæ nullo refragante decernit. Non illi consultatione opus est nec enim ex deliberatione proficiscuntur Actiones eius. Quod optimum factu fuerit, sua protinus natura sapientia eius itelligit. Summis vsque & purissimis Bonitatis ideis

mens abundat, Consultatio & electio, quæ in mente nostra diuersæ sunt operationes, in illo tantum vna sunt & simplex motio. Accedente enim voluntate protinus à potentia eius profluunt Actiones. Metaphysicæ sunt speculationes istæ, meæ autem summissiori contentæ methodo, ea tantũ vestigia sectantur, & explorant, quæ in creaturis suis obuiisque naturæ effectibus impressa, reliquit. Nullo periculo exploratur mysteriorum horum profunditas: Sanctum Sanctorum non habet Philosophia. Brutis quidem ad habitationem, Hominibus vero ad contemplationẽ mundus creatus est. Debitum hoc Rationis nostræ erga Deum officium est, idque illi eo nomine præstandum, quod nos bruta Animalia non esse voluerit. Hoc si demeres, non aliter se res haberet quam olim ante mundum creatum; aut ante diem sextum,

cum nondum esset vlla creatura, quæ aut mundum intelligeret, aut creatum agnosceret. Ad diuinam sapientiam perexiguus honor redit à rudi illa hominum turba, qui tantum rustica quadam & crassa admiratione eius opera suscipiunt. Illi eum egregio honore accumulant, qui operibus eius consulto & prudenter exploratis, creaturisque diligenter perspectis, doctæ piæque Admirationis officium præstant. Hanc itaque ob causam;

Excute naturam solers, ipsisque petitum
Imi Erebi cellis redimat mens impigra verum.
Causarum palantum acies,, agmenque coërce
Ordinibus, rerum series hinc inde retexens.
Condidit æthercam tibi qui cum corpore mentem
Sola agnoscendus, solaque colendus ab illa,
Hoc iubet, hoc poscit: Quem quam vis nouerit illa
Sons Erebo damnat a cohors, non laudibus vllis
Concelebrare studet, merito non tollere honore,
Dirus amor tantum est Animis, studiumque nocendi.
Hæc igitur versans diuina volumina Rerum
Fac ô sic relegam, sic ô pater optime nostrum
Proficiat studium, mox vt prouectior ad te
Discendum pergam, quoto petere Alta volatu

Sic animum doceas, nimis vt sublimia vitem;
Laßatisque alis vt te super vsque residam.
Sic animus cautis, tamen & sublimibus, alis
Propter humum volitans summum superabit Olympum.
Tandem Naturæ campos prædatus opimos
Paruæ apis exemplo referar, similique susurro
Vsque tuæ decus, & laudis meditabor honores.
Donec paulisper mors interpellet, at inde
Aeterno det idem duci modulamine carmen.

Hæc fere sunt in quibus submissa creatura gratiam quodammodo referre Creatori poterit. Si enim non ille seruandus est qui dicit, *Domine, Domine*, sed, *qui facit quod vult Pater*; Profecto velle nostrum operum loco esse oportebit, faciendique studium faciendorum vices supplere. Aliter enim, quæcunque hic piè syncerèque conati sumus nobis olim anxietatem tantum in sepulchro afferent, efficientque, vt potius metuenda sit, quam speranda resurrectio.

Sect.

Sect. 13.

CAusa rerum omnium prima vnica est, secundariæ quatuor. Quædam Efficiente carent, vt Deus; quædam materia, vt Angeli; quædam Forma, vt materia prima; nulla vero est Essentia, siue creata, siue non creata, quæ nō causam aliquam Finalem habeat essentiæ suæ operationibusque propositam: Hāc in Naturæ operibus inuestigare studeo, ab hac pendet diuina Prouidentia. Pulcherrimam hanc Orbis, rerumque creatarum compagem struxisse, opus erat solummodo diuinæ Artis; at varias illas operationes singulisque rebus sua mandata munia, non nisi ex sapientiæ eius Thesauris proficisci oportuit. Solis & Lunæ Eclipses vna cum Causis suis, Naturis, & Effectibus, materiam prope diuinam Speculationi suggerunt; si vero Res

has penitius repetas, & rationem explorare contendas, cur eorum motiones in vasto illo circuitu ad huiusmodi Concursus disposuerit diuina Prouidentia, ita vt sibi inuicem lumen eripiant, suauius sane disseres, diuinius philosophaberis. Vnde fit, vt in rebus nonnullis plus aliquando Theologiæ habere videatur Galenus in libris suis de Vsu Partium, quam Suarezius in Metaphisicis. Si quantum in reliquis, tantam in hac causa inuestiganda diligentiam adhibuisset Aristoteles non imperfectam Philosophiam, sed perfectum Theologiæ tractatum reliquisset.

Sect. 41.

NAtura nihil agit frustra; Ex omnibus Philosophiæ axiomatibus hoc solum non est disputationis aleæ obnoxium: non ociosa aliqua supellectile instructa est

hæc Rerum Natura, nihil inutile habet, nihil inane. In creaturis maxime imperfectis, quibus nec in Arca ſeruari contigit, quæ, vbicunque ſol vim ſuam exerat, ex ſeminibus quibuſdam in Naturæ gremio latitantibus naſcuntur; in his, inquam, omnibus Sapientiæ eius dextra conſpicitur. Hinc ſibi Admirationis ſuæ materiam ſelegit Solomon; & ſi verum fateri volumus; Quotus & quiſque eſt, quem non Apes, Formicæ & Araneæ ſapientiam docere poſſunt? Quæ tandem docta manus hæc illos docet, quæ nos ratio ipſa docere neſcit. Balænas, Elephantos, Dromedarios, Camelos, reliquumque id genus prodigioſum Naturæ opificium, attonitis animis miratur craſſior hominum turba; ſunt hæc, fateor, quaſi naturæ Coloſſi & auguſta eius dextræ opera; plus tamen Artis & ingenii compages iſtæ

paruulæ habent, plenius & concinnius Creatoris ſui ſapientiam oſtendunt puſillorum iſtorum Quiritium Reſpublicæ. Quis non Muſcam magis, quam Aquilam Regiomontani miratur, magis duarum animarum operationes in breuibus hiſce corpuſculis, quam vnius tantum in trunco Cedrino? Maris fluxu & refluxu, annuo illo Ægypti diluuio, Styli Nautici ad ſeptentriones conuerſione, cæteriſque id genus communibus Naturæ miraculis contemplandis nequaquam contentus, eadem ſæpe cum quotidiano neglectoque Naturæ Artificio conatus ſum componere; idque ſine multo negotio intra meiipſius Coſmographiam me facere poſſe video. Nobis intus ſunt miracula illa, quæ foris quærimus. Vniuerſam Africam cum omnibus eius monſtris intra noſmet ipſos incluſam habemus. Ipſi audax illud Na-

turæ opus ſumus, quod qui diligenter didicerit, prudenter ea per compendium acquiret, quæ cæteri in immenſo diſperſoque volumine non ſine maximo labore conſequuntur.

Sect. 15.

DVo itaque mihi libri ſunt ex quibus Theologiam addiſco; ſcriptus quidem alter eſt, iſque Dei, alter Famulæ eius Naturæ; Vniuerſale ſcilicet illud, & publicum Manuſcriptũ foliis explicatis omnium oculis expoſitum. Illum qui in altero numquam viderant, in hoc conſpexere. Hæ olim Scripturæ fuere, & Theologia Ethnicorum. Non Iſraeliticis tantam admirationem excitauit ſupernaturalis ſolis ſtatio, quantam illis, quotidianus eiuſdem motus, nec tam hi miràcula eius ſtupuerunt, quam illi notiſſimos Naturæ effectus. Certe myſticæ hu-

ius literaturæ peritia Ethnici Christianos longe ſuperarunt, Characteras iſtos obſcuros multo nobis doctius coniungere, & legere norunt. Nos Hieroghyphica iſta vulgaria neglig[ē]ter inſpicimus, Theologiam ex naturæ floribus exuctam aſpernantes. Nec tamen ita Dei immemor ſum, vt Naturam venerer; Quam non principium motus & quietis cum Scholis definio, ſed, Rectam illam & regularem lineam, immotum illum & conſtantem ordinem creaturarum actionibus pro ſua cuiuſque natura à Diuina ſapientia præſcriptum. Singulis diebus reuolutionem conficere, ſolis natura eſt, hic enim curſus neceſſarius eſt, ipſique à Deo mandatus, à quo nequaquam aberrare poteſt; id autem ne poſſit, vocis illius potentia effecit, quæ primum illi hunc motum tribuit. Iuſtitutum autem iſtum. Naturæ curſum

Deus rarius mutare aut interturbare solet: sed tamquam peritus Artifex hoc opus suum ita ex omni parte absolutum reddidit; vt iisdem huius instrumẽtis vsus occultissima quæque consilia sua sine noua aliqua creatione facile administret. Sic ligno aquis amaritudinem adimit; sic creaturas per Arcam seruat, quas tamen pari facilitate per oris sui spiritum creasse potuerat, perito Geometræ non dissimilis qui cùm lineam rectam vno circini ductu facilius aut describere aut diuidere possit, hoc tamen circulo aliquo, Artis suæ institutis & præceptis obseruatis efficere mavult. Quamuis hanc Artis suæ rationem nonnunquam negligere & euertere solet quo eos prærogatiuæ suæ commonefaciat, ne forte Ratio nostra potentiam eius in dubium vocare per insolentiam auderet, eumque hæc nec posse statueret. Naturæ

igitur effectus Dei opera voco, cuius illa tantum quasi manus & instrumentum est, adeoque Illius actiones huic tribuere, nihil aliud esset quam honorem Principalis Agentis in instrumentum transferre: quod si iure fecisse licet, quin mallei se nobis ædes nostras construxisse iactant, calamique nostri scriptorum honorem vendicant? Vniuersalem esse pulchritudinem per omnia Dei opera diffusam statuo, adeoque nullum Creaturæ genus aliquid deformitatis habere. Logicæ quomodo consentaneum sit, non satis assequor, vt aut Bufo, aut Vrsus, aut Elephantus deformes vocentur ea enim externa specie, & figura creati sunt, quæ cum ipsorum actionibus formaque interna aptissime conueniat. Vniuersalem illam Dei examinationem hæc omnia subierant, qui vidit, quæcunque fecerat, omnia esse bona, hoc

eſt, voluntati ſuæ conformia, quæ ab omni deformitate abhorret: hæc enim eſt ordinis omnis & pulchritudinis norma. Monſtra tantum deformia dicenda ſunt, quamuis & hæc etiam pulchritudinem quandam ſortiuntur, quod adeo ex naturæ ingenio, & arte euenit, quæ partes iſtas abnormes ita diſponit, vt nonnunquam magis ſpectabiles euadant, quam principalis Fabrica. Strictius adhuc vt loquar, præter vnum Chaos nihil vnquam deforme natum eſt, in quo tamen ipſo deformitas non erat, quia nec forma, nondum enim à diuina voce grauidatum fuerat. Naturæ autem cum Arte non diſconuenit, nec Arti cum Natura, eſt enim vtraque Prouidentiæ famula. Ars eſt naturæ perfectio: ſi nunc eodem modo ſe Mundus haberet, quo die ſexto habuit, eſſent adhuc omnia Chaos. Mundum vnum Natura condidit

Ars alterum. Omnia denique artificialia ſunt, Natura enim eſt Ars Dei.

Sect. 16.

HÆc eſt nota ac trita Diuinæ prouidentiæ ſemita, cuius bonam partem Ars & induſtria inueſtigarunt: Cuius effectus prædicere ſine oraculo licet, Hoc enim prognoſticare eſt, non Vaticinari. Eſt autem elia Mæandris, & Labyrinthis impedita via, de qua ne Dæmonibus quidem ipſis, aut Spiritibus vllis ſunt certæ Ephemerides. Hæc eſt Prouidentiæ eius obſcura, & magis ſpecialis Methodus, qua particulares Indiuiduorum actiones ordinātur. Hanc Fortunam nominamus, ſerpentinam illam, & flexuoſam ſemitam, qua actiones ſuas omnes deducere ſolet, quaſcunque occultiore ratione adminiſtrandas inſtituit. Crypticam hanc

& inuolutam Methodum ſemper admirari ſolitus ſum. Nec quoties pericula mihi ſæpius vitata, fortuitoſque rerum occurſus recordatus, vitæ meæ commentarios & diſcrimina memoro, Fortunæ tantum gratiæ mihi agendæ videntur, non ſyderibus meis ſolummodo gratulandum. Quod Vepreto implicitus hæreret agnus, caſui alicui tribuiſſe Abrahamus poterat. Fortuito tantum accediſſe, vt Moſes Arcæ incluſus in Pharaonis filiæ conſpectum ageretur, humana forte Ratio crediderit. Quot vero & quales Labyrinthos habet illa de Ioſepho hiſtoria, qui vel Stoicum à ſententia ſua dimouere poſſit. Sunt proculdubio offendicula quædam, & moræ vnicuique in vita obiectę, quæ licet prima ſpecie Fortunę effectus videantur, ea tamen ſi diligentius excutias, à dextra Diuina proficiſci comperies. Non bruto

tantum casu factum est, vt ad sulphuream Coniurationem detegendam, in reddendis literis error acciderit. Quod nostra illa Anno 1588. de Hispanica Classe victoria non sine tempestatibus & ventorum aduersitate acciderit, id quod illi nobis dedecori vertunt, Fortunæque indulgentiæ tribuunt, hoc idem mihi victoriam ipsam vehementius commendat. Non dehonestauit Nationem nostram Philippus Rex, cum se classem missise diceret cum hominibus, non cum ventis præliatum. Quoties manifesta Virium iniquitate duo aliqua agentia concurrunt, ipsa Rationis axiomata victoriam fortiori spondent: Quoties vero casus aliquos inopinos incidere & interuenire contigit, eos à superiore aliqua potestate proficisci necesse est, quæ horum axiomatum legibus non tenetur: In quibus, haud aliter ac in

iis, quæ in * pariete exarata erant, manū quidem conſpicimus, ea vero vnde moueatur, non videmus. Puſillæ illius Hollandorum Prouinciæ ſucceſſum (de qua ſuperbe ſatis Tyrannus Turcicus, ſi quantum Hiſpano moleſtiæ negotiique ab illa ortum eſt, ſibi obtigiſſit, miſſurum ſe fuiſſe, dixit, qui ligonibus furculiſque in mare conjicerent) non Gentis ingenio induſtriæque imputare poſſum; ſed Diuinæ tum clementiæ, quæ ſolertem illum Genium animis indidit, tum prouidentiæ tribuo, quæ ſingulis regionibus beneficia ſua pro arbitrio diſpenſat, idque ſuo cuique tempore jamdudum præfinito. Non vniuerſis ſimul licet eſſe fælicibus; cum enim ab huius imperii ruinis illius gloria pendeat, ſuam quodque reuolutionem amplitudiniſque viciſcitudinem habere oportet, eiuſque

* Dan. 5.

rotæ conuersioni parere, quæ ab Omnipotentis dextra, non ab intelligentiis mouetur; quæ Rebuspublicis omnibus summitaté quandam, & quasi punctum verticale statuit, quo iuxta præstitutam cuique periodum perueniendum est. Omnium enim non hominum tantum, sed Rerumpublicarum etiam, sed totius mundi, æua, non quidem Helicis more se vsque & vsque ampliantis feruntur, sed circuli ritu progressa, & ad meridanum suum tandem peruenientia, retro iterum sublapsa referri incipiunt, ingloriaque demum sub Horizonta recidunt.

Sect. 17.

HÆc igitur Fortunę effecta nominanda non sunt, nisi Relatiue tantum, quemadmodum & Naturæ opera; Hanc prima vocem ignorantia peperit, falsumque

nomen Diuinæ Prouidentiæ incogitanter indidit. Non enim eſt Cauſis vllis conceſſa licentia fortuito, & inordinatim operandi; nec vniuerſalis alicuius ſuperioriſque cauſæ iniuſſu vllus vnquam effectus oritur. Latrunculorum ludum à precatiuncula aliqua auſpicari non eſt ita ridiculæ Religionis, in ipſis enim ſortilegiis, & quæcunque Fortunæ maxime obnoxia videntur, euentorum certa quædam eſt & præfinita ſeries. Ipſi nimirum cæci ſumus, non fortuna: quia hebetior eſt nobis oculorum acies, quam vt adminiſtrationis eius myſterium perſpiciamus, nos ſtulti cæcam inepte pingimus, Numiniſque Omnipotentis Prouidentiæ obuelamus oculos. Nec vili illi Prouerbio patrocinor, *Fortunam fauere fatuis*: nec arroganti illi Paradoxo, *Sapientem ſupra fortunam eſſe*: nedum contumelioſis illis poëta-

rum Epithetis, apud quos Impudica, Lena, & Meretrix audit. Ita quidem natura comparatum est, vt fere hi qui singularibus ingenii dotibus præditi sunt, illis Fortunæ careant. Quod tamen illis, qui recte sapiunt huiusque administrationis æquitatem intelligunt, nequaquam animos dejicere solet: Præstantioribus enim donati muneribus deuulgari ista Felicitatis parte sunt minus soliciti: Iniquissima est eius Ambitio, qui omnia Omnipotentis beneficia sibi soli expetit, nec animi bonis contentus, etiam Corporis illa & Fortunæ postulat: Et erroris plusquam Hæretici sunt isti condemnandi, qui sarcinas tantum, & impedimenta Fælicitatis suspicientes, essentialia illa quæ beatitudinem consummant, quibusque Creatorem nostrum referimus, parui æstimant. Hæc promeruisse tantum satis est illis, qui prudenter

ſapiunt,nec vt iiſdem fruantur ſunt ita ſoliciti. Prouidentiam ſtultis conſulere facile patior: maximum hoc Diuinæ æquitatis argumentum eſt; tantum abeſt, vt iniqua indulgentia videri poſſit. Naturalium enim parentum more Deus nobiſcum agit: qui corpore animoque valent, ipſos ſibi ipſis conſulere jubet; In cæteris quod ingenio de eſt, ampliori hæreditate ſarcit, & internorum bonorum defectum externis compenſat; Ita nec eſt, cur aut naturæ ſuccenſeamus, quæ nos nudos reliquerit, nec reliquis animalibus inuideamus, vt quibus cornua, vngulas, & vellera tribuerit: cum ipſi Ratione inſtructi ſimus, quæ nobis hæc omnia facile ſuppeditat. Non opus eſt vt tanto argumentorum molimine, Aſtrologiam Iudiciariam oppugnare conemur. Siquid enim veri habet, id Theologiæ nequaquam officit; Licet aut

nasci imperante Mercurio ingedium tribuat, aut imperante Iove Diuitias, Nihil tamen honoris aut huic aut illi debeo, sed illi tantum beneuolæ dextræ, quæ incertam meam & indifferentem natiuitatem ad tam amicos aspectus coërcuit. Qui omnia per Fortunam administrari senserunt, id tantum errarunt, quod ibi substiterint. Aliquid hic Diuinitatis subesse, licet obscurius, agnoscebant Romani, cum Fortunæ templum ædificarent. Qui enim legitimam rerum Rationem init, ab Omnipotente incipit, & in eundem desinit. Compendiosius in cælum iri potest, quam per illam Homeri Catenam. Non res est magni negotii & cælum & terram in vnum idemque argumentum connectere, & omnia deinde breuius, quam per Soritis Aceruum, in Deum resoluere. Licet, enim vt vsu venire solet, à pro-

ximis caufis nomina fua fortiantur effectus, Certa tamen & vera omnium caufa Deus eft, cuius concurfus licet vniuerfalis fit, in fingulas tamen particularium actiones diffunditur; nihil enim aliud eft, quam fpiritus ille, cuius folius beneficio vnaquæque particularis effentia, non tantum fubfiftit, fed operatur etiam.

Sect. 18.

NOn paucorum Religio in Atheifmum conuerfa eft, dum duas iftas fecundarias caufas, Dei quafi vifibiles manus, finiftre & præpoftere interpretarentur: Qui falubrium Fidei monitorum immemores Affectuum & Rationis Coniurationi aures præbent. Ideoque femper, quod potui, ad inimicas iftas tetricafque Affectuum, Fidei, & Rationis iras componendas operam dedi: Hæc enim tria in

anima noſtra imperium affectant, non minus paci ipſius & tranquillitati inimica, quam olim Triumuiratus ille alter Reipublicæ Romanæ.

Ratio Fidei rebellat, Affectus Rotioni; quæ Fides cenſuit, Ratio improbat; quæ Ratio ſtatuit, auerſatur Affectus, & tum huius, tum illius ſententiæ refragatur Ratio. ſi tamen prudens & plecidum iudicium acceſſerit, ita res hæc tota componi poterit, vt omnia ſimul regnent, nec tamen niſi vnicam Monarchiam conſtituant, cum vnum quodque ius ſuum & authoritatem, & loci, & temporis ratione habita legitime exerceat. Habet quidem vt Philoſophia, ſic Theologia etiam: impeditos quoſdam nodos, obiectioneſque contumaces, quibus, quæ eſt cognitionis noſtræ infelicitas, non raro implicari ſolemus, Quod genus me vno

nemo hominum plura expertus eſt; quæ equidem non vi & armis, ſed genibus flexis ſubegi. Nec enim nobis cum dubitationibus iſtis certamen eſt, ſed cum ipſo Diabolo: Ille, quæ eſt ſpiritus eius ſcelerata improbitas, etiam ſtudiis noſtris ad infidelitatem in nobis generandam vtitur; & quædam naturaliter fieri poſſe oſtendens, de miraculis ipſis ſuſpicionem injicit. Ex Archidoxis & arcanis rerum Sympathiis perlectis, ſimiliter in æneo olim ſerpente nihil fuiſſe miraculi perſuadere parat, hæc enim omnia per Sympathiam aliquam effecta fuiſſe, & remedium illud per artes Ægyptiacas ſine miraculo inuentum. Cum itidem in Bitumine experimenta quædam conſpexiſſem, & longe etiam plura de Naptha legiſſem, ille ſtatim animo curioſo de Altaris igne ſuſpicionē injicit, nec miraculi quicquam edidiſſe Eliam,

cum Altare fossa cingeret, aquamque circumduceret; non enim materiam illam aduersario humore extingui, sed in mediis inimicæ aquæ amplexibus exardescere; Ad eumdem modum Sodomorum cōbustionem naturalem fuisse, & lacum illum ante incensa Gomorrha Bituminosum & Asphalticum. Noui hodie mannam in Calabria vbertim colligi, idemque olim in Arabia accidisse apud Iosephum legeram; Continuo Diabolus, quale ergo, inquit, fuit hoc Mosis miraculum? Non aliud tunc viderunt Israelitæ, quam hodie Regionum istarum incolæ. Sic ille, quasi in Latrunculorum ludo mihi Peditem cedens, Reginam captat; Studiisque meis ingenius sinistre vsus Fidem mihi labefactare conatus est, dum ego Rationi cumulandæ studeo,

Sect. 19.

NEc tamen aut hæc, aut vlla alia tantum apud me vnquam valuerunt, vt ad infidelitatem aliquam, aut deplorata Ateiſmi dogmata pertraherent; nullos enim vnquam Atheos fuiſſe jamdudum credo. Qui homines à Brutis animalibus religione diſtingui ſtatuunt, veri ſimiliter loquuntur, & hoc pari probabilitate tueri poterunt. Illud Epicuri dogma, quo Diuinam prouidentiam ſuſtulit, Atheiſmus non erat: Ex ſublimi enim & magnifica opinione de Deo concepta, Majeſtatem eius indignam iudicauit, quæ vilas iſtas Inferiorum actiones curaret. Fatalis Stoicorum neceſſitas nihil aliud eſt, quam diuinæ voluntatis immutabilis lex. Qui olim ſpiritus ſancti Diuinitatem ſuſtulerunt, hæreticorum nomine ſolummodo damnati

ſunt, & qui hodie ſeruatorem noſtrum abnegant, licet Hæreticis omnibus deteriores, Athei tamen non ſunt. Vtcunque enim in Trinitate duas eſſe perſonas negent, vnum tamen Deum eſſe nobiſcum ſtatuunt.

Monſtrum illud hominis, Diis inferis à ſecretis Scelus, nefarii illius tractatus de tribus Impoſtoribus * author, quantumuis ab omni religone alienus, adeo vt nec Iudæus, Turca, nec Chriſtianus fuerit, plane tamen Atheus non erat. Eſt ſane ſuus cuique regioni Machiauellus, ſuus cuique ſæculo Lucianus. De quibus vt ne audire quidem Vulgo tutum eſt, ita nec qui prouectiori iudicio ſunt eoſdem audacius aggredi debent. Hic ea Satanæ Rhetorica latitat, quæ mentes, aut leues, aut præiudicio tentatas facile peruertit.

* *Bernardinus Ochinus.*

Sect.

Sect. 20.

HÆc omnia me perlegisse fateor, nec tamen quicquam reperisse, quod prudentem Fidem labefactare possit. Quamuis non desunt apud quos leues isti & inanes verborum fumi pondus habeant. Doctorem quendam Medicinæ in Italia noui, qui animam esse immortalem sibi persuadere non poterat, quia id Galenus dubitare visus est. Cum alio quodam in Gallia mihi familiaritas contigit, Theologo quidem eo, & singnlaris ingenii viro, ita tamen super eadem re tribus * Senecæ lineis implicato, & impedito, vt nullis argumentorum antidotis, siue è scripturis sacris, siue è Philosophia desumptis, erroris eius venenum expelli posset. Est Genus quoddam hominum, qui

* *Post mortem nihil est ipsaque mors nihil. Mors indiuidua est noxia corpori, nec patiens Animæ. Toti morimur nullaque pars manet nostri.*

Nautis credituri quæcumque narrauerint, Sancti Pauli testimonia in dubium vocant; cumque Plinii & Æliani traditiones ſtrenue defendant, iidem in ſacræ Paginæ Hiſtoriis quærunt & hæſitant, & ea ſolummodo fide dignantur, quorum aliquid ſimile apud Ethnicos ſcriptores repererint. Eſſe quædam fateor in Scripturis ſacris, quæ ſiquis cauillandi animo legerit, nugaciſſimas quaſlibet Poëtarum fabulas ſuperare videantur. Omnes licet & ſuperiorum ætatum Legendas, & præſentis ineptias percurras, vix quicquam reperias quod cum Samſone certare poterit. Quę tamen omnia facile poſſibilia ſunt, ſi modo minimum Omnipotentis digitum admotum cogitemus. Fieri non poteſt quin & in hominum ſermone, & in ipſa infallibili Numinis voce, ſæpe abnormitates quædam, Contradictiones, & Antino-

miæ apparere videantur, quod adeo ex debili ingenii noſtri captu accidere ſolet. Poſſim ipſe Nomenclaturam quandam dubitationum in medium afferre, quæ adhuc, vt opinor, intactæ ſunt, nec à quoquam, quod ſciam, in controuerſiam adductæ, nec tamen eiuſmodi ſunt quæ ſtatim atque audiuntur explicari poſſint, non quæſtiones inanes, & ineptæ, non objectiones è fumo natæ: Atomos enim in Theologia non fero. Columbam ex arca emiſſam nec reuerſam lego, non tamen quæſiturus quo pacto relictum ſocium poſtea repererit; Lazarum ab inferis reuocatum, nec tamen ſcire laboro, vbinam gentium eius anima interæa hæſerit; nec Iuris controuerſiam moueo, Liceretne illi, quem hæredem ſcripſerat, bona eius obtinere; an ipſe iam in vitam redux facultates ſuas iure repetere poſſit. Ex ſiniſtro an dextro Ada-

mi latere formata fuerit Eua, nullus diſputo; necdum enim mihi ſatis certo conſtat, quid dextrum aut læuum in homine ſit, vt numquid huiuſmodi diſcriminis Natura dederit. Ex Adami coſta extructam credo, non anxié diſceptaturus, Vtrius ad Reſurrectioně hæc coſta futura ſit; non vtrum Adamus Androgynus eſſet, quod ex Textus litera Rabbini probare volunt: Androgynum enim fuiſſe, antequam eſſet fæmina, aut vtriuſque naturæ compoſitionem, antequam altera crearetur, Rationi parum conſonat: Similiter nec vtrum mundus ſub tempus autumnale, æſtiuum, an vernum creatus eſſet, nam in his omnibus creatus eſt: nec refert quodnam ex cæleſtibus ſignis ſol obtineat: hæc enim quatuor anni tempora ſemper actu exiſtunt: Luminaris eius eſt, annum in quatuor tempeſtates diſtinguère, quas o-

mnes eodem tempore in vniuerſis terræ partibus efficit, & ſucceſſiuè in ſingulis. In Theologia quidem pariter ac Philoſophia non paruus eſt controuerſiarum numerus, quas nonnulli, iique ſumma eruditionis opinione viri, & proponere & ventilare, ſolent, in quas ne horas quidem vacuas, nedum ſeria noſtra ſtudia impendenda cenſeo; digna omnia, quæ aut Pantagruelis Bibliothecæ dicentur, aut cum Tartareto de modo Cacandi in vnum idemque volumen compingantur.

Sect. 21.

HOc genus ſubtilitates illis omnibus indignas cenſeo, qui in myſterio tam ſerio verſantur. Aliæ etiam ſunt quæ frequentius in iudicio ſiſti ſolent, quæ tamen, vt mihi videtur, nullam Fidei aut difficultatem, aut impoſſibilitatem afferunt. Ridiculum eſt illud Noë

Diluuium pro Deucalionæo ita præterire, quasi Vniuersalis ille cataclysmus à particulari hac inundatione absorberi possit. Semel fuisse diluuium non tam mirandum mihi videtur, quam non semper esse. Posse omnia Animalium genera, cum debita insuper & necessaria commeatus copia, in Arca fuisse seruata, eaque non trecentis cubitis maiore, siquis rectam rationem ineat, perfacile videbitur. Aliud Arcanum est, non quidem illud à sacra pagina petitum, quod difficilius expeditur, bonumque illum Patrem ad miraculi refugium compulit, quo pacto nimirum euenisset, vt separatæ orbis particulæ, diuisæque insulæ, non tantum incolerentur ab hominibus, verum etiam à Tigribus, Pantheris, & Vrsis habitarentur. Vnde belluis rapacibus, noxiorumque Animalium genere abundaret America, &

equo tamen careret, iumento ad tam multa vtili: Qua ratione non aues tantum, ſed nocentiſſima etiam & ingrata animalia illo traieciſſent. Qui accidat, vt Animalia quædam ibi reperiantur, quæ in triplici hac Continente fruſtra quæſiueris. Quæ omnia nobis mira videri oportet, qui arcam tantum vnicum, vnicunque Araratũ agnoſcimus, vnde in omnes orbis terrarum partes vniuerſum Animantium genus diffunderetur. Qui vt huic rei remedium inueniant, Diluuium particulare ſtatuunt, principio nituntur mihi nequaquam concedendo; quippe cui aduerſetur, non tantum negatiuum à ſcripturis argumentũ, ſed Ratio etiam: Noë enim tempore mundum æque populoſum fuiſſe, ac hodie eſt, & tunc ad genus Humanum propagandum mille quingentos annos æque ſuffeciſſe, ac poſtea quater

mille, probabile facile reddidero. Alia etiam quædam ex ſcripturis vulgo afferuntur paremq; cũ iiſdem fidem obtinent, quibus tamen Rationis meæ libertatem immancipare nolo. Cæteris omnibus Adami filiis viuaciorem fuiſſe Methuſalam, paradoxum habeo; nec fuiſſe quiſquam probauerit, imo ex ipſa contextus ſerie contrarium euincam. Iudam ſibi vitam laqueo finiiſſe ex ſacra pagina non conſtat: licet enim quodam in loco id textus videatur dicere, adeoque vocis ambiguitate factum ſit, vt ſic interpretes tranſtulerint; alibi tamen vbi res tota diligentius ex ordine preſcribitur, hanc ipſam ſententiam improbabilem reddit, & euertere videtur. Turrim Babylonicam à patribus noſtris ſecundum Diluuium ideo extructam fuiſſe, vt in ſimili cataclyſmo refugium fuiſſet, vulgo creditum eſt. Cum tamen ſcripturæ aliud eorum fuiſſe

consilium narrent; vt taceam, quod hoc ipsa loci circumstantia improbabile reddatur; erat enim planities in terra Shinar. Hæc, vt quæ Fidei Articuli non sunt, libera disputatione ventilare licet. Sunt & alia à Textu familiariter deducta, pace tamen aliorum dixerim, parum congruenter. Dogma illud de Geniis tutelaribus summa cum confidentia asserit Romana Ecclesia, idque ex responso illo, Petro fores pulsante, *Non est ipse, sed Angelus eius*; hoc est, *Nuncius ab eo aliquis*; sic enim ex Græco interpretari licet, idque eos metu hæsitantes per verba illa voluisse, non est veri dissimile. Hanc interpretationem iuniori cuidam Theologo me aliquando suggessisse memini, cumque ita respondisse; ad quam nihil aliud replicuit Opponens Franciscanus, quam nouitiam esse eam, nec satis authenticā interpretationem.

Sect. 22.

HOminum iſtæ ſunt, adeoque erroribus obnoxiæ ſermocinationes ſuper Verbo Dei: Dei enim Verbum eſſe ſanctas ſcripturas credo; quæ vt maxime hominum eſſent, eiuſmodi tamen eſſe me veritas fateri cogeret, quale nihil aut perfectius aut omnibus numeris abſolutius vnquam extiterit, & à quo legendo, etiam ſi Ethnicus eſſem, non abſtinerem. Ideoque Ptolemæi iudicium laudo, qui Bibliothecam ſuam imperfectam iudicauit, antequam hæ acceſſerant. Alcoranum Turcicum (nec hoc ex præiudicio dico) indigeſtum quiddam eſt, & incompoſitum; erroribus ineptis, & cum Philoſophia pugnantibus, Impoſſibilitatibus, figmentis, & nugis pluſquam ridiculis refertum: Manifeſtis & apertis Sophiſmatibus, Ignorantiæ Po-

litia, demolitione Academiarum, Eruditionisque omnis relegatione defensum armis solum & violentia propagatum. Hæ vero sine vllo Armorum beneficio per totum terrarum orbem disseminatæ. Obseruatione non indignum est, quod Philo primus animaduertit, Legem nimirum Mosaicam ab omni immutatione liberam per annos bis mille permansisse: cum tamen aliarum ciuitatum iura, pro temporum occasione mutari videmus: etiam ea ipsa, quæ diuinam aliquam originem iactarant, ita funditus periisse, vt nullum prorsus eorum monumentum, aut vestigium super sit. Præter Zoroastrem etiam alios ante Mosem scripsisse credo, qui tamen omnes Temporis fato functi sunt. Sua scilicet est sicut Scribentibus, sic Scriptis ætas; Quæ licet Authoribus suis supersint certam tamen habent & definitam vitæ

periodum. Hoc ſolum opus temporis edacis dentibus inſuperabile reſtat, non ante periturum, quam vniuerſalis iſta flamma res omnes cineres ſuos fateri cogat.

Sect. 23.

Vidi qui deſiderata Ciceronis opera, & Bibliothecæ Alexandrinæ incendium, non ſine gemitu & ſuſpiriis plorarent. Mihi ſane librorum multitudo numeroſior videtur, quam neceſſe ſit. Vaticanæ Bibliothecæ cineres & vrnam æquo equidem animo ſpectare poſſem, modo perdita Solomonis opera cum paucis quibuſdam aliis recuperare queam. Enochi etiam Columnas tranſcriptas velim, ſi propioris alicuius authoritate, quam Ioſephi, niterentur, nec nimis Fabulam redolerent. Plura ſcripſerunt quidam, quam alii locuti ſunt; pluresque

resque Authores, citat * Pineda in vnico opusculo, quam toti terrarum orbi ex vsu sunt. E tribus illis eximiis Germaniæ inuentis duo sunt, quæ incommoditatibus suis non vacant; nec scio, an plus commodi, quam incommodi mortalibus afferant. Non meum solius votum est, sed complurium etiam aliorum præstantiori iudicio hominum, vt Synodus aliqua generalis indiceretur, non quidem ad infestissima Religionis dissidia tollenda, sed quo fælicior esset scientiarum progressus, ad easdem in paucos aliquot & solidæ eruditionis Authores reducendas, & innumeram illam Rapsodiarum multitudinem coërcendam, nulli alii rei inseruientium, quam studiis & ingeniis Tyronũ perturbandis, Artique & mysterio Typographorũ alendo.

* *In Monarchia Ecclesiastica mille quadraginta authores citat.*

Sect. 24.

NOn ſatis mirari queo Samaritanorum conſilium, qui ad Moſis Pentateuchum fidem ſuam reſtringerent. Nec minus Rabbinorum interpretationis ſuper Veteri Teſtamento pudet, quam eorundem defectionis à nouo. Vilemne illam & degenerem Iacobi progeniem, tantopere olim ſuperſtitioni Ethnicæ addictam, tam facile ad Vicinorum ſuorum Idololatriam pertractam, adeo nunc demum pertinaci & improba fide Dogmatibus ſuis inhærere, adeo impoſſibilia expectare; adeo denique in ipſis Eccleſiæ oculis ſine ſpe vlla conuerſionis perſiſtere? hoc ſane omne miraculum ſuperat. Hoc idem nobis laudi foret, quod illis vitio vertimus. Idem enim eſt in cauſa iuſta perſeuerantia, quod in mala peruicacia. Atque hic mihi

fratres mei accuſandi ſunt. Non alij ſunt, tam leui, tam fugitiua fide, quam Chriſtiani: non alij qui toties in alias atque alias non tantum Chriſtianiſmi ſpecies transformentur, verum etiam in degeneres illas & contrarias Iudaiſmi, & Turciſmi: Nunc eum Prophetam tantummodo vocare contenti, quem ſeruatorem olim nominare conſuerunt, & quem modo jamdudum veniſſe credebant, eum de integro expectare incipiunt. Pollicitus eſt Chriſtus fore, vt in vnum eundemque Gregem congregaremur omnes: Quando vero, aut quo pacto hæc vnitas futura ſit, non minus mihi conſtat, quam de die nouiſſimo. Ex quatuor illis Religionis partibus, nos perexiguam Portionem ſortiti ſumus: Nonnullos interdum accedere fateor, paucos tamen eos, nec qui ad illorum numerum comparandi ſint, qui indies

Aduerſariis noſtris adjiciuntur; nec qui à Paganiſmo deficiunt, ſed qui negatiua quadam fide homines, ideo tantum in Chriſtum non crediderant, quod nondum apud eos nomen eius auditum eſſet. Iudaica autem Religio Chriſtianæ è diametro aduerſatur, & vtrique Turcica. De mole enim Turcica conuertenda, vt nunc ſe habet, ſpes nulla eſt: Eam ſi diſſolui contingat, aliquid quidem ſpei concipi poterit, perexiguum tamen id, & ſumma improbabilitate implicitum. In omni Fortunæ genere Iudæi peruicaces ſunt; nec aliud mille quingentorum annorum perſecutionibus effectum eſt, quam vt in errore confirmarentur. Omnia perpeſſi ſunt quæcumque iam poſtea contingere poterunt, idque in cauſa mala ad aduerſariorum ſuorum condemnationem. Perſecutio inconſulta eſt, & præpoſtera propa-

gandæ Religionis ratio, qua quidam moroſo & iracundo zelo hallucinantes, dum infeliciter vterentur, non veram tantum Religionem, ſed impias etiam Hæreſes, & maleſanas opiniones confirmarunt. Sic primum Fidei noſtræ fundamentum iactum eſt: nec alii ſunt qui perſecutiones, numerumque & fortitudinem martyrum iuſtius gloriantur. Si enim proprie loquamur, hæc ferme ſola ſunt, & vera fortitudinis exempla. Quæ à bellis & prælio petũtur, non tam Fortitudinis, quam Audaciæ exempla ſunt; quorum quæ perfectiſſima fuere, adulterinam tantum fortitudinem ſortita videntur. Ea omnia ſi ſeuerius examines, quæ in vera & perfecta fortitudine Ariſtoteles exigit, nihil aliud, quam nomen merum in Domino eius Alexandro reperies, nihil aliud in inuicto illo Romano, Iulio Cæſare. Si qui au-

tem reperiuntur, qui fortiter faciendo titulum tam gloriosum meruere: certe fortiter patiendo, quod longe terribilius eſt, iſti præcelluerunt, gloriãque illam iuſtius & magis heroice vendicare poſſunt. Illo ſane peruenire non cuilibet datur, non cælum per flammas petere. Multi ſunt, quibus non ea menſuræ plenitudo, non ea fidei animoſitas contigit, vt examen tam ſeuerum ſubire valeant, qui nihilominus ſeruatorem ſuum per tranquilitatem ſyncere adorant, habentque proculdubio fidem gratam & acceptam in oculis Dei.

Sect. 25.

SIcut autem non omnes, qui in bello occidunt, vero nomine milites dicendi ſunt: ſic nec Martyres omnes illi nominandi, qui Religionis cauſa mortẽ obeunt. Iohan. Hus à concilio Conſtantienſi hæreſis

damnatur: idem martyris titulo à ſuis ornatus eſt: Vtriuſque partis Theologiæ iniurius eſſet, qui aut Hæreticum, aut martyrem fuiſſe negauerit. Sunt proculdubio non pauci in terris canonizati, in Cælis nuſquam martyres futuri, quique in Hiſtoriis, & martyrologiis inſcripti, non tam vere martyres ſunt in conſpectu diuino, quam Socrates olim ſapiens ille Ethnicus, qui ideo capitis damnatus periit, quod Vnitatem diuinam, fundamentale Religionis noſtræ principium, conſtanter aſſereret. Infælicis eius Epiſcopi ſæpe miſertum eſt, qui Antipodum cauſa paſſus eſt: nec tamen minor mihi videtur eiuſdem dementia, qui tam leuem ob cauſam ſacerdotium amiſerit, quam ſtultitia eorum & ignorantia, qui condemnaſſent. Non me mendacij, opinor, conſcientia arguet, ſi non multos eſſe dicam, qui terribilem

mortis vultum, ſi quando digna occaſio detur, meipſo minus reformident. Suadet tamen morale illud officium, quod Diuinis præceptis debeo; ſuadet illa propriæ eſſentiæ conſeruandæ cura rei vnicuique à Natura indita, ne aut propter Cæremonias, aut Politica quædám, aut indifferentia perire velim. Nec adeo eſt mihi fides pertinax & impotens, vt aut huiuſmodi obſtaculis cedere neſciat, aut ad cætera omnia conniuere, quæcumque manifeſta impietate vacant. Rerum igitur omnium fermentum non ciuilium tantum, ſed earum etiam, quæ ad Religionem pertinent, prudentia eſt. Sine qua nos flammis mandare homicidium eſt, vereorque ne ſic ab igne tantum ad ignem tranſeatur.

Sect. 26.

CEſſaſſe miracula nec probare poſſum, nec pernego; nedum tempus & periodum ceſſationis definio. Chriſto ſupervixiſſe è ſacræ ſcripturæ teſtimoniis liquet, ſuperuixiſſe etiam Apoſtolis, & poſt multos annos in Gentium Conuerſione reuixiſſe negare non licet, niſi Scriptorum illorum fidem in dubium vocare velimus, quorum ea teſtimonia, quæ nobiſcum faciunt, libenter amplectimur. Veri igitur aliquid habere poſſunt, quæ de miraculis ſuis Indicis Ieſuitæ narrant; velim equidem vera eſſent, & alio aliquo teſtimonio, quam ipſorum Calamis niterentur. His facile fidem habere poſſunt, qui maius his omnibus miraculum ſibi domi quotidie imaginantur, tranſmigrationem nimirum viſibilium elementorum in Corpus & ſangui-

nem Christi. Aquam enim in vina conuertisse, quod ille Canæ fecerat: aut saxa in panes, quod in eremo fecisse suaserat Diabolus, ne miracula quidem dicenda sunt, si cum hoc comparentur. Quamuis si proprie loquamur, non est miraculum aliud alio maius: Omnia enim ab extraordinaria Diuinæ dextræ potentia proficiscuntur, quæ res omnes pari facilitate transigit, quæ non difficilius totum mundum, quam vnam aliquam creaturam creauerit. Hoc enim etiam in Miraculis est, non contra & supra tantum, sed ante naturam etiam operari: nec minus miraculum erat Naturam olim creasse, quam eiusdem iam creatæ ordinem, aut mutare, aut transcendere. Angustis nimis finibus coarctat, quisquis suæ tantum mentis capacitate metitur diuinam Potentiam. Deum omnia posse statuo. Ea, quæ contradictione im-

plicita ſunt, quo pacto expediat, non aſſequor, nec tamen idcirco id eum poſſe negare auſim. Nec video quare ad elapſa reuocanda ſæcula Deus Eſdram prouocaret, ſi idem hoc ſibi ipſi in manu non fuiſſet: nec quare id à mortali exigeret, quod ipſe non poſſet. Poſſe eum non nego, ſed nolle tantum aio iſta, quæ nos illum non omnino poſſe vulgo aſſerimus. Hoc certe ciuilius eſt, nec tamen hac in re Paradoxis patrocinor. Strictius enim loquendo, Poteſtas eius idem eſt cum voluntate eius, & tum hæc tum illa vna cum reliquis Deum vnum conſtituunt.

Sect. 27.

EDita igitur olim fuiſſe miracula credo, & adhuc à Viuentibus edi poſſe non nego: Mortuis vero quæ tribuuntur, non his ſane ita facile fidem adhibeo. Adeoque

Reliquiarum efficaciam ſemper ſuſpectam habui: ſemper oſſa illa examinare, ſemper veſtes, reliquãque Sanctorum ſupellectilem, etiam ipſius Chriſti, excutere ſolitus. Cruci ab Helena inuentæ vnde ea virtus eſſet, vt defunctos in vitam reuocare poſſet, non intelligo. Nec quod Conſtantinus clauos eius in lupatis geſtaret, ideo eum in bello ita incolumem præſto, quin vel equo decidere, vel ab Hoſtibus vulnerari poſſet. Munus illud Balduuini Hieroſolymæ Regis, qui Genuenſium labores ſumptuſque ſibi in bello præbitos Ioannis Baptiſtæ cineribus compenſauit, *Piis Fraudibus* non minus annumero, quam vel *Gladios*, vel *Roſas conſecratas*. Qui corpori inhærere Sanctitatem quandã ex anima relictam dicunt, Phyſicorum more de miraculis differunt, nec rem ſatis explicant: Quod autem ad Reliquias non

non ita pie affectus ſim, partim ex eo accidiſſe arbitror, quod tenui ſemper, & dubia Religione antiqua omnia amplexus fuerim: Æternitatem enim ſolam, quæ omnem Antiquitatem longe ſuperat, nimirum Deum ipſum admirari ſoleo. Qui, vt *Antiquus dierum* appellatus ſit, non tamen *Antiquus* recte nominatur; qui ante Mundum fuit, poſt mundum futurus; nec tamen illo ætate grandior. Cuius anni Climacterem non habent, cuius Duratio eſt Æternitas, multis nominibus Antiquitate venerabilior.

Sect. 28.

IMprimis autem admirari ſoleo, ex qua tandem re acciderit, vt ſumma ſapientiorum curioſitas indiſputabile illud miraculum tam negligenter præterierint, *Oraculorum ceſſationem*: aut quale Rationis deliquium paſſi ridiculis illis,

longeqne petitis Plurarchi rationibus contenti acquieuerint : Supernaturale illud tempore Iosue solstitium Iudei agnoscunt, cum tamen Eclipsin illam, quæ in Seruatoris nostri morte accidit, ab Ethnico quouis agnitam impudenter diffiteantur : Immo hoc * Dæmonem ipsum fassum esse, manifesto constat. Improbanda certe est illorum curiositas, qui Scripturæ sacræ fidem ad humanæ Historiæ consensum explorant; qui Hestheræ librum ex Megasthenis aut Herodoti Authoritate confirmare conantur. Me hac in re infeliciter curiosum fuisse non d'iffiteor, donec stultitiam tandem agnoscere coëgit ridicula illa Iustini de Iudæis Narratio, quos, quod scabie nescio qua graues essent, ex Ægypto pulsos refert. Et sane ex quo res hmanas interius mihi nosse contin-

* Ex iis quæ Augusto per oraculum respondit

git, & laruas iſtas & perſones ſcire, quibus res præteritæ nobis hodie in ſcenam prodeunt, non multo plus fidei apud me obtinent, quam res futuræ. Non defuere olim qui mecum ſentirent, ideoque de ſua ipſorum vita conſcripſere Hiſtorias: Hos omnes Moſes ſuperauit, non de vita tantum, ſed de morte etiam, vt quidam contendunt, confectis commentariis.

Sect. 30.

MOnſtri mihi ſimile videtur, hæc omnia, quæ paſſim de Oraculis referuntur, nondum dubiam illam de Spiritibus & Sagis ententiam expuliſſe, tantamque ruditorũ virorum multitudinem am Metaphyſicorum immemoem extitiſſe, vt labefactata, rerum reatarum ſcala, Spirituum exiſtentiam in dubium vocarent Equiem ſemper credidi, iam vero cer-

to comperi, Sagas esse: qui has tollunt, tollunt etiam Spiritus, nec aliud quidem sunt, quam indirectè & consequenter, non increduli, sed Athei. Qui ad incredulitatem hanc amouendam spectra videre cupiunt, nulla proculdubio vnquam visuri sunt, imo ne magi quidem esse, vt velint, poterunt. Hæresi eo non minus capitali iamdudum implicuit Diabolus, ab eadem ipso conuersurus, si appareat. Ex variis autem modis illis, quibus mortalium animos ludificari solent, nihil mihi plus negotij facessit, quam * Subdititiorum impostura. Non mihi verisimilia fiunt, quæ de humanis corporibus in Brutorum formas mutatis narrari solent; nec hominis in equum transformandi potestatem habere Diabolum credo qui ad Diuinitatem Christi arguendam saxa in panes mutasse voluit.

* *Infantium qui à Spiritibus supponi creduntur*

Fieri posse, vt Spiritus cum hominibus rem Veneream, idque vtroque sexu exerceant, non ita repugno: Corpus enim aut assumere aut fingere posse credo, quo vel actiue decrepitæ libidini, vel etiam iuueniliori passiue satisfaciant; ita tamen vt nec in hac, nec in illa, generatio vlla vnquam accidat. Ridicula itaque est, & Rabbinis, quam Christianis dignior illa de Antichristo opinio, eum ex tribu *Danensi* genitore Dæmone nasciturum. Alios esse reuera à Dæmone obsessos sentio, alios à Melancholia, alios à Delusionis spiritu, & Angelos prætendi: quod nupera illa Germanæ puellæ defectio abunde testatur.

Sect. 30.

ADhæc, non omnes eos, qui Veneficis, Incantationibus, & Carminibns, vtuntur, Magos, quos dicimus, aut Veneficos vocandos ſentio: Eſſe enim Magiam quandam traditionalem, non immediate ab ipſo Dæmone, ſed à Diſcipulis eius ſecundario perceptam; & eos, qui arcana ſcientiæ eius præſcripta nacti fuerint, & poſſe, & ſolere artem quandam Empiricam, etiam illo non conſulto, exercere: iiſdem enim naturæ principiis vtuntur vtrique; vbi actiua paſſiuis apte diſpoſitis accommodata effectus ſuos ſub quolibet Magiſtro proferunt. Bonam itaque Philoſophiæ partem primitus Magiam fuiſſe opinor, eam in alios atque alios propagatam Philoſophiam vocatam eſſe, nec reuera quicquam aliud fuiſſe quam ipſos

naturæ effectus. Quod à nobis ipſis inuentum Philoſophia eſt, hoc ab illo acceptum magia dicitur: nec dubium, quin multa Arcana & bonis & malis Angelis accepta referre oporteat. Illam Paracelſi ſententiam nunquam niſi aſteriſco poſito præterire poſſum, * *Aſcendens conſtellatum multa reuelat quærentibus Magnalia Naturæ* id eſt, *Opera Dei.* Non pauca eſſe myſteria arbitror à benigna Angelorum reuelatione accepta quorum nos inuentionem ingeniis noſtris abſcribimus; humane enim fauere & ſtudere nobis nobiles illos Cælicolas, vt qui ſimilem prope naturam cum ipſis ſortiti ſumus; Adeoque ex amica Angelorum bonorum præmonitione portenta illa & prodigia Rerump. Principum, nec non priuatorum etiam interitus prædicentia profi-

* *Per Aſcendens conſtellatum Genium vnicuique ſtatim à natiuitate præpoſitum intelligit.*

ciſci: quæ omnia parum ſagax vulgus Caſibus & Fortunæ imputat.

Sect. 31.

PRæter particulares autem iſtos & ſingulos, haud ſcio an vniuerſalis etiam Spiritus, toti mundo communis, ſtatuendus ſit. Id olim Plato ſtatuit, ſtatuunt & hodie Hermeticorum dogmatum ſectatores. Si autem vniuerſalis aliqua eiuſmodi natura detur, quæ ſingula & diſperſa indiuidua in ſpeciem vnam colligat, & connectat, quid prohibet, quo minus etiam ſit, quæ res vniuerſas vniat? Hoc ſaltem mihi ſatis conſtat, Spiritum aliquem communem, tametſi noſtri pars nulla ſit, Diuinum ſcilicet, nos intus agere: Hic eſt Auguſtæ eius eſſentiæ ardor, & ſcintillatio; Spirituum, eorum que omnium, quæ ſolis vires non agnoſcunt, vita & humidum radicale; ignis, Infer-

nali illi è Diametro contrarius: Almus ille calor, qui olim aquis incubans ſex dierum ſpatio mundum excluſit; Irradiatio, quæ piceas Inferni caligines, abigit; quæ horroris, formidinis, ægritudinis, & deſperationis diſſipatis nubibus mentes noſtras placidas & ſerenas reddit. Lenes & tacitos huius ſpiritus afflatus qui id ſe non ſentit, ne explorato quidem venarum pulſu viuere affirmaſſem. Hic mihi, ni adſit, ipſis Tropicis alſurus ſum, mediumque ſolem vt incolam, lumen deſiderabo.

VT que vbi iam longo functus molimine Phæbus
Terga grauat toſti ſuperans ſublimia Cancri;
Mox pigra ſoluuntur glaciali frigora Ponto,
Soluitur æthereis Borealis ab ignibus Arctus.
Sic tuus vt rediit Vultus, reueuntibus almis
Vt mihi ſolſtitiis tepuere algentia corda;
Bruma fugit, repetit regelatos ſpiritus artus,
Totaque naſcenti rident præcordia vere.
Quod ſi viuifici ſplendor deceſſerit Oris,
Aetera nec noſtrum diuina luce bearit;
Protinus ignauo torpeſcunt frigore membra,
Et media patior gelidos æſtate Decembres.

Aethereum nimis, ah! moles hæc carnea mentem
Degrauat: illa quidem terreno carcere multum
Indignata premi; nec originis immemor, vsque
Ad patrias sedes, cognataque Sidera tendit.
Sentio flagrantes medio sub pectore flammas,
Heu! non æthereas stigiis sed ab ignibus ortas,
Quæ calliginibus piceis, fumoque maligno
Præfocant, siquis melior subnascitur ignis:
Has precor, extinguas, sic vt diuinior ardor
Excipiat! Nubes animi, Lux optima, luca
Pelle tua, cælumque mihi pro sole serena.

Sect. 32.

VErum enim vero non tantum singulis Regionibus, sed singulis etiam hominibus suos præesse tutelares genios, vt crederem, non difficulter adducerer, tantum ab est, vt spiriruum existentiam tollam. Vetus hoc est Pytagoræ & Platonis, non nuperum Ecclesiæ Romanæ dogma. Hæresi quidem alienum est, & quamuis ex sacra pagina non manifesto pateat, commodum & salubrem vsum in hominum vita habiturum; quodque ad dubitationes & nodos complures

ſoluendos proſit, quæ Philoſophia expedire neſcit. Siquis autem Metaphyſicus, quid de eorum natura videatur, ſententiam roget; pauca, fateor, & dubia reſponſurus ſum, negatiua pleraque, vt in Deo, aut comparatiua reſpectu noſtri, vt qui communem creationem ſortiti fuimus. Eſt enim in hac rerum Vniuerſitate manifeſta creatorum omnium ſcala, non ea quidem inordinatim & confuſe extructa, ſed methodo elegantiſſima & ſumma proportione concinnata. Inter ea, quæ nudam exiſtentiam, & quæ vitalem ſortita ſunt, ingens naturarum diſcrimen eſt: inter plantas, & ea, quæ ſenſu prædita ſunt, maius: inter hæc & Hominem, multo adhuc maius; futurum, niſi hic proportio iſta non obtineat, inter Hominem & Angelos, etiam maius. Naturam eorum nequaquam aſſequuntur, qui primam Porphy-

rii definitionem ſecuti, immortalitate tantum ab homine diſtinguunt, nam & homo ante lapſum immortalis fuit, inter cuius tamen & Angelorum eſſentiam multum interfuiſſe neceſſario ſentiendum eſt. Cum itaque de eorum natura nihil nobis certo conſtet, non peſſima mihi videtur hac in re Scholarum methodus, quicquid perfectionis in nobis ſuboſcure elucet, id illis magis completum & abſolutum tribuentium. Cognitionem arbitror extemporaneam habere, & quod nos nō niſi multū diuque cogitando poſſumus, id illos primis intellectus motibus tranſigere; quæ nos per accidentia & proprietates deſcribimus, ea ab illis per formas cognoſci, per differentias ſpecificas definiri; adeoque illis ea apodicticos innoteſcere quæ nobis tantum probabilia ſunt: illis notas eſſe non tantum ſpecificas, ſed & numericas

quoque Indiuiduorum formas, priuataſque illas differentias, quibus ſingularis quæque Hypoſtaſis (præterquam quatenus ad ſpeciem refertur) ad numeticam ſuam eſſentiam conſtringitut : Sicut animæ facultas ineſt corporis à ſe informati mouendi, ſic illos mouendi quidem cuiuſuis, nullius-vero informandi potentiam habere. Nos temporibus, locis, & diſtantiæ alligamur : Inuiſibilis vero manus illa, quæ in Leonum antrum Habakkukum, quæque Philippum Azotum vexerat, his ſpretis legibus vecturæ genere vſa eſt mortalibus ignoto. Si intuitiua cognitione præditi ſunt, cuius beneficio, tanquam reflexione quadam ſuas inuicem cogitationes inſpiciunt, mihi pernegandum non videtur, quin & noſtrarum etiam bona pars ſit illis nota. Qui ad inuocationem Sanctorum oppugnandam, negant ea,

quæ hic in terris agimus, illis innotescere; ignoscant mihi, velim, contrariam sententiam, donec inuenire potero, quid ad locum illum respondendũ sit, *Gaudium est in conspectu Angelorum Dei super vno peccatore resipiscente*. Non possum illorum sententiæ securè accedere, qui apud magnum illum Patrem primi diei opus ita interpretantur, vt ex verbis illis *Fiat Lux* Angelorum creationem deducant. Quanquam negandum non est, nullam omnino creaturam tantam affinitatem cum illorum natura habere, quantam habet illud in sole & elementis lumen. Quod licet à nobis merum accidens audiat, cum tamen solum & per se subsistit, spiritualis substantia est, & fortasse Angelus. Finge denique lumen inuisibile, id spiritus est.

Sect. 33.

SVnt isti proculdubio pulcherrima & summa diuini Artificii opera; Flores, siue (vt ita dicam) pars *Nihili* præstantissima. Illud iam sunt, quod nos ipsos aliquando futuros speramus tantum adhuc, & opinamur. Nos amphibium quoddam Animal, partim corporeum partim spirituale sumus, quod naturæ vtriusque medium Dei & Naturæ Methodum contexit, iuxta quam non nisi media aliqua intercedente natura extrema coniungi solent. Nos Dei spiritum esse Diuinæque Naturæ exemplar testantur Scripturæ sacræ. Quod autem Microcosmi, orbisque compendia vocamur, id tantum per lepidum aliquem Rhetoricæ tropum licuisse putarem, donec tandem iudicium diligentius, propiorque experiētia, id ita reuera esse docuerant. Primo

nihil aliud ſumus quam rudis, & indigeſta moles, in rerum earum numero, quæ ignauam quandam & torpidam ſortitæ eſſentiam, nondum aut vita præditæ, aut ſenſu, Ratione-ue donatæ ſunt. Poſt illa plantarum, deinde Animalium, mox hominum vitam viuimus, poſtremo Spirituum: ita tandem myſtica natura noſtra quinque illa exiſtentiarum genera percurrentes, non tantum cunctas totius terrarum orbis, ſed etiam totius Rerum vniuerſitatis in nobiſmetipſis creaturas complectimur. Sic nempe inſigne illud ſumus & vero nomine Amphibium, non tantum vt reliqua animantia in diuerſis Elementis viuere natum, verum etiam in aliis atque aliis mundis; Mundum quidem vnicum ſenſus agnoſcit, Ratio duos, viſibilem alterum, alterum oculis impervium. Alterum nobis Moſis deſcripſiſſe vide-

tur, alterum vero ita obſcure adumbraſſe, vt omnia nondum etiam interiecta ſint. Priora quidem Geneſios capita admodum obſcura eſſe fateor, & quamuis omnia ad literam interpretari, quantum potuit Humana ratio, Theologi conati ſint; Brobabiles tamen ſunt allegoricæ illæ interpretationes, & haud ſcio an forte myſticæ Moſis Methodo magis congruæ, vt cui in Hieroglyphicis Ægyptiorum Scholis inſtitui contigerat.

Sect. 34.

NEc vt mundum hunc immaterialem inueſtigemus primum mobile nobis petendum erit. Spiritus enim in hac materiali ſtructura libere expatiari poſſunt, idque omnibus Temporis, loci, & Motus legibus perinde abſoluti, ac ſi extrema Vniuerſatis mænia tranſilierint. Corpulentiam ſi corporibus

demas, aut res vltra materiam primam resoluas, Angelorum sedes aperies, quas nihil esse aliud quam omni præsentem Dei essentiam, salua (spero) Theologia dixisse licuerit: Ante mundum enim creatum Deus reuera omnia fuit. Non mundum aliquem nouum Angelis creauit, nec certos fines incolendo sdedit: vbicumque igitur ipsius essentia est, ibi & illi sunt, inque ipso locis diuersi habitant. Hominibus Deum omnia creasse aliquo quidē modo verum est, nec tamen ita interpretādum, quasi diuiniorum istarum Creaturarum Creatio nostræ subordinetur: Vtcumque tanquam spiritus ministrantes in inferioribus hisce hominum rebus, quæcunque ille iusserit, volentes & alacres obeant. Deus sua ipsius causa omnia creauit, idque ob aliam causam fecisse non potuit, quam solummodo ad suam ipsius Gloriam; Hanc v-

nam aliunde accipit, reliqua omnia in ſeipſo complectitur. Cum enim Honor foris accedat, in honorante potius, quam honorato poſitus, aliquid eum creaſſe oportuit, quod ſibi hoc honoris officium præſtaret, Angelos nimirum in altero illo mundo, Homines in hoc. Hoc quoties negligimus, finis eius, ob quem creati ſumus, obliuiſcimur; facimuſque adeo, vt mundum hunc non tantum creaſſe Deum pæniteat, verum etiam ſe non iterum perditurum, iuraſſe. Mundum vnicum eſſe ex fide tantum conſtat, non Ariſtotelis Philoſophia, nec enim ille hoc, ſicut nec eundem æternum eſſe ſatis vnquam probare potuit. Antiquiorum Scriptorum calamis multum olim negotii hæc quæſtio attulit; donec tandem hæc omnia Moſes expediit noua *Creationis* voce reperta: quæ nihil aliud ſignificat, quam ex nihilo aliquid producere.

Nihil autem illud appello, quod *Alicui* opponitur; siue, vt accuratius dicam, quicquid Deo contrarium est. Ille solum est, reliqua omnia pendentem aliunde essentiam habent, nec in Entium numero nisi adhibita distinctione ponenda sunt. Sic itaque & Generationem & Creationem in contrarietate fundatam videmus, adeoque Theologiæ Philosophiam consonam. Deus omnia cum sit, *Nihilo* contrarius est, ex quo omnia producta sunt: Sic *Nihil aliquid* factum est, & *Nullitas* ab *Omneitate* informata essentiam induit.

Sect. 41.

TOta quidem Creatio, seorsim vero Hominis illa, mysterium est. Reliqua omnia solo oris eius spiritu creata sunt, & ad vocis eius imperium ex Nihilo emicuerunt: In nomine vero fabricando (quem-

admodum rem Textus ordine exponit) Artificem ſenſibilem egit; nec tam creaſſe hominem, quam feciſſe viſus eſt. Cæterorum materiam ſimul ac ſepoſuerat, vltro forma aut anima acceſſit. Cum vero iam hominis ſtructuram ædificarat, alia adhuc & difficilior reſtabat Creatio; ſubſtantiæ nimirum ſibi ipſi ſimilis, incorruptibilis & immortalis Animæ. Duas enim proprietates iſtas ex Philoſophia docemur, Platone quidem diſerte affirmãte, nec negante Ariſtotele. Injicitur etiam Theologiæ alius quidam de productione eius ſcrupulus, iſque in Germanis auditoriis non mediocri diſceptatione agitatus, ea tamen argumentorum paritate & in differentia vt nihil dum de controuerſia ſtatutum ſit. Paracelſo nequaquam aſſentior, qui rationem hominis citra coniunctionem faciendi fidenter præſcribit: nec tamen iſtos ſatis mi-

rari queo, qui ex traduce Animam generari tum pertinaciter negant; cum nullum aliud illis argumentum ſuppetat, quo fidem ſuam ſufful-ciant, quam Antimetatheſis illa, & Rhetorica Auguſtini ſententia, *Creando infunditur, infūdendo creatur.* Vtrauis opinio ſatis cum Religione congruit, & ad hanc equidem promptius accederem, niſi obiectiuncula quædam vſque moraretur, non illa quidem ex aliqua Speculationum ſubtilitate, ſed ſenſu communi, rerumque obſeruatione profecta, non ex Authoris alicuius foliis lecta, ſed quæ mihi inter erraticas Cerebri herbas, & zizania ſubierat. Dico autem æquiuocas illas, & prodigioſas monſtrorum productiones, quæ ex hominum copulatione cum beſtiis accidunt: niſi enim hic Anima humana cum ſemine Genitoris tranſmittatur, vnde factum eſt, vt, quæ hinc

nascuntur, non bestiæ meræ sint, sed impressionem quandam & tincturam rationis habeant, quanta quidem in organis tam ineptis se valeat exerere? Nec sane concedendum videtur, Animam dum hic agit vndiquaque inorganicam esse, sed ad ordinarias actiones eius exequendas opus esse, non tantum symmetria quadam & commoda organorum dispositione, sed etiam crasi & temperie operationibus idonea: Non ita tamen quasi hæc carnis moles, visibilisque Structura instrumentum sit, & corpus Animæ proprium, sed sensus potius, id est, manus Rationis. In studiis nostris Anatomicis multa & mystica Philosophandi materies occurrit, qualis ipsos quidem Ethnicos ad Theologiam manuduxit: nec tamen inter plurima illa & insignia documenta quæ in humana Fabrica aperimus, quicquam mihi perinde pla-

cet, ac quod nullum organum, nullum instrumentum Animæ Rationalis appareat. In cerebro ipso, quam sedem Rationis dicimus, nihil omnino Brutorum Craniis dissimile reperio; Argumentum sane non contemnendum, Animam eo sensu, quo vulgo interpretantur organicam non esse. Sic est profecto; Homines nos esse scimus, quo vero pacto ignoramus. Est in nobis nescio quid, quod extra nos esse potest, quodque post nos supererit: mirum vero, aut quid ante fuerit, aut quomodo intrarit nos, id nulla Historia declarari.

Sect. 36.

HÆc autem carnis compages, qua ante Resurrectionem Anima nostra quasi muris concluditur, nihil aliud est, quam elementaris Fabrica in Cineres facile collapsura. *Gramen esse omnem Carnem,*

nem,non tantum Metaphoræ beneficio verum eſt, ſed ad literam etiam. Hæc omnia quicquid vſpiam animantium vides, nihil aliud ſunt quam campi gramina ad carnem concocta; in illis quidem craſſius in nobis aliquanto purius. Immo à quibus omnes tantopere abhorremus, ipſi Anthropophagi ſumus, non homines tantum, ſed & nos ipſos deuorare ſoliti, idque vero nomine non more Allegorico: Hoc quicquid eſt quod intueris corpuſculi, per os intrauit; hæc olim carnis fabrica in quadra iacuit, ipſi denique nos ipſos deuorauimus. Non opinor ſapientem illum Pythagoram per Metempſycoſin ita proprie dictam, impoſſibilem humanæ animæ in bruta corpora tranſmigrationem voluiſſe. Solam ex reliquis omnibus Loti vxoris Metamorphoſin verá fuiſſe credo: Nam Nebucad.netzaris illa non eo vſque

progreſſa eſt. In cæteris implicitam tantum & moralem veritatem agnoſco. Totam beſtiæ fabricam interire credo, nec aliam ab interitu conditionem ſortiri, quam in qua ante donatam vitam fuerat: Animas vero humanas & contrarii & corruptionis expertes corpori ſuperſtites eſſe,& ex naturæ ſuæ priuilegio citra miraculi beneficium ſupremo ſupereſſe funeri : Fidelium animas ſtatim à relictis terris cæleſtes beatorum ſedes occupare : Manes illos & fabulas, non vagabundas eſſe deffunctorum animas, ſed dæmonum ipſorum irrequietos errores, nos ad maleficia, homicidia, & ſcelera incitantium, ſuggerentiumque incautis animis, Spiritus illos beatos nullam in ſepulchris tranquillitatem adeptos de rebus adhuc mundanis ſollicitos huc illuc errare. Nec raro quidem apparent eiuſmodi ſpectra, Tem-

pla & Cæmeteria frequentare ſolita. Hæc enim vita functorum dormitoria ſunt, hic Diabolus, tanquam Victor ſuperbus & inſolens, victoriæ ſuæ olim in Adamo partæ trophæa iſta & ſpolia contemplari gaudet.

Sect. 37.

HÆc eſt feralis illa, quam adhuc ploramus, victoria; hinc eſt, quod toties miſeri igemiſcimus, *O quid feciſti Adame.* Non iis nexibus mundo alligor, atque hoc nomine Deo gratias agere ſoleo, non iis vinculis ei aſtringor, quæ vel vitæ cupidiorem reddant, vel ad terribile mortis nomen exaniment. Nec hoc adeo ex eo fit, quaſi horroris eius ſenſu caream, quaſi iam mortuorum viſcera toties pertrectando, toties Anatomias & Sceleta, cæteraſque id genus cada-

verosas reliquias inspiciendo, animum mihi torpore quodam stupidum reddiderim; &, quod Pollinctoribus Vespillonibusque accidit mortalis conditionis immemorem: Sed quod terrores eius omnes serio meditans, & grauissima quæque animo percurrens; nihil plane reperiam quod homini, nedum cordato fortique Christiano, animos dejiciat. Et propterea nec Primorum parentum errori succenseo, nec aut fatum illud commune communiter fere indignor, aut cum fortissimis mori, id est, parumper spirare desinere, Elementis valedicere, & ad momentum temporis quodammodo nihil esse, vt continuo Spiritus existam. Quoties conditionis meæ diligentius rationem ineo nec interim iustam illam omnium moderatricem, æquissimam iustitiæ partem mortem cogito, nihil vspiam me vno miserius

videtur. Mundi iſtius nugæ, & ineptiæ non vniuerſæ impetrarint, vt vnius adhuc momenti vitales auras caperem, niſi vitam aliam ſperarem: Numquam me moriturum eſſe ſi Diabolus perſuadere poſſet, ne iſti quidem momento ſupereſſem: Vulgarem hunc exiſtendi modum, Clientelam iſtam ſolis & Elementorum, tam humilem tam vilem exiſtimo, vt hoc ne Hominem quidem eſſe iudicem, ſaltem hoc modo minime viui, prout humana natura dignum eſt. Meliorem itaque dum ſpero, hanc vitam æquo animo amplector, ſæpius interim melioribus cogitationibus mortem contemnens, omneſque qui mecum contemnunt, honore proſequens: nec ſane magni eum facio, quicunque reformidet. Hinc milites omnes vltro amplector, panoſumque illum & deſpicabilem numerum colo, & diligo,

qui iubente ducurione aliquo non mori recuſet. Ethnico, ſi mortem trepidet, ignoſci poteſt: at Chriſtianus quicunque hic expaueſcit, in hoc dilemma neceſſario incidit; Aut nimio huius vitæ deſiderio tenetur, aut ſpe futuræ deſtituitur.

Sect. 38.

ADamum ſtatim atque crearetur triginta annos natũ fuiſſe ſtatuunt nonnulli Theologi, iuſta enim ætate virilique ſtatura creatum eſſe. Enim vero in ætate etiam noſtra computanda aberramus omnes; fugiuntque nos menſes aliquot, quos accenſuiſſe oportuit. Sumus enim, viuimus & mouemur, elementorum imperium ſentimus, & morborum improbitati obnoxii ſumus in mundo illo altero, in Microcoſmo illo veriſſimo, Matris vtero. Nam præter communem eam exiſtentiam quam, dum nos Chaos

adhuc noſtrum habet, dum adhuc in cauſarum gremio dormitur, habere credimur, in tribus diuerſis mundis eſſentiam ſortimur, in ſingulis quaſi gradatim progredientes. In orbe illo obſcuro, Matris vtero, breuiculum nobis æuum eſt, ad Lunam computatum: ita tamen, vt breuior ſit complurium animantium ætas, quæ ſolem viſunt: Hic vita, ſenſibus, & ratione non caremus, quamuis hæc omnia ad actiones ſuas edendas obiecta adhuc commoda & idonea expectent; & ſolummodo quaſi in radice ſua, anima nempe Vegetatiua, viuer videantur. Poſt hæc in huius mundi ſcenam prodimus, erigimur, & in aliam prope creaturā migrare videmur: Ratione homines vtimur, illam diuinæ auræ particulam aliquatenus manifeſtantes, nondum autem perfecte & complete, donec tandem hanc ſecundinam noſtram,

carniſque exuuias deponere contingat, donec in mundum vltimum, in loca, quæ Paulus effari non potuit, in proprias Angelorum ſedes tranſmitamur. Quædam de Lapide Alchymiſtico ſcire contigit: (qui quidem amplius quiddam eſt, quam ſola perfacta auri exaltatio) Quæ res mihi plurima etiam ad Theologiam adiecit: Hinc doceor quo pacto incorruptibilis ille Spiritus, immortalis animæ ſubſtantia, latitare quodammodo in hoc carnis domicilio & obdormire poſſit. Mirandæ illæ & myſticæ Bonbycum tranſmigrationes ſæpe mihi Philoſophiam Theologia commutarunt habent perfecto in ſe huiuſmodi naturæ opera diuinum quiddam & arcanum, in quo fruſtra exarcetur ratio, ad quod lippiunt vulgarium ſpectatorum oculi.

Sect. 39.

VErecundiæ, natura obnoxius ſum, nec aut aliorum conuerſatio, aut ætas, aut peregrinatio mihi frontem ſatis adhuc perfricuere. Habet autem præterea me pudor quidem, quem in aliis raro animaduerti, & vt, quod res eſt, fatear, mortem equidem non reformido, ſed pudet eius. Pro ſummum naturæ noſtræ dedecus & opprobrium! adeone nos momento temporis deformari, vt chariſſimi noſtri, vxor & liberi, ad aſpectum noſtrum horreant, trepidique reſiliant! En volucres & agreſte animantium genus, quæ omnia modo ex ingenito timore nos vltro reuerebantur, iam omnis officii oblita dilacerare incipiunt. Hoc vnum dum forte ſæuiente tempeſtate meditatus ſum, adeo animum mihi ex hac cogitatione dejici, &

ita affici aliquando contigit, vt in immenſam illam aquarum Abyſſum abſorberi me, & abripi, libentiſſime paſſurus fuerim: Sic nulli videndus, nulli miſerandus periiſſem: nulli me mirati fuiſſent, nulli me fleſſent oculi, nulla mortalitatis documenta dediſſem, triſtem illam vocem emiſiſſet nemo, *Heu quantum mutatus ab illo*! Nec hoc adeo ex eo accidit, quod membrorum meorum Anatomiæ pudeat, quaſi aut in vlla corporis parte accuſandum mihi ſit naturæ artificium, aut ipſe ex nequiore vita turpem aliquam & pudendum morbum contraxerim, qui me eſcam minus gratiam & ſalubrem vermibus reddat.

Sect. 40.

SVnt, qui luxuriante Progenie confiſi, in qua tanquam Hiſtoria potiſſima ſibi ipſis ſuperſtites

videntur, æquiore animo mortem excipiunt. Qua quidem in re mihi insigniter ludi & delirare videntur; Eius enim desideriis hæc omnia indignissima esse, cui mens est vllo modo futurorum capax. Id potius exoptet, quod & ingenuæ magis Ambitionis esse arbitror, vt substantia sua Cælos incolat, quam vt nomine tantum & vmbra in terris hæreat. Mundo itaque in totum valedicere morte statui, non de monumento, Historia, aut Epitaphio sollicitus ne nudam quidem nominis memoriam alibi reperiendam curaturus, quam in publicis illis & æternis cælorum Tabulis. Non vsque adeo Cynicus sum vt * Diogenis Testamentum laudem, nec Lucani illud satis gloriosum in totum approbo,

-- *Cælo tegitur qui non habet vrnam.*

* *Suos rogauit, ne sepeliendum curarent: baculum tantum mortuo in manum adderent, quo coruos abigeret.*

Moderatiori tamen iudicio ingenuum illorum consilium laudare soleo, qui propter maiorum vrnas dormire cupiunt, & quam fieri potest elegantissime in corruptionem transire. Non coruis equidem, aut graculis viuacitatem inuideo, non maioribus nostris ante diluuium longa illa sæculorum tædia. Si qua fides Astrologiæ habenda est, annum adhuc Iubilæum superare potero; nondum vnam saturni reuolutionem absolui, nec mihi ad trigesimum annum palpitauit pulsus, & tamen omnium Europæ Regum, vno excepto, cineres composui, Cæsaribus tribus, quatuor Imperatoribus Turcicis, totidemque Papis coætaneus fui: ipse mihi superstes videor, & solis tædere incipit. Voluptates, dum mihi adhuc ferueret sanguis, diesque caniculares æstuarent, valere iussi; Anteuersura me sentio senectutis vitia:

Res omnes tandem ſeuerius contemplari incipio, nec præter ſomnia & laruas hic quicquam aſpicio, nos ipſi nihil aliud quam perſonæ ſumus, ſcenicæque præſtigiæ.

Sect. 41.

ÆTatem, fateor, ſeruatoris noſtri vita annoſiorem precari fas eſt; fas eſt ætatem illam ſuperare velle, quam ille magis morti idoneam cenſuit. Quod ſi canities in Cælis (dictante Theologia) nulla futura eſt, ſi omnes virili & iuſta ætate reſurrecturi ſumus; quid tandem aliud efficit longæuus annorum numerus, quam vt à perfectione illa indies delabamur, ad quam poſtea reuocari oportebit maiori miraculo. Spes vlla ſi eſſet fore tandem, vt vitiis noſtris ſuperſtites ſimus, & à peccato ſuperannati, ſupplicibus ſane genibus implorandi eſſent Methuſalæ anni, At anni in-

curuant nobis, non rectificant naturam, & vitiosas dispositiones in nequiores habitus conuertentes, postremo, quod & in morbis vsu venit, deplorata vitia secum adducunt. In dies nobis minuuntur vires, in dies peccata accrescunt, numerusque dierum hæc reddit innumera. Peccatum illud, quod sexdecim annos natus commiseras, non idem erit, licet cætera omnia paria sint, cum quadragenarius fueris. Præter inueteratum enim, nec excusandum peccandi habitum, omnes tunc veniæ impetrandæ causas præcedit nobis iudicij maturitas. Omne peccatum eo grauius est quo sæpius committitur: Sicut enim notæ Arithmeticæ, sic peccata augentur, quorum quod supremum locum occupat reliqua vniuersa superat. Quamuis autē fieri non posse existimem, vt quisquam semel recte vixerit, qui non & recte iterum

viuere potuerit, Ego tamen nequaquam tranſactas horas repetere, nec vitæ filium de integro ordiri velim; non quod me, vt oportuit, vixiſſe credam, quam cauſam Cicero attulit; ſed quod, ne etiam deterius, metuam. Quid melius & rectius ſit, prouectius me indies iudicium docet, ſed cogunt affectus innomiti, cogit inueteratus peccandi habitus deteriora ſequi. Eadem hodie in ætate iam firmata vitia, quæ olim in pueritia, reperio. Pleraque tunc deliqui, quod puer eſſem, puer itaque & adhuc ſum, qui eadem adhuc delinquam. Accidit ergo, vt quis ante ſenectutis deliria puer ſit, & Æſonis balneo ante annum ſexageſimum indigeat.

Sect. 42.

NEc ſane ad annum ſexageſimum ſine eximia Dei prouidentia deducitur vita; non ſufficit

tantum bella & firma Corporis tẽpeies. Quamuis oleum forte, quod 70mo anno satis sit, humidum radicale contineat, 30mo tamen anno in nonnullis extinctum comperi. Qui iusta volumina de vita longa conscribunt, non omnes eius causas assignare solent. Nam qui à radicali tantum Balsamo, & vitali sulphure pendere docent, non docent quare Adamus esse Abele longæuior. Est itaque vitæ nostræ occultum quoddam & arcanum filium, quod à diuina quidem sapientia modum & mensuram accipit, at non nisi à perpetua illa & insomni prouidentia, eodum perductum absoluitur. Cui quidem prouinciæ administrandæ, non tantum spirituum, sed & nostræ, sed & omnium creaturarum operæ ignota quadam & arcana ratione inseruiunt: Ne igitur immatura querantur funera, quibus sub trigesimum annum obire

contigit. Hoc illis cum ipſo mundo commune fatum eſt; cuius ſtructura infragilis, & firmiter compacta ante Craſis ſuæ terminum & periodum corruet. Simulatque in eo omnia cōſummata ſint ipſe conſummabitur, non minus naturaliter extrema illa & vniuerſali febre ante annos ſexies mille abſolutos, quã ego ante quadrageſimum, periturus. Eſt profecto alia, quam Naturæ manus, quæ vitæ noſtræ fila deducit. Nec antipathias tantum & occultas qualitates ignoramus; æque nos interitus noſtri ac ortus latent: Noctu texitur ætatis noſtræ, & annorum tela; varioſque vitæ caſus penicillus neſcio quis depingit, quem non videmus: Cuius licet nos ignaros fateamur, erraturum tamen eum non eſſe certum eſt, qui dextram diuinam ſubeſſe agnouerit.

Sect. 43.

DVobus illis Lucani verſiculis vehementer oblector, ex quo non tantum puerorum more interpretari, ſed etiam intelligere contigit:

Victuroſque Dei celant, vt viuere durent,
Felix eſſe mori. ---

Plurima quidem à Poëta hoc egregie dicuntur à Stoico, credo, genio ſuppeditata; nec pauca in Zenonis Philoſophia, & Stoicorum doctrina reperies quæ è pulpito profecta ſatis Theologica ſunt. Sunt tamen hanc in partem vehementiores iſti, qui mortem ſibi ipſis conſciſcentes laudant, & Catonem. αὐτοφόντην tantopere extollunt. Eſt ſane hoc non mortem quidem, ſed vitam tamen reformidare. Egregiæ plane fortitudinis eſt mortem contemnere, fortius tamen facit, is qui viuere audet, quoties vita ſit morte terri-

bilior: Cuius rei præclarum nobis exemplum Religio plebet: nec enim ad vnum illud Iobi comparanda ſunt, quæcunque de Curtio, Scæuola, & Codro decantari ſolent. Certe leues eſſe mortis cruciatus præ morborum carnificina arbitror, aditumque ad mortem morte ipſa longe acerbiorem iudico. *Emori nolo, ſed me mortuum eſſe nihil curo.* Cæſaris Religionis ſi eſſem, cum Cæſare quoque exoptarem vnico potius ictu abſolui, quã lentis morborum ſerris excarnificari. Qui ſe ipſos extrinſecus tantum contemplantur, propriam vitæ appendicem valetudinem credunt, & corporis ſui conſtitutioni ſuccenſent, ſiquando ægrotent: Mihi vero cui corporis noſtri partes exploraſſe contigit, & ſcire quam tenuibus filamentis hæc fabrica cohæreat, non ſemper potius ægrotare nos mirum videtur. Cum-

que mille ſint ianuæ quibus morti aditus in corpora patet, benignitatem nobis diuinam gratulari ſoleo, quæ mortem non niſi ſemel obeundam voluerit. Non tantum morborum improbitate, non Veneni tantum ſcelere perimus; ſtulte Bombardarum occidiones, & nuperas necandi artes querimur, vitæ neciſque poteſtatem in nos habet vnaquæque manus, & obuio cuilibet multum debemus, qui non occidat. Hoc tantum miſeris ſolatii ſupereſt, Vitam nobis quilibet adimere poteſt, mortem nemo. Hinc Deus ipſe ſe non exemit; nec enim in carne immortalis eſſe, nec quod in ea immortale erat ſuſcipere voluit. Prorſum intra carnis mænia non habitat fælicitas; hanc nullum præceptum Opticum his oculis ſpectandum dabit. Primus Iubilæi noſtri dies mors eſt, & vota ſua Diabolum fefellerunt: non tam

vita fælices futuri eramus, quam morte ſumus. Non eſt vſpiam miſeria præterquam in ipſo ſolo, in quo nullus eſt miſeriæ finis. Quod & Stoicus recte iudicat, ſi ad illius ſenſum interpretemur; Oblitus eſt ſe mori poſſe, qui miſeriam queritur; non in vllius mali poteſtate ſumus, dum mors in noſtra.

Sect. 44.

PRæter iſtam autem ita proprie dictam & vero nomine mortem, ſunt aliæ quædam, quarum meminiſſe ſolent Theologi, nec eæ in totum opinor, Metaphoricæ. Huius generis mortificatio eſt, qua peccatis & mundo morimur. Duplicem itaque Horoſcopum vnumquemque habere aio, humanum alterum, natalem puta; alterum Chriſtianum, nimirum Baptiſmum; à quo ſolo, horis illis combuſtis & adiectitiis diebus excluſis

natales numero, non quicquam me esse reputans, antequam seruatoris mei essem, & in Christi Albo ascriptus. Hanc vitã quicumq; non viuit vmbra & spectrum est, carissima licet carne conspicuus. Quotidie moriendum esse, quo immortales simus, moralibus hisce documentis monemur, nec satis recte mihi mortem meditari videor, quoties Sceleton aliquod aut Caluariam obuiis illis cogitationibus contemplor, quæ nobis inde plerumque suggeri solent. Ideoque tritum illud *Memento mori*, in Hypomnema magis Christianum ampliaui, *Memento quatuor nouissima*, quatuor illa ineuitabilia omnium communia, *Mortem, Iudiciũ, Cælum, Infernum.* Ipsi quidem Ethnici vltra mortem & sepulchrum prospicientes, Rhadamanthum nescio quem, iudiciumque subeundum trepidarunt, vtcunque id alio quidem modo, &

prout Naturæ lumen docuerat. Non ſatis equidem mirari queo, ex quo tandem oraculo, aut à qua Sibylla vaticinium illud de futuro mundi incendio ſurripuerint; aut vnde illud Lucanus didicerit.

Communis mundo ſupereſt rogus oſſibus aſtra Miſturus.

Inſtare iam mundum interitum credo, nec tamen eum aut labefactatum, aut ſenio confectum eſſe, aut vnquam ei à ſeipſo oriturum eſt exitium. Supra naturam erat creatio, ſupra naturam itidem futura eſt contraria annihilatio. His modis eum perdere nihil poterit, niſi ſolus ex ore Diuino ſpiritus, conſumens ille ignis, cui nullum comparandum Philoſophia nouit. Sunt qui mundi creationem momento temporis abſolutam credunt, eiuſdemque exitium pari olim celeritate expeditum iri: Sex autem dies illos ita eo ordine à Moſe expoſi-

tos pro momento habent, & inde potius magni illius operis ideam in diuina mente expressam, quam operandi methodum declarari docent. Ita reos die nouissimo coram tribunali sistendos esse, aut eum fore in iudicio processum, quem sacra pagina innuere videatur, & qui ad literam commentantur existimant, nequaquam credo. Ineffabilia enim huiusmodi mysteria modo vulgari & exegetico in scripturis traduntur; cumque hominibus scribantur, non quemadmodum reuera se habent, sed quemadmodum intelligi possunt, exponi solent. In quibus tamen variæ pro ingeniorum varietate interpretationes cum Religione recte constare poterunt, nec huius aut illius Ædificationi vllo modo officiunt,

Sect. 45.

INeuitabilis autem temporis huius diem aut annum præfinire velle, non tantum inſania conuincibilis eſt, & legibus obnoxia, verum etiam manifeſta impietas. Quomodo tandem Eliæ 6000. annos interpretabimur, aut illud Rabbino communicatum credemus, quod Angelis negatum ſit. Hoc ſane olim ex Diabolo Delphico quæſitum perquam velim; mirum vero quali tandem Amphibologia vſurus fuiſſet. Non æuo tantum præterito varias Aſtrologorum prædictiones res hæc mire ludificata eſt, verum etiam hodie complurium Helleboro nimis indigentium vaticinia; qui cum nec præterita, nec præſentia intelligant, futurorum ſcilicet præſcij haberi volunt; homines in hoc tantum nati; vt miram atræ bilis efficaciam o-

ſtendant, vtque * veterum potius vaticiniorum fidem liberent, quam noua afferant. *Futurum eſt, vt in diebus illis audiatis bella & rumores bellorum*: mihi non tam vaticinium videtur, quam per omnia vſque sæcula, ex quo primum edita eſt, conſtans & perpetua veritas. *Tunc erunt ſigna in ſole, & Luna & ſtellis*: Quomodo vero quaſi fur nocturnus venturus eſt, eum ſigna det aduentus ſui? Notum illud indicium à reuelatione Antichriſti petitum æquè obſcurum eſt: iuxta vulgarem noſtram computationem jamdudum venit. Equidem vt aperte, quod ſentio, loquar, hunc Theologiæ eſſe lapidem Alchymiſticum propemodum credo: ad cuius inuentionem licet præcepta inductioneſque probabiles tradantur, perpaucos tamen reperiri arbitror, quibus

* *In diebus illis venient mendaces. & Pſeufdo prophetæ.*

eundum peruestigasse contigit. Instare vsque mundo interitum, etiam superiora quæque sæcula crediderunt, nec illis minus, quam nobis, quotidiana expectatio animos erexerat. Et tamen adhuc Sancti illi sub Altari suspirantes expostulant. *Quousque Domine?* & vereor vt, qui nunc decedunt eandem olim querelam effugiant, magnum illum omnium Iubilæum non sine gemitu & suspiriis expectaturi.

Sect. 46.

HIc tandem Dies magnum illud Dei attributum, Iustitiam vindicabit; hic tenebras istas & nodos facile expediet, in quibus hodie explicandis vel à sapientissimis tam misere sudatur: Hic quæcunque in hoc mundo minus æque distributa, minus iustè administrata videntur, summa cum æquitate in futuro hæc omnia componet: Hinc

vnus Dies! omnes præterlapſos comprehendet; Hæc eſt mundi iſtius nouiſſima ſcena, in quam ad abſoluendam fabulæ cataſtrophen vniuerſæ denuo perſonæ rediture ſunt. Hic ſolus efficere valet, vt in occulto probi ſimus, iuſtumque & honeſtum ſine arbitris colamus, *Ipſa ſui pretium virtus ſibi*; quod tamen axioma frigidius eſt, quam vt in immoto & conſtanti Virtutis tramite animorum noſtrorum leuitatem coërceat. Dum forte ſecretus aliquando & ſolus meditor, quo animum à vitiorum turpitudine cohibeam (quæ quidem ars Senecæ fuit minime mala) chariſſimorum meorum & præſtantiſſimorum præſentiam imaginari ſoleo, quibus teſtibus emoriar citius, quam aliquid turpe, aut indignum admittam. Quod tamen nihil aliud eſt, quam moraliter bonum eſſe, non eius cauſa, à quo remunerandi ſumus

ad diem nouiſſimum. Diuinum eiuſdem inſtitutum æmulatus, omnem de Cælo & Inferno cogitationem ex animo ſeponebam, ſi forte ſic etiam bonus eſſe piuſque ſtudere poſſem: Comperi ſane me ex liberali quodam & ingenito Virtutis amore eidem etiam gratis ſeruiturum eſſe; non tamen ea animi conſtantia eandem reuereri & colere poſſe, quin aut ex naturæ imbecillitate, aut tentatione aliqua grauiuſcula obliuiſci eius contingeret. Cineris itaque noſtri reſurrectionem aſſidue cogitare, eorumque omnium, quæ hic pie recteque conati ſumus, accipienda præmia, hoc ſolum actionum noſtrarum vita, & animus eſt. Hoc ſi demas, Religio Sophiſma eſt, Luciani, Euripedis, & Iuliani impietas, non blaſphemia ſed ſubtilis veritas; & cordate tantum Philoſophantur Athei.

Sect. 47.

MOrtui quo pacto resurrecturi sint, nullus quæro. Possibilia tantum credere non Fidei est, sed Philosophiæ. Multa sunt in Theologia verissima, quæ nec ratione probari, nec sensu confirmari possunt: multa itidem in Philosophia ex sensu constant, quæ ratione demonstrari nequeunt. Quæ enim vnquam rationes cuiquam persuaserint Stylum Nauticum ad septentriones conuerti, cum tamen hoc & possibile & verum sit, & si vnicum sensus experimentum accesserit, non difficulter credibile. Credo cineres nostros dispersos passim & dissipatos recollectum iri; credo post tam varias tam longas peregrinationes, post tot tantasque per mineralia, per plantas, per animantia & elementa transmigrationes ad proprias iterum

formas diuinæ vocis imperio reducendos, iterum ad primæuam & prædeſtinatam ſui corporis figuram inſtaurandam olim coituros. Cum iam mundus crearetur in ſpecies ſuas digeſta eſt indigeſta illa moles; idem cum peribit, in ſingula indiuidua digerendā erit. Sicut autem in creatione diſtinctæ rerum omnium ſpecies in eadem maſſa confuſæ latuere, donec tandem congeriem illam in alias atque alias formas ſecreuiſſet diuinæ vocis fœcunditas: ſic olim putres iſtas reliquias, ita per innumera formarum genera diſperſas, vt cui iam corpori debeantur oblitæ videri poſſint, ad ſuum quaſque indiuiduum, ad ſuam quaſque figuram Deus omnipotente voce die nouiſſimo euocabit. Tunc demum Adami fæcunditas, tunc ſeminis eius apparebit contagio, in tot myriadas dilatata. Admirari ſæpe ſo-

leo artificialem illam Mercuri resurrectionem, qui postquam in mille formas mortificatus fuerit, suam tamen iterum emergens recipit, fitque idem ipsum quod ante fuerat. Si enim Physicorum more Philosophandum est, insensibilibus id genus corruptionibus non intereunt illæ corporum alterabilium formæ, nec à sedibus suis facessunt, vt vulgo credimus, sed in partes penitiores tantum & inaccessas se recipiunt, & colligunt, in quibus ab aduersariorum impetu proteguntur. Plantam in cineres redactam videns contemplatiuus à Scholis Philosophus, hinc formam protinus perire & in æternum valedicere credit. Cum tamen hic formas non perire artifici sensibili constet, sed tantum in partes incombustibiles abscondisse se, ibique à voracis eius elementi actione tutas latitare.

Hoc experientia compertum eſt; Artis enim opera ex Plantæ cineribus Plantam ipſam reuocari, & ex fauillis in folia & caulem redire vidimus. Quod ergo in inferioribus iſtis Ars humana poteſt, quæ blaſphemia eſt negare id ipſum in præſtantioribus poſſe omnipotentis dextram? Hæc eſt myſtica illa Philoſophia, à qua nemo reuera doctus atheus diſcedit, quin potius viſibilibus hiſce experimentis indies proficiens, tandem vero nomine Theologus exit: nec per ſomnium tantum vt Ezechiel, ſed manifeſtos & viſibiles Reſurrectionis typos vigilans intuetur.

Sect.48.

RENATOS autem duæ nos ſedes protinus excepturæ ſunt, eæque inter ſe omnino contrariæ, Cælum & infernum. Hæc quid, aut vbi ſint, determinare meam

ſane Theologiam ſuperat. Apoſtolorum ille eloquentiſſimus, cui Cæli crepuſcula videre datum eſt, negatiuam tantum deſcriptionem reliquit: *Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis venerunt*: Seipſo exutus eſt, vt ea videret, quæ cum ad ſe redierat eloqui non poterat. Sancti Ioannis deſcriptio per Chryſolithos, Smaragdos, & id genus gemmas facta craſſum hoc cælum, quod intuemur, non ſatis pro dignitate exprimit. Vt ergo rem breui expediam, vbicunque locorum ita omni genere fælicitatis abundet anima, vbicunque immenſus ſpiritus eius appetitus ita ſaturatus requieſcat, vt nihil amplius, nihil aliud cupiat, hic cælum reuera futurum arbitror. Hoc autem ſolummodo ex eius Eſſentiæ fruitione accidere poteſt, cuius infinita bonitas; non ſuis ipſius tantum deſideriis, ſed etiam

votis nostris inexplebilibus satiandis sufficit. Vbicunque se nobis Deus intuendum præbet, ibi cælum est, etiamsi intra aspectabilis huius mundi fines. In cælo itaque versari potest humana Anima vbicunque fuerit, etiam corporis sui parietibus adhuc inclusa: Cumque in corpore suo habitare desinet, in Anima sua, hoc est, in creatore suo habitare poterit. Sic dici potest Paulus, siue in corpore, siue extra corpus, in Cælis fuisse. Qui in Cælo Empyræo Cælum statuunt, excidij mundani immemores sunt: Pereunte enim hoc mundo aspectabili, Cælum Empyræum, aut aliquid Vacui simile, omnia fient. Qui tunc vbi Cælum sit quæsiuerit, quærat idem vbi sit diuina præsentia, aut beatificæ visionis gloria. Turpiter in Philosophiam peccauit Moses, vtcunque omni Ægyptiorum sapientia eruditus,

cum Deum hiſce carnis oculis vidiſſe vellet, & à Creatore ſuo, hoc eſt, ab ipſa, veritate contradictioné peteret. Qui ex Parabola illa, in qua Diues ex Inferno Lazarum in Abrahami ſinu alloquitur, duo hæc loca non procul inter ſe diſtare arguunt, adeoque extrema illa in eadem prope vicinia habitare, de glorificatis creaturis craſſe nimis iudicant, quarum oculi ſole ipſo perſpicatiores, ad extremum quodque ſine Specillis facile pertingent. Si enim viſionis facultate vſuri ſunt glorificati oculi, non anguſtiores fore tunc viſus limites arbitror, quam in quibus hodie ſpatiatur intellectus. Corpora duo ſupra Sphæram decimam, aut in vacuo collocata, quemadmodum Philoſophatur Ariſtoteles, ſe mutuo viſura non eſſe aſſentior, deeſt enim eiuſmodi corpus, & medium quod ſpecies ſenſibiles ab obiecto ad ſen-

ſum trajiciat; vbi vero nec medium eiuſmodi futurum eſt, nec lumen quod medium rite attemperet, & nihilominus perfecta viſio, obmuteſcere ſane oportebit Philoſophorum placita, & opticam magis exquiſitam adhiberi.

Sect. 49.

IGnem eſſe Inferni eſſentiam non poſſum ſtatuere; quid tandem rei ſit Purgatorius ille ignis non intelligo; nec quo pacto animæ ſubſtantiam, aut depaſci aut purgare valeat. Flammas illas ſulphureas, quas ſcriptura memorat, non de ea gehenna intelligi opinor, quæ nunc eſt, ſed quæ futura; in qua omnes cruciatum noſtrorum numerus ignis abſoluet; corpus enim & ſubiectum hàbiturus eſt, in quo tyrannidem ſuam exerceat. Opinantur nonnulli, iique ordinis textuarii Theologi, ignem hunc cun-

dem ſpecie cum noſtro futurum. Mirum quidem hoc videri poſſit; Demonſtrare tamen potero, quo pacto etiam ignis ille corpora noſtra, deprędari, nec tamen conſumere queat. Reperiuntur & in hoc mundo materiali corpora quædam in flammis potentiſsimis inſuperabilia, quæ quamuis ignitionem & liquationem patiantur, perire tamen neſciunt Scire perquam velim, quo pacto Moſes igni actuali vitulum aureum calcinauerit & in cineres redegerit: Myſticum enim metallum illud, Aurum dico, cuius ſolarem & cæleſtem naturam admiror, ignis violentiæ ſi obijcias, igneſcit tantum & liquefit, non conſumitur. Sic quando Corpora noſtra, partibus volatilibus & caducis ademptis, auream quandam temperiem, firmam nempe, & inuictam reformata ſortientur, vt maxime ab ignis impetu patiantur, vſ-

que tamen in mediis flammarum amplexibus jacebunt nunquam peritura. Si autem huius tantum elementi violentiam ſubitura eſt hæc mundi fabrica, multa profecto corpora impune effugient, nec cælnm tantum in exitium ruiturum non eſt, ſed ne terra quidem; immo magis eſſe terra tum demum incipiet: nunc enim terra non eſt, ſed neſcio quid ex igne, aëre, aqua, & terra compoſitum. Tunc vero his omnibus purgata ſuipſius ſimilior exibit, nimirum, Cinis. Qui inter Philoſophos mundum igne periturum opinati ſunt, nihil minus intellexerunt quam Annihilationem, à Cauſis quidem ſublunaribus nunquam profecturam. Eius enim elementi propria & ſuprema actio vitrificatio eſt: Vnde Chymici quidam non illepide dictant vitrea omnia & Cryſtallina ex vltima conflagratione euaſura. Nec eſt cur ad

istam *Annihilationis* vocem horreamus, aut Deum, quæ creauit perditurum, miremur. Cum enim qui ipse Microcosmus est, & tunc reuera ita esse apparebit. Homo adhuc restet, non dici potest mundus periisse. Oculi diuini, & fortasse, cum glorificati fuerint, nostri etiam, mundum in hac eius Epitome, & compendiosa essentia perinde videbunt & contemplabuntur, ac hodie in spatioso hoc & explicato volumine. In ipso Plantæ semine iam folia enata, iam flores & fructus perspiciunt & diuini oculi, & intellectus humanus, vtcunque hæc sensus fugiant. Quæ enim adhuc in potentia sunt, respectu sensuum, ea quasi iam existentia intuetur intellectus. Hoc modo Deus omnia intuetur, nec opera sua in Epitome minus plene contemplatus est, quam in iusto volumine; non minus totum mundum in breui illo

diei ſexti Enchiridio , quam in ſpaiſis ſuis , & immenſis operibus quinque præcedentium.

Sect. 50.

PEr flammas & corporeos cruciatus à pleriſque deſcribi ſolet infernum, eadem plane methodo, qua cælum à Mahomete. Hæc ſane horrore & ſtrepitu vulgi aurem territat. Si vero nihil grauius infernum habeat, non dignum eſt, quod Cælo è diametro opponatur; Cuius fælicita eius noſtris partis erit quæ eam melius & rectius percipere poterit: Dicam autem immortalem illam Eſſentiam, illam à Diuinitate deductam Coloniam, animam ſcilicet. Verum enim vero vt ſub terra infernũ ſtatuamus, certe eadem Dæmoni circumeundam permitti negare non poſſumus. Nimis creaſſe loquuntur, qui in ardentibus illis montibus colloquant, qui quidem vulgo infernum repræſen-

tant. Dæmonis domicilium eſt cor humanum. Gehennam ipſam, ipſam Luciferi regiam intra meipſum aliquando ſentio, & tanquam rediuiuus Legion, Dæmonum tumultantem turbam in pectore circumfero. Tot profecto inferna ſunt, quot olim mundos Anaxagoras credidit: nec cum ſeptem eſſent in Magdalena Dæmones, ſimplex erat atque vnicum infernum. Suum enim ſibi ipſi infernum eſt vnuſquiſque Dæmon; ſatis pænarum ſecum circumfert, nec ſpatio ampliori ad ſupplicium opus eſt. Sic & animus peccatorum conſcientia exagitatus, vmbra quædam eſt, & præludium inferni. Quis non miſerando iſtorum conſilio ignoſcit, qui ſibi ipſis mortem conciſcunt? Hoc ipſum Dæmon facturus eſt, ſi modo hoc ipſi in manu eſſet; id quia nõ eſt, ſine fine miſer eſt, & ideo tãtum miſerrimus, quia immortalis.

Sect. 51.

NVnquam equidem ad inferni nomen horrere ſoleo, quo nomine & Deo gratias ago, & mihi gratulor, non vnquam ad eius deſcriptionem expallui: ita cælo plerumque contemplando inhæreo, vt prope inferni ideam ex animo deleuerim; ſolicitus potius, ne illius gaudia amittam, quam ne huius cruciatus patiar. Satis pænarum eſt illis excidere nec opus eſt grauiori inferno. Nunquam me vox illa terribilis à peccando deterruit, nec quod aliquid vnquam recte fecerim, huic nomini acceptum fero. Deum reuereor, non reformido. Efficiunt beneficia eius, vt antè me peccatorum pudeat, quam pænarum metus occupet. Hac ratione non niſi coactus, & tanquam extremo remedio commotus vtitur, idque potius ad de-

terrendos à peccato impios, quam quo bonos ad ſe colendum incitaret. Quemquam vnquam in Cælum metu coactam fuiſſe non arbitror. Ii tandem honeſte Cælum petunt, qui Deum ſine gehenna culturi erant. Reliqui omnes qui gehennæ formidine officium faciunt, mercenarii ſunt; & vtcunque ſe ſeruorum nomine venditent, vernæ tantum & Dei omnipotentis mancipia.

Sect. 52.

VT autem bona fide agã & ſimpliciter quod res eſt loqr ar, quoties vitæ meæ caſus & diſcrimina recenſens Diuini digiti tutelam reputo; nihil eſt, quocunque aſpicio, niſi immenſus beneficiorum cumulus, tum in vniuerſum genus humanum, tum ſeorſim in meipſum congeſtus, Quæque alii infortunia, ſupplicia, miſerias, & res

aduerſas vocant, mihi qui rem penitius excutio, non tantum in effe-ctus viſibiles defigens oculos, ea omnia, & apparent, & reuera ſemper eueniunt, occulta & quaſi diſſimulata beneuolentiæ eius munera: ſiue hoc mihi ex affectuum præiudicio accidat, ſiue quod æquius & fauentiori animo omnia eius beneficia excipiam. Singularis plane ſapientiæ eſt omnes Dei actiones ita perſpicaciter, & ſine affectibus iudicare poſſe, vt ſemper iuſtitiam eius à miſericordia diſtinguentes duo illa nobiliſſima attributa ne confundamus. Fauente tamen Logica etiam ille diſſerturus eſt, qui de adminiſtratione Diuina ita diſtinxerit, vt vel iudicia eius in beneficiorum numerum aſſerat. Eſt enim Deus erga omnes miſericors, quippe cuius tanta ſit in peſſimos facilitas, quantum ne optimi quidem merentur. Et ſi eum in

hoc mundo neminem punire dixero, vt maxime Paradoxum ſit, abſurdum tamen non eſt. Homicidii reum ſi forte Iudex multa tantum irrogata abſoluat, quis demens non potius Iudicis clementiam admiretur quam aut hoc ſuplicium nominet, aut ſententiam illam inique ferat? Crimina itaque noſtra capitalia cum ſint, nec tantum mortis, ſed & æternæ damnationis reos agant, hæc nos damno aliquo, aut morbo, aut infortunio ſi luimus, idque ſatis habet Diuina clementia; quis furor eſt, hoc ſupplicium potius quam ſummam miſericordiam nominare, potius ſub Iudicii faſcibus queri, quam Clementiæ ſeptrum admirari. Eum igitur adorare, colere, & admirari Gratitudinis officium eſt, quod vt præſtemus & natura noſtra, & vitæ conditio obligat; eumque me cogitationibus iſtis adorare, qui il-

las optime nouit, negaturus non eſt. Cælo, & eius fælicitate vt potiar accidentale eſt, nec enim hoc agit pietas mea; fælicitatem illam minime promereri, vix ſalua modeſtia expectare poſſum. Duo enim nouiſſima omnium communia præmia & pænæ, ita per ſummam clementiam ſtatuuntur vt nec pro merito, nec ex proportione factis reſpondeant; hæc enim merita noſtra infinite ſuperant, illis longe grauiora commeriti ſumus.

Sect. 53.

IN Chriſtum non credentibus nulla ſalus; hoc eſt, vt quidam interpretantur, poſt Chriſtum natum; at de præcedentibus etiam ſæculis intelligi Theologia docet. Vnde fit, Philoſophorum illorum optimorumque Heroum exitus, qui ante Incarnationem deceſſerunt, multum diúq; in animo verſare ſo-

leam. Iniquum eſt horum animas in Infernum deturbare, quorum vitæ nobis adhuc virtutis & pietatis exempla præſtant. Cum autem infernum in tot Regiones diuiſum ſit, æquum ſane fuerat, vt his etiam Limbus aliquis ſtatueretur. Quid tandem dicemus, cum commenta illa poëtica in veritates exire, & fictas illas furias in non fictos Dæmones mutari videmus? Quam attonitis illi auribus hanc de Adamo hiſtoriam excepturi ſunt, propter eum plectendi de quo nil vnquam audiuerant? Illine, qui originem ſuam è Diis deduxerant, ſe infælicem hominis peccatoris progeniem experientur? Arrogantis plane ingenii eſt Dei omnipotentis actiones, & Diuinæ adminiſtrationis æquitatem in controuerſiam adducere. Sic vt me docuit, ſic & alios doceret animi humilitas, immenſam illam Creatoris & Creaturæ

turæ diſtantiam contemplari, ſi vnam hanc Pauli ſimilitudinem ſerio perpenderemus, *Nunc dicet figmentum fictori, cur me tale feciſti?* Certe inſolentibus iſtis rationis diſputationibus rectius occurreretur, nec definitiuam Dei ſententiam ex Cælo aut inferno repeteremus. Qui ad rectam rationis normam, & legem viuunt, viuunt tantum ex generis ſui natura, quod & bruta animantia faciunt: nec vllum actionibus ſuis præmium poſtulare debent cum ſolummodo naturæ ſuæ dictatis, vt oportet, obtemperent. Patet itaque quod demum omnibus neceſſario patebit, nullam omnino ſalutem niſi per Chriſtum dari. Quam veritatem veror ne magna illa virtutis exempla olim confirmatura ſint, adeoque in ſeipſis experiantur, nullam in terris actionem ita omnibus numeris abſolutam & perfectam eſſe,

vt Cælum ſibi iure vendicare queat.

Sect. 54.

NEc ſane authorum, aut aliorum vllorum vitas cum ipſorum Doctrina per omnia congruiſſe arbitror. In ſuæ ipſius Ethicæ præcepta peccaſſe Ariſtotelem ſatis conſtat: Nephritidis Paroxyſmum ſine gemitu non pertulere Stoici, qui tamen affectus omnes ſtrenue damnantes, in medio Phalaridis Tauro ridere iubent. Sibi ipſis non conſtant Sceptici prædicantes ſe nihil ſcire, nam etiam cum hoc dicunt ſibi cæteris omnibus plus ſcire videntur. Diogenem aio hominem ſui ſæculi arrogantiſſimum fuiſſe, quiq; honores omnes maiore animi ambitione repudiaret, quā Alexander quæreret. Inſigniter hic nobis impoſuere vitium & Diabolus: quo ſtudioſius vitauimus eo peni-

tius illa queati ſumus. Ducem Venetum qui iniecto in vndas annullo, Tethyn vxorem ducit, prodigum non voco; Ritus enim ſolennis eſt, & Reipublicæ vtilis. Philoſophum vero illum, qui nummos ſuos ad vitandam auaritiam in mare projecit, inſignem profecto nepotem dixiſſe non dubito. Non via trita & publica ad Virtutem itur, non è nexibus iſtis & ænigmatibus peccati facile expedimur. Religioni iuxta ac virtuti Panoplia quadam ad perfectionem opus, qua ab hoc vitio muniti cum illo congrediamur. Et ſane prudentiores iſti, qui Rationis ductu & filo vtuntur, citra veniam peccant; Rudiores identidem ſine dedecore impingunt. Ad vnicam Actionem iuſta bonitate abſoluendam tanta circumſtantiarum turba requiritur, vt ſine præceptoribus & libris bonos & probos eſſe non liceat. Vſu autem

venire ſolet, vt hominum praxis non pari greſſu cum Theoria procedat, immo ſæpius in contrarium ambulet. Rectum bonumque natura agnoſcimus, natura deteriora ſequimur. Facundia illa, qua apud alium valui, nullum pondus apud meipſum habitura eſt. Vitioſus nobis appetitus ineſt, qui docta quidem rationis præcepta patienter audiet, non alia facturus, quam quæ libuerit. Omnes denique monſtra ſumus, partim ex bruto partim ex homine compoſita: Opera danda eſt, vt ſapientem illum Chironem, qualem Poëtæ finguntimitati, hominem beſtia ſuperiorem ſtatuamus, ſenſuſque ad rationis pedes ſedeat. Poſtremo omnes cum Deo ſeruari velim, paucos ſeruandos eſſe cum hominibus ſtatuo; tenui adeo ponticulo, viaque anguſta ad vitam tranſiri. Hi tamen anguſtiori limite, quam Chriſtus vnquam

voluit, ecclesiam Dei inclndunt, quicunq; intra particulares aliquot nationes, ecclesias, aut familias coërcent.

Sect. 55.

QVi Dei ecclesiam Strabonis tunica inuolentes intra solos Europæ fines cohibent, non minus Geographiæ periti, videntur, quam olim Alexander, qui se vniuersum terrarum orbem perdomuisse credidit, cum nondum dimidium eius subiugasset. Esse enim tum in Asia, tum in Africa ecclesiam Dei inficiari, non licet nisi Apostolorum peregrinationes, martyrum obitus, conciliorumque complurium sessiones in iis locis habitas obliuisci velimus; quæ vt iudicio et iam reformato approbamus, ita tum habita fuisse fatendum est, cum adhuc ecclesia nostra in cunis vagiret. Nec æquum est, vt quoniam

pauca ſunt, de quibus nobis cum illis non conuenit, eaque forſam humano iudicio grauiora, quam diuino, à Cælo nos inuicem excommunicemus; nedum Chriſtianos illos, qui omnes quodammodo martyres ſunt; qui quod nobilius eſt, fidem ſua perſecutione propugnantes, cultum illum Deo in Flammis præſtant, quem nos in Aprico. Numerum quendam eſſe electorum, & multos ſeruandos fatemur omnes; at ſiquis vniuerſas noſtras omnium ſententias collectim inſpiciat, nec vlla iam ſalus erit, nec vlli ſeruandi: Damnat nos Eccleſia Romana nos illam; noſtræ Eccleſiæ doctrinam ſubreformati & ſectarii Damnationi adiudicant, hos omnes Atomiſtæ, & Familiſtæ, reprobant, & hi illos: ſic Cælum, quod nobis pollicita eſt diuina benignitas, opinionibus noſtris & dogmatibus ipſi nobiſmet ipſis certa-

tim præcludimus. Sanctum Petrum non vnicum eſſe oportet. Aſectis, & Eccleſiis particularibus occupantur portæ Cæleſtes; aliique viciſſim ab alliis introitu prohibentur. Cælum omnes petimus inuitis & indignantibus aliis; vereorque, ne ex minore, dubium Charitate, an maiore ignorantia, non tantum in noſtræ verum etiam alienæ ſalutis fundamentalibus erretur.

Sect. 56.

MVltos humana ſententia damnatos ſeruari arbitror, & multos viciſſim damnari, quos illa Electis annumerat. Miranda certe, & inopinata, tum miſericordiæ, tum iuſtitiæ exempla in iudicio extremo ſpectaturi ſumus: ideoque aut hos, aut illos definiri, non tantum in homine Stultitia eſt, verum etiam in ipſis Dæmonibus inſolentia. Spiritus enim illi, vtcunque

ſagaciſſimi, haud facile de ſeruandis diuinare poſſunt. Id enim ſi poſſent, laboribus ſuis iamdudum ſuperſediſſent, non amplius peragratis terris deuorandos quæſituri. Qui legem ſeuere interpretantes, Solomonem Damnationis reum agunt, eadem quidem opera non ſeipſos tantum, ſed & vniuerſum genus humanum damnant; Per literam enim, & ſcriptum Dei verbum nemo mortalium à mortis poteſtate eximitur: Eſt autem prærogatiua quædam Diuina, & voluntas arbitraria, Legis litera ſuperior, & à cuius ſolo benificio ſalutem ſperamus. Hæc via Solomoni in Cælum patuit, nec ipſi minus, quam ipſius iudicibus.

Sect. 57.

INnumeram iſtam multitudinem, & immenſa eorum agmina, qui ſalutem abiunt, qui acus

iſtius foramen tranſire cogitant, attonitus ſæpe admirari ſoleo: Nomen illud & Compellatio, *Grex parue*, pietatem mihi deiecit non conſolatur, præſertim cum meam ad meipſum reuerſus vilitatem meditor, quam præcæteris omnibus longe humillimam iudicio. Anarchiam in Cælo futuram non arbitror; ſed vt inter Angelos Hierarchiæ ſunt, ita inter Sanctos, gradus quoſdam fore & ordines dignitatis, Equidem non ordines; illos ſupremos affecto, non ea eſt animis ambitio; Illud tantum in votis eſt, quod & abunde fælicitatis fuerit, vt in extremis Cæli agminibus extremus ſubſequar.

Sect. 58.

ME in numero Seruandorum eſſe pro certo quidem perſuaſum habeo, nec tamen ſic vt ita

esse deierare ausim. Constare mihi videtur, & citra omnem dubitationem credo, vrbem quandam esse quam Constantinopolim nominant: Hoc vero iureiurando affirmasse periurii genus est; cum eius rei certitudinem nullo sensuum testimonio exploratam habeam. Sunt fateor non pauci, qui indubitatam certitudinem iactant; attamen si quis serio & submisso iudicio animæ suæ vilitatem reputauerit, multis profecto dubitationibus continuo occurret, adeoque minime sibi opus esse illud Pauli præceptum comperiet, *Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem conficite*. Salutis meæ eandem esse causam statuo, quæ Electionis fuerat, Dei nimirum Clementiam, & beneplacitum, antequam aut ipse essem, aut Orbis fundamina iacerentur. Christi olim oratio fuit, *Antequam Abrahamus* esset, ego sum. Quod ta

men aliquo modo de meipſo dicere poſſum; non enim ante meipſum tantum, ſed & ante Adamum fueram, nempe in Idea diuina, in Synodi eius Decreto, quæ per omnem vſque æternitatem habita eſt; Quo ſenſu mundum hunc ante Creationem fuiſſe aio, finemque habuiſſe, antequam inciperet; ſic ipſe mortuus ſum priuſquam viuerem, mortuus in Paradiſo, vtcunque ſepeliendus in Anglia, ante Cainum natum ex Eua abhortiuus.

Sect. 59.

ZEli inſolentes, qui fide tantum freti opera damnant, merita non tollunt; Fidei enim Efficacia confiſi Deum quodammodo ad conditionem adigunt, & arte quadam ſophiſtica Cælum vindicant. Decreuerat Deus illos tantum, qui canum more aquam lamberent cladis Medianiticæ gloriã reporta-

turos, nec tamen ideo poterat quiſquam eorum hanc gloriam, aut iure vendicare, aut ſe hoc nomine promeruiſſe, credere. Fidem veram, & qualem Deus exigit non tantum ſignum & indicium, verum etiam medium ſalutis eſſe, non nego, hæc vero vbi inuenienda ſit, prorſas ignoro. Si autem Diſcipuli ipſi, familiares illi ſeruatoris noſtri, fidem, quantum eſt Sinapis granum, non habuere, quod adeo ipſis obiectauit; quantula tamen mouendis montibus ſuffeciſſet; illam certe, quam nos iactamus, aut nullam aut perexiguam eſſe oportet. Hic fidei meæ tenor eſt, multa quidem ſingularia, multa ad abnormem affectum meum accommodata complectens; quæ niſi maturiori aliorum iudicio arrideant, omnia repudio, iis tantum patrocinaturus, quæ Doctiſſimorum calculus approbauerit.

PARS ALTERA.

Sect. 1.

QVod autem ad *Charitatem*, alteram illam virtutem attinet; ſine qua Fides nihil aliud quam notio eſt nullius exiſtentiæ: Ingonium illud miſericors, & humanum, quod à Parentibus accepi, fouere ſemper, & ad ſcriptas præceptaſque Charitatis Leges formare conatus ſum. Et ſi meipſius Anatomiam recte calleo, ad Virtutem hanc formatus, & fictus à Natura videor. Is enim ſum, qui omnis hominum Generis ſocietatem amplector, ne ab vllius connſuetudine abhorreo. In Diæta, affectibus, aëre, & ſimilibus, Antipathia, ſeu gotius I'διοσυγκρασία mihi nulla eſt. Ranas, Teſtidunes, & Fungos, Gallorum dapes non miror, non Iudeæorum Locuſtas; eadem etiam

quoties adesse contigit vna pransurus; nec mens hæc magis, quam illorum Stomachus auersatur. Olera è Cæmeterio non minus libenter edo, quam ex horto lecta. Non serpente, Scorpio, Lacerto, & Salamãdra visis territus resilio, non Bufone, aut Vipera conspectis lapidem quæro. Vulgares Antipatias, quas in aliis sentio, in memetipso non reperio; non innatas illas Gentium inimicitia; non Gallum, Italum, Hispanum, aut Belgam, ex preiudicio intueor: Sed in quibuscunque ingenium, aut mores æque probatos reperio, hos omnes aliquatenus amplector & colo. In Climate quidem octauo natus sum, ita tamen vt adunumquodque æque natus, & constellatus videar. Non eius fortis planta sum, quæ non nisi in hortis vigeat. Quodlibet Cælum, quælibet Regio mihi Patria est; & quicunque me locus,

aut meridianus habeat, in anglia ſum. Naufragus fui, nec tamen aut Ventos aut fluctus odi. Sæuiente tempeſtate, aut meditari, aut ludere, aut dormire poſſum. Omnino denique rem nullam auerſor: Mendacii me argueret conſcientia, ſi præter Dæmonem vnum, me vllam eſſentiam ita deteſtari aut audiſſe dixero, vt in gratiam nequeamus redigi. E vulgaribus odii obiectis ſiquod ſit, quod contemno & rideo, non aliud eſt, quam prodigioſum illud & multiceps noſtrum, omni Religioni, Virtuti, & rationi inimicum, Vulgum dico, quem ſi diſiunctim & ſeorſim contempleris, Homines quidem vides, & Dei creaturas ratione præditas, idem ingens bella eſt, Hydra ipſa monſtroſior in vnum confuſus. Hos ſtultos vocare Charitas non vetat, nec enim eos alio nomine dignati ſunt Scriptores diuini: Hoc Solo-

mon in Canonica ſcriptura prodidit, quod adeo nos inter fidei articulos recipere tenemur. Vulgum autem cum dico, non plebeculam tantum, & infiniæ ſortis homunciones intelligo. Eſt & inter Patricios plebeia quædam & ignobilis turba, ex eodem prorſus luto fictam diceres; Hominum quidem genus ipſis Mechanicis contribule, vt cunque animi tenuitatem deauret Cenſus, & Crumena pro ſtultitia tranſigat. Sicut autem in ſupputandis rationibus nonnunquam accidit, vt aliquis inferioris notæ in ſolo loco poſitus, reliquos ſuperat: Sic pluris ſæpe eſtimandus eſt ſpretus aliquis & contemptus homuncio, quam vniuerſa illa deauratorum ſtipitum turba, vtcunque huius conditionem iſtorum pedibus fortuna ſubiecerit. Eſt quædam, vt Politice fabulemur, ſine Faſtis Nobilitas, dignitas à

Natura vnicuique tributa, qua ſuum quiſque ordinem ſortitur, meritis & pretio reſpondentem. Quamuis autem ſæculi iuſtius improbitate, & iniquiſſimæ conſuetudinis Tyrannide factum ſit, vt diuerſa plane hodie ſit rerum facies, tamen in primis, & præcipius Rebuſpubl. hoc ſemper obtinuit, & adhuc etiam in ciuitatum bene inſtitutarum integritate, & Cunabulis tandiu obtinet, dum morum nequitia molleſcat, & Diuitiis, quas vulgus congerit, & Prudentiores quique negligunt, omnia tandem Venalia ſint.

Sect. 2.

ÆQua hæc, & indifferens Animi temperies ad diuinam hanc virtutem me aptius attemperauit. Non mediocris fælicitatis eſt ad virtutem formatum naſci adeoque ex ſeminibus à natura

inditis, potius qnam operosa Educationis insitione adolescere. Quod si solum naturæ nostræ ductum sequamur, affectuumq; nostrorum studium ad rationis tantum normam dirigamus, morales tantum sumus, & Iudice Theologia, in Ethnicorum numero. Et proinde nobile illud Charitatis opus alio tendere, aliunde moueri & impelli oportet. Non eo animo Fratrem Eleemosyna subleuo, vt famen eius & inopiam consoler, sed vt Dei mei præceptum, & voluntatem exequar: non eius causa qui rogat, sed eius causa qui iussit, beneficus sum. Non ideo quenquam subleuo, quod miseria eius id nihil persuaserit, vel vt propriæ commiserationi morem geram; hoc moralis tantum Charitatis est, hoc facimus affectibus verius quam Ratione adducti. Qui sola misericordia impulsus egenis dat, non tam illorum causa hoc fa-

cit, quam sua: Cum enim alienam miseriam commiseratio nostram faciat, subleuatis aliis nosmet ipsos subleuamus. In eundem errorem impinguntilli, qui propterea aliorum infortuniis subueniunt, quod scilicet fortuna omnium communis sit, & quæ nota est commiserantium oratio, hæc eadem olim ipsis contingere possint: Prouida quidem hæc est, non simplex & sincera charitas: Quid enim hoc aliud est, quam sibi in similes casus aliorum misericordiam prospicere? Et sanè triuiales istos & doctos mendicos non quoslibet statim in turba obuios aggredi, sed certos quosdam & selectos, obseruaui. Enim-uero artem quandam Phisiognomicam esse arbitror, qua classici isti rogatores usi misericordem oris aspectum continuò internoscunt; & in quo vultu signaturas & indicia humanitatis conspiciunt

eum è media turba ſibi adoriendum ſeligunt. Habet enim vultus myſticos quoſdam Characteres animam ipſam exprimentes, quorum Alphabetum quicunque calleat, ingenium ipſum ex fronte legerit. Nec Hominum tantum, ſed Plantarum etiam, & Vegetabilium Phytognomiam, ſeu Phyſiognomiam quandam eſſe ſtatuo. Et in vnoquoque horum figuras quaſdam externas apparere, internæ quidem formæ ſigna & indicia. In omnibus operibus ſuis inſcriptionem aliquam reliquit digitus Diuinus, non graphicam illam & ex literis, ſed ex forma tamen & conſtitutione, ex membris & operationibus compoſitam, quæ omnia rite & appoſite coniuncta ipſam rerum naturam non obſcure depingunt. His literis Deus aſtra nominatim compellat, his nomina creaturis Adamus indidit, vniuſcuiuſ-

que naturæ congrua. Præter illos autem in facie characteras, ſunt etiam myſticæ quædam in manibus figuræ, quas ocioſas & fortuitas lineas vocare non audeo; ab eo enim penicillo dicuntur, qui nihil fortuito facit: Has ideo diligentius animaduerto, quia eas in manu mea figuras cerno, quas in aliena fuiſſe nunquam, aut vidi, aut legi. Chiromantiæ quidem non meminit Ariſtoteles in ſingulari ſuo & doctiſſimo de Phyſiognomia libello: Ægyptios vero arcanæ eiuſmodi & myſticæ ſcientiæ ſtudioſiores, non huius ignaros fuiſſe arbitror: Cuius etiam hodie peritiam iactitant noti illi Errones, Ægyptij vulgo appellati, & præceptis forſan aliquot adhuc retentis Artis ſuæ opinionem tuentur.

Tot mille hominum vultus omnes inter ſe diſſimiles eſſe plerique mirantur; ego contra vllum

mnino alteri ſimilem reperiri. Quot vocum myriades quaſi per negligentiam, & fortuito ex literis viginti quatuor compoſitæ fuerunt, ſiquis cogitauerit; & quot itidem lineas in vnius hominis fabrica duci oportet; neceſſariam eſſe hanc varietatem facile comperiet; difficulterque ita omnes concurrere poſſe, vt effigies duæ per omnia ſimiles exeant. Decies mille facies, quas pictor aliquis negligenter deſcripſerit, vniuerſas diſſimiles videbis: immo licet exemplar aliquod ſumma artis diligentia adhibita ſimulare conetur, manifeſtum adhuc diſcrimen reperies. Eſt enim rei cuiuſlibet exemplar in genere ſuo perfectiſſimum, quod licet ſuperemus, non aſſequimur, quia nondum vndiquaque congruitur. Nec tamen aut varietatem naturæ dehoneſtat, aut opera diuina confundit Creaturarum ſimilitudo: Quæ-

cunque enim conſimilia ſunt, habent aliquid diuerſi, & quæ inter ſe conuenire videntur, non obſcure diſcrepant. Hoc modo Deo ſimilis homo eſt, in quibus enim rebus eum aliqno modo referimus, in iis ipſis ab eodem prorſus diſcrepamus. Nuſquam ita ſimulauit res altera alteram, vt ex omni parte referret. Aliquid ſemper diſcriminis ad prohibendam identitatem interuenit; hoc niſi fieret res duæ diuerſæ non ſimiles forent, ſed idem, quod impoſſibile eſt.

Sect. 3.

VT vero à Philoſophia ad Charitatem redeam; non ſic anguſtis limitibus virtutem hanc definio quaſi ſolummodo Eleemoſinam facere Charitatis eſſe exiſtimem, aut vniuerſam Charitatem à liberalitate comprehendi. Actiones eius Theologia prudenter nul-

tifariam diuifit, & in via hac angu-
ſta multas ad virtutem ſemitas
oſtendit. Quot enim modis alteri
benefacere licet, tot modis charita-
tem exercere poſſumus. Non cor-
poris tantum ſed Fortunæ etiam &
Animæ infirmitates ſunt, quibus
omnibus pro modulo noſtro ſuc-
currendum eſt. Rudem & indo-
ctum non contemno; imo eadem
miſericordia hunc, qua Lazarum
intueor; nec potioris Charitatis eſt
huic corpus contegere, quam illius
animæ nuditatem amicire. Magni-
ficum vero illud & præclarum eſt,
aliorum animos quaſi ſumptibus
noſtris togatos incedere, & ingenio
noſtro tanquam Patrono aſſurgere;
Vilius benefacere non poteris. Sic
naturali Charitate ſol alijs lumen
præbet, nec ſibi detrahit. Hac in re
qui parcus & tenax eſt, turpiſſime
auarus eſt, & ſordidiſſimo Philar-
gyro ſordidior. Ad hoc munus me
(vt

(vt cui in literarum ſtudiis educari contigit) conditionis officium obſtringit: & idcirco non ſepulchrum, ſed Theſaurarium ſcientiæ, animum facio, non reipublicæ literariæ monopolium affecto, ſed in commune laboro. Nec mea tantum, ſed eorum etiam cauſa ſtudeo, qui ſuà ipſorum cauſa ſtudere nolunt. Siquis me plura ſciat, non inuideo; miſereor, ſiquis pauciora. Non exercitationis cauſa alios erudio, non vt in memetipſo ſcientiam foueam, ſed vt in alios propagem. Hos inter conatus hoc vnum mihi animum dejicit, Dotes eas, quas ſtudio & labore acquiſiui, mecum eſſe perituras, nec chariſſimus meis & amiciſſimis legari poſſe. Propter errorem aliquem nèminem contemno, aut odi: nec enim æquum videtur, vt opinionum diſcrimen mutuam beneuolentiam dirimat. Non

ſemper Charitatis leges violant Diſputationes & Controuerſiæ, ſiue Philoſophiæ, ſiue Theologiæ res agatur, modo placidi & tranquilli iudicij prudentia accedat. Hic quantum Stomachi eſt, tantum nihil ad rem eſt; & Ratio, tanquam naribus ſagacibus parum canis, omiſſa quam prius petiuerat præda, alio præcipitatur. Hinc raro de controuerſiis quicquam decernitur: quantumuis enim magnifice propoſitæ, vix attinguntur; ita digreſſionibus parum neceſſariis intumeſcunt, ita partium ſtudiis omnia in tranſuerſum aguntur, vt ſæpe Parergorum parentheſis principale ſubiectum ſuperet. Rata iamdudum & ſancita ſunt Religionis fundamentalia, & de ſalutis principiis inter omnes conuenit, vix reſtat controuerſia ſatis digna, quæ nobis bilem moueat, & tamen vix vnquam citra hanc, aut in Theolo-

gia, aut in inferioribus ſcientiis diſputatur. Quali autem Βατραχομυομαχία ab *S* & *T* apud Lucianum concurritur? Quæ rixæ, quæ prælia Grammaticorum! quoties ſolummodo, quid * *Iupiter* in Genitiuo gignat, contenditur! Quam miſere ſibi ipſis cerebrum comminuunt, vt Priſciani caluitium tutentur! Si foret in terris rideret Democritus. Immo de huiuſmodi lana caprina etiam à prudentioribus non raro confligitur: Quot vulnera data & accepta ſunt! Quanta nominum ſtrages edita, quoties de ignobili aliqua opinione, aut vili diſtinctiuncula prælium inſtituitur! Doctorum quidem Togæ ſunt, non Arma; at linguis vtuntur Actij nouacula acutioribus; vt Calami ipſorum ipſis tonitribus longius petunt, longius audiuntur. Archibaliſtæ furorem excipere malo, quem

* *Iouis, an Iupiteris.*

ſæuientis calami. Quod Artibus plerumque patrocinentur, & eruditis viris faueant prudentiores Principes, non tam ex eo fit, quod ardentiori Zelo Eruditionem proſequantur, aut muſas religioſius colant, quam quod horum opera nomina ſua æternitati commendari velint, & vltores calamos poſteritatis vereantur: Cum illi abſolutis, quas ſuſtinuere, partibus exierint, hi tandem totius fabulæ argumentum enarraturi in ſcenam prodeunt, quæ recte, quæque male fecere poſteris prodituri. Hominem profecto fide integerrima eſſe oportet, quicunque Hiſtoriam conſcribendam ſuſcipit: Indelebilis enim labes nomini adhæret, quam Hiſtorici calamus aſperſerit: Huic nos apud omnes Populos, apud omnem Poſteritatem traducere licet, idque adeo iure ſuo, & authentica quadam mentiendi authoritate.

Sect. 4.

ALius etiam modus eſt, quo in Charitatem frequenter peccatur, quem nullus vnquam Scriptor attigit, & pauci animaduertunt Dico autem conuitia illa, & opprobria non tantum in vniuerſum aliquod vitæ genus, ſed etiam in totas nationes iacta; Dum alij alios contumelioſis Epithetis laceſſimus, & iniquiſſima Logica paucorum crimen in omnes diffundimus.

Cretas quidem mendaces Paulus vocat, non id tamen, niſi indirecte, & ipſorum poëta allegato. Turpis ſane error, & qui cruentum illud Neronis votum quodammodo refert: vnico enim verbulo mille vulneramus, & totius Nationis

honorem vnico ictu extinguimus. Illi totis Anticyris digni sunt, qui conuiciis in tempora debacchantes, bile sua, & maledictis ad sanitatem reuocare parant. Democritus, qui risu vsque tempora exagitans, hac ratione correxisse voluit, non minus mihi Hypochondriacus videtur, quam contrarius alter eadem perpetuo deflens. Minime mihi bilem moueri sentio, quoties vulgum sui similem, hoc est, more suo insanientem cerno. Arcetur enim prophanum vulgus à sapientiæ Adytis, & pauci sunt, quibus bonis esse datur. Qui vitium omne è medio sublatum cupiunt, virtutem extingunt: Contraria enim, quantumuis se mutuo tollant, mutuo tamen animant etiam; & virtus extinctis vitiis Idea tantum futura est. Adhæc, Vitiorum frequentia minime virtutem dehonestat: nam quo plures contagione sua vitia cor-

ripiunt eo virtus magis magiſque, in quibus reſtat, elucere incipit: Quæ vt in his pereat, in aliis tamen bonitatem ſuam cumulatiorem cernit, adeoque in vniuerſali inundatione integra & indelibata perſtat. Vitiis itaque quoties occurſum eſt, corripere, & monere quædam contentus, à Satyra facile temperare poſſum. Ingenui enim & virtutis capaces animi conuitiis & maledictis in vitia aguntur, quos placide monendo ad virtutem facilius perduxeris. Et ſic ſaltem virtutis oratores omnes eſſe debemus, vt eam à vitiorum vi & iniuria defendentes, læſæ veritatis cauſæ patrocinemur. Recte alterum æſtimare & iudicare nemo poteſt, nemo enim alterum ſatis nouit. Hanc adeo ex meipſo coniecturam facio: In tenebris adhuc obſcurus latito, nec me familiaris mei, & amiciſſimi niſi multi nube obuolutum in-

tuentur: Qui extrinsecus tantum norunt, minoris me æstimant, quam ego me ipsum; qui familiarius, pluris; Deus qui me solus vere exploratum habet, nouit me nihil esse. Ille & me & vniuersum mundum solus intuetur; non enim nos per mutuatitios radios, non per specierum sensibilium traiectionem contemplatur; sed substantiam ipsam citra accidentium beneficium videt, rerumque earum formas, quarum nos solummodo operationes cernimus. Porro autem, nemo alium iuste æstimare potest; quia nemo seipsum nouit. Alios enim reprehendimus, quatenus ab eo discrepant, quod in nobismet ipsis laudabile iudicamus; & laudamus in quantum consonant. Hæc omnia huc scilicet redeunt; nihil hoc aliud est, quam quod omnes ad vnum damnamus, φιλαυτία. Communis est huius sæculi & fortasse etiam præteriti querela, *Charitatem frige-*

re. Quod verissime in istos competere video, qui ardentissimas zeli flammas præ se ferunt. Huic enim virtuti cum modestis & ad humilitatem animi temperatis ingeniis optime conuenit. Nec sane fieri potest, vt alios charitate prosequamur, qui ne nosmetipsos quidem charos habemus. *A se charitatem incipere*, vulgo aiunt, cum tamen nobismet ipsis nemo nobis infestior sit; imo ipsi nobismet ipsis carnifices quodammodo simus. *Non occides*, à Deo quidem præceptum est, ab hominibus vero perraro obseruatum. Atropos est sua quisque sibi; nos manu propria vitæ nostræ stamen demetimus. Nec primus homicida Cainus fuerat, sed ipse Adamus mortis inducendæ author: Quã in filio suo Abele primum expertus est, alieno tandem exemplo in illi persuadente, quod fides in seipso persuadere non poterat.

Sect. 5

NEminem ſuæ ipſius miſeriæ ſenſu minus affici, aut alienæ magis me vno credo. Brachium mihi ſiccis oculis abſcindi, & citra multos gemitus membratim mihi corpus diſcerpipaterer; Idem Hiſtrionum fabulas non ſine ſeriis ſæpe fletibus ſpectare ſoleo, & fictas illas notiſſimæ Impoſturæ quærelas vero animi dolore excipio. Ærumnam miſeris exaugere, & ægritudinem, quam cui ferendæ vix iam ſufficiunt, acerbare, barbaræ cuiuſdam inhumanitatis eſt. Hoc ipſum Iobus grauiſſimum expertus eſt, non enim directæ Diaboli plagæ tam penitus vſſerunt, quam obliquæ amicorum expoſtulationes. Ad dolorum gurgites exhauriendos, non noſtri tantum, ſed etiam amicorum fletus valent. Sic enim in plures alueos ægritudo dilapſa

tranquillius & ſedatius fluit vnico & ſolo flumine rapidius fertur. Charitas animi dolores è pectore in pectus transferre poteſt, & ita conciſim & minutim diſcerpere, vt pæne nullibi ſentiri queant. Dimenſionum enim Mathematicarũ more diuidi poſſunt afflictiones, donec quidem inſenſibiles ſint, vtcũque adhuc diuiſibiles. Amicorum autem dolores non meos ex parte fieri, ſed in totum proprios reddi cupio, qua ſcilicet, & commodius diſcutere & moderari queam: nobis enim facile imperamus, quod ab alieno ingenio impetrare non poſſumus. Nobilia illa amicorum paria fabuloſis, potius quam veris hiſtoriis diu annumerаueram, non tam quid factum fuiſſet, quam quid fieri deberet, oſtendere arbitratus; quæ tamen omnia facile poſſibilia eſſe tandem ſentio, nec quicquã in heroicis illis exem-

plis Damonis, & Pythiæ, Achillis & Patrocli esse, quod non ipse in nonnullis casibus amicorum causa præstiturus sim. Vitam alterius causa à quoquam deponi, apud Vulgus hominum vix fidem obtinet adeo tritum illud & vulgare anxioma violare nesciunt *Charitas à se ipsa incipit.* Ad me sane quod attinet priuati semper commodi, rationisque eius, quam meipsius habendam esse Natura præcipit; protinus obliuiscor, quoties quid Deo, quid Patriæ, & quid amicis debeam, animum subeat, secundum hæc tria meipsum amplector. Quãuis hic methodũ à Scholis præscriptam violare me fateor, quæ primo loco Parentes vxorem & liberos, secundo amicos diligendos præcipit. Exceptis enim quæ Religio exigit, nullam ita indissolubilem & necessariam sanguinis sympathiam in me ipso reperio. Non in

præceptum quintum peccari opinor si forte amicum aliquem chariorem habeam quam qui proxima consanguinitate adiuncti sunt, etiam quibus vitam ipsam acceptam fero. Mulierem nullam vero vnquam & sincero affectu amaui; Amicum non aliter charum habeo, quam virtutem, animam, aut Deum meum. Hinc coniecturam mihi facere posse videor, quantopere Deus hominem diligat, & quantum fælicitatis habeat amor diuinus. Ceteris omnibus omissis tres tantum mysticæ sunt vniones; Naturæ duæ in persona vna, Tres personæ in vna natura, & anima vna in duobus corporibus. Quamuis enim duæ reuera sint, ea tamen vnione inter se connectuntur, vt dualitatem potius, quam duas distinctas anima constituere videantur.

Sect. 6.

RES plena, miraculorum, ænigmatum, & mysteriorum verus amor est; quo ita in vnum duo coalescunt,vt vterque duo videatur. Amicum me ipso charius diligo, necdum tamen satis diligere videor. Accumulatis post aliquot menses affectibus, vix antea dilexisse visus sum. Quoties absum, mortuus sum, donec vna sim: præsens præsentia non satior, propius adhuc tendens. Vnitis animis non satisfaciunt complexus; vrget enim vsquæ perfectæ vnionis desiderium, quod cum possibile non sit, infinitum esse desiderium necesse est,& citra vllam satietatem perpetuo flagrare. Inest & alia præterea in amore miseria; Quos æque, ac nosmet ipsos diligimus, eorum vultus semper animis elabitur, nec oris ideam memoriæ infixā retinere pos-

ſumus: quod nec mirũ videri debet; Nos enim ſunt, & vultus ipſorum noſtros faciunt affectus noſtri. Hæroicus iſte affectus in vulgares, & ignobiles animos non incidit, ſed in eos tantum, qui ad virtutem deſignantur. Nobili hoc ardore qui amicum diligit, mediocri quidem amore vniuerſos colet. Si autem, affectuum acie corpus trajicientes, ad animam penetramus, verum, tum amicitiæ, tum Charitatis obiectum repererimus. Animæ autem maiorem fælicitatem legare non poſſumus, quam eam ipſam, in qua omnes fælicitatem ſtatuimus, ſalutem æternam. Hanc largiri licet poteſtatis noſtræ non ſit, Charitatis tamen erit piæque inuocationis, ſi minus acquirere & promouere, at deſiderare ſaltem. Pro me ipſo ſolo preces concipere nunquam ſatis habeo, niſi adiecto inſuper amicorum catologo, nec

mihi soli beneficium aliquod rogare, quin & proximum meum eiusdem participem cupiam. Fatalem Nolam nunquam ita hilarescens audio, quin pro decedente anima vota & preces fundam. Ad Patientis corpus curandam accersitus, mihi temperare non possum, quin Professionis oblitus pro anima orem. Quoties alium precantem cerno; quem imitari oportuit, continuo pro eodem deprecari incipio; qui mihi tamen fortasse ignotus erat: & profecto, siquidem vota mea aurem Diuinam facilem habuere, non pauci qui me numquam viderunt, ignotarum precum fructum percipiunt. Pro inimicis nostris hoc est, pro eorum salute orare, non ita durum præceptum est, nec aliud, quam quod in quotidianis Liturgiis facere consueuimus. De Italo illo quod vulgo refertur, non verum esse arbitror; maligna enim

hominum desideria vltra hanc vitam non tendunt; Diaboli tantum, & nigra inferni vota futuri nobis sæculi miseriam precantur.

Sect. 7.

INiuriam nec inferre, nec accipere, dum adhuc mihi adolescente ætate feruerent affectus, præceptum morum satis intolerabilium visum est; cui iam tandem anni sedatiores, & temperies magis Christiana seuerius institutum suasere. Iam eos audire possum, qui dicunt aut iniuriam nullam esse, aut nullam ad vindictam comparandam; nec vindictam vllam grauiorem esse, quam iuiuriæ contemptum: Qui alteri male cupit, eum seipsum odisse; & eum potissimum alios amare, qui seipsum contemnit. Conscientiæ meæ iniurius essem, si cum re vlla mihi minus conuenire dicerem, quam

cum me ipſo. Ex variis & diuerſis partibus, ex innumeris antipathiis conſtructam eſſe hanc fabricam humanam experior. Vnus mihi videor, haud aliter ac mundus vnus eſt, ex maxima ſcilicet diſtinctarum eſſentiarum turba, innumeriſque contrarietatibus conflatus Hoſtes occultos & domeſticos intus habemus, publicos & magis infeſtos foris. Sanctum Paulum Colaphis tantum impetiit Diabolus, me ſtricto gladio. Totam Pharſaliam in pectore tumultuantem ſentio, affectum contra affectum, rationem contra Fidem, Fidem contra Diabolum, & contra hæc omnia Conſcientiam. Alius intra me homo verſatus ſuccenſet, increpat, imperat, prouocat. Nec marmorea mihi conſcientia eſt, quæ peccatis grauioribus cedere neſciat, nec tamen ita cerea, vt minutæ, cuiuſlibet of-

fenſiunculæ, & lapſus impreſſionem accipiat. Paradoxa quadam fide nonnulla eſſe peccata credo, quæ facilius condonnantur, quam committuntur alia. Originalem labem meam Baptiſmo elutam fuiſſe ſtatuo; & peccata actualia non niſi à nouiſſima pænitentia, Sacramento, aut abſolutione computo: vnde fit vt iuuentutis meæ furores, & peccata nihil nunc animum terrefaciant. Peccata quidem innominata mihi nulla ſunt, quo nomine benignitati Diuinæ gratias ago, nulla pecularia crimina: Epidemicis tantum & humanis vrgeor, & qualia ex vulgari vitioſæ naturæ halitu contracta ſunt. Sunt enim certæ quædam Corporum conſtitutiones, quæ animi prauitatem ſibi congruam nactæ nouos & inauditos vitiarum fætus pariunt, quorum monſtroſæ nouitati non facile inueniuntur nomina. Hu-

iuſmodi erat propudioſus ille Hircus, qui cum ſtatua coiuit, huiuſmodi ſpintriæ Neronianæ. Non Cæli tantum nouorum Aſtrorum, non terræ plantarum & animantiũ fæcundæ ſunt, proferunt etiam humani Animi noua & inaudita vitia. Ex ingenii autem mei tarditate, & vulgari indole factum eſt, vt nunquam ad huiuſmodi inuentionem ſolicitarentur affectus. Et tamen vulgares iſtæ & quotidianæ infirmitates, quæ me nexu ſic inſeparabili ſequuntur, vt non aliud quam ipſa natura mea eſſe videantur, ita animos mihi deiecerunt, ita opinionem illam minuerunt, quam aliter de me ipſo habiturus erã, vt me vno nihil vilius, & abiectius exiſtimem. Pænitentiæ præſcripto dolorem animi Theologi addunt; in meam vero vna indignatio, ira, dolor, odium ingrediuntur, affectus plane contrarii, & quales nec actio-

ni isti, nec ingenio meo conuenire videntur. Non erga nos ipsos violatur Charitas, si quando, aut cum vitiis nostris litigamus, aut eam nostri partem odimus, quæ Charitatis fundamento, deo scilicet, inimica est: Hac in re maiorem hunc mundum minóres imitamur, cuius discordes Antiphathiæ, frontesque aduersæ amicam rationem totius habent, & priuatis suis inimicitiis pacem publicam tuentes, seditiosas illas potestates vinculis coërcent, quæ si superiores fierent, subitá rerum omnium ruinam molirentur.

Sect. 8.

INnumeris autem vitiis istis, quæ mihi ex Adami hæreditate rediere vnum deesse serio mihi grâtulor, id quidem charitati inimicissimum, necnon peccati omnis humani pariter ac Diabolici originem, superbiam. Cuius nomen

quidem literis paucis, natura véro vix mundi limitibus continetur. Effugi in ea conditione, in quam pronior animus esse solet. Pusilla illa scientiæ, & doctrinæ additamenta, quæ aliis opinionem de seipsis ita tollere, & inflare solent, non vllas mihi plumas in cristas addidere. Vidi aliquando grammaticulum, qui vnum aliquem versum aut Odam horatianum turgidius & elatiori fronte exponeret, quam author totum opus composuerat. Equidem, præter variarum Prouinciarum dialectos, sex linguas calleo, nihil tamen propterea tumidior aut elatior, quam olim patres nostri ante confusionem Babylonicam, cum vniuersus terrarum orbis communi lingua vteretur, nec quisquam adhuc aut bilinguis, aut criticus audiret. Non tantum, variarum gentium regionibus peragratis, variorum climantum inge-

nium perſpexi, Prouinciarum chorographiam vrbiumque Topographiam perluſtraui, ſed etiam earundem Leges, Mores, & Politiam intellexi; nec tamen hæc omnia, quæ eſt animi noſtri ignauia & tarditas, eum vnquam mihi de me ipſo opinionem perſuaſerunt, quam inleui quodam & inepto hominum generi ſperpexi, qui nuſquam ad vnum gradum è nido ſuo proreſpſere. Omnium Horizontis huius conſtellationum nomina, atque aliquid etiam amplius noui; Vidi tamen aliquando loquacem nautam, qui cum præter ſtellam polarem & pyxidis ſuæ Alphabetum nihil ſciret me & garrulatitate vinceret, & tanquam non vna ſphera inferiorem præ ſe contemneret. Noui non patrias tantum, ſed & vincinarum Regionum plantas pleraſque omnes, & tamen nunc pauciores ſcire videor, quam cum vix mihi cen-

tum notæ eſſent, cum fori tantum olitorii Botanicem cállerem. Capaciores enim animi qui non modica Scientiæ menſura ſaturantur, ante ſe nihil ſcire credunt, quam omnia ſciant: Quod cum impoſſibile ſit, in Socraticam opinionem incidere neceſſe eſt, & id tandem vnum ſcire, ſe nihil ſcire. Homerum ex Piſcatorum ænigmate tabuiſſe non credo; nec Ariſtotelem ſcientiæ incertitudinem toties expertum, toties in ſcriptis ſuis confeſſum, Rationem humanam naturæ operibus in veſtigandis imparem eſſem, Euripi fluxu, & refluxu ad ductum fuiſſe, vt in eundem ſe periturum injiceret. Cras ſcilicet dedocebit prouectius iudicium, quæ hodie didicimus: nec aliud nos docet Ariſtoteles, quam quod cum docuerat Plato, nimirum ſeipſum refutare. Omne equidem Scientiæ genus peragraui, nulli acquieſco. Et quamuis

vis ex primis ſtudiorum rudimentis Peripatetici, Stoici, aut Academici audiamus; proſtremo tamen ſapientiſſimum quemque Scepticum factum tanquam Ianum aliquem in Scientiæ campis ingredientem video. Philoſophia itaque mihi eſt alia quidem communis, & authentica, quam in Scolis didici, & qua aliorum animis inter ſermocinandum ſatisfacio; alia priuata ab experientia ducta, qua meo. In ſumna ſapientiæ abundantia de Ignorantia queſtus & Solomon, effecitque adeo, vt non tantum modeſtiores mihi conatus ſint, ſed deiectiores etiam. Aliud quiddam præterea animum indentidem ſubit, quot vt libros claudam, & abjiciam nonnunquam efficit; Stulte nimirum hic parum proficientibus ſtudiis æuum conſumi, & nequicquam obſcuris viarum ambagibus ſcientiam quæri; quæcunque

hic tanto conamine, tantis laboribus acquiruntur, paulolum modo ſi expectemus, ea omnia nos inſtinctu quodam, & infuſione adepturos; præſtare per modeſtam ignorantiam deſiſtere, naturali Rationis beneficio contentos, quam ſudoribus laborumque moleſtia incertam huius vitæ ſcientiam mercari, quam ſtultiſſimo cuique mors gratis datura eſt, futuræ Glorificationis appendicem.

Sect. 9.

NEcdum vxorem ipſe duxi, nec eorum conſilium laudo qui bis ducunt; non quod aut ſecundas nuptias damnem, aut in totum Polygamiam improbem: Accidere enim poteſt, vt inæqualis ſexuum numeri, & temporum ratione habita, neceſſaria videatur. Vniuerſus mundus viri cauſa factus eſt; pars autem viri duodecim fæminæ

causa: Vir totus mundus est, & spiritus Dei; Fæmina costa tantum, & curua viri pars. Mihi satis placeret, si nobis etiam Arborum more citra coniunctionem procreare liceat, siue alia quæpiam reperiatur rerum propagandarum ratio, quam coitionis illa vulgaris, & triuialis: nihil profecto ineptius est, aut viro sapiente indignius; nihil quod mentis celsitudinem turpius dejiciat, quam si animo iam deferbente reputet, quam insigniter ineptierit. Nec tamen hæc ita quenquam interpretari velim, quasi, à sexu illo dulcissimo alienatiore animo sim, immo vltro admiror, & amplector, quicquid pulchrum est. Summa cum voluptate eleganti cuipiam picturæ inhæreo, etiam si equi tantum fuerit. Ea mihi temperies est, & hoc mihi pluris sum, quæ omni Harmoniæ genere delectetur. Habet certe Symphoniam quan-

dam Pulchritudo, nec vllus est Chordarum concentus ad tacitas Cupidinis notas comparandus: Vbicunque enim Harmonia, Ordo, & Proportio sunt, ibi Symphonia est; quo sensu etiam Sphærarum concentus defendi poterit. Cælestes enim motus illi ita ad ordinem & numerum concinati, vtcunq; sonos nullos ad aures emittãt, intellectui tamen dulcissimum modulamen præbent. Harmonia gaudet quicquid harmonice compcsitum est, vnde capitum istorum symmetriam suspectam habeo, quibus templorum Musica tam vehementer displicet. Hanc ego vt amplectar, tum obedientia, tum proprio naturæ genio adducor. Nam etiam vulgaris illa fidicinum circumforaneorum Musica, quæ alios hilares, alios dementes reddit, mihi quidem religiósum quendam affectum iecutit, & profundam de

principe Compoſitore meditationem. Aliquid certe diuinius habet, quam quod auris perſentiſcit. Hieroglyphica eſt, & myſtica totius rerum vniuerſitatis vmbra; & talis in aure melodia, qualis Mundus iuſte intellectus in mente futurus eſt. Eſt denique ſenſibile eius Harmoniæ ſpecimen, quæ in auribus diuinis intellectualiter reſonat. Non cum platone ſtatuo Animam Harmoniam eſſe, ſed harmonicam tamen, & modulamini muſico admodum affinem: Ex quare accidit, vt nonnulli quorum corporis conſtitutio cum harmonico hoc Animæ genio congruat, poëtæ naſcantur. Quamquam ad Rythmum quidem omnes natura fingimur. Hinc eſt, quod Hiſtoriam ſuã à carmine auſpicetur * Tacitus; & Cicero ipſe poëtarum peſſimus,

* *Vrbem Roman à principio reges habuere.*

cum ſolummodo pro * Poëta orationem haberet, in prima ſententia in * Hexametrum offenderit. Sordida illa & homine Chriſtiano indigna deſideria, quibus Profeſſio noſtra male audit, in me non ſentio: non peſtem aut famen tacitus opto; non Calendariis & Ephemeridibus reuolutis malignos Aſtrorum aſpectus ſolicitus expecto; non Coniunctiones & Eclipſes mortiferas, non aut ver inſalubre, aut intempeſtiuas Hyemes lætus cerno. Ego & Agricola eadem oramus, omnia tempeſtiua, omnia ſalutifera; & qualia nec hominibus, nec temporibus ſanitatem adimant. Ægrotem ipſe niſi patientis malum mihi morbus ſit, niſi eius infirmitati potius quam crumenæ meæ mederi cupiam. Vix honeſtum mihi videtur lucrum, niſi opera proſit; quamuis negandum non eſt, fideles conatus noſtros ſalarium

* *Pro Ach. poëta.*

* *in qua me non inficior mediocriter eſſe verſatū.*

suum meruisse. Pudet & vehementer dolet esse, præter mortem ipsã, & morbos insanabiles: non id adeo, quasi artem superari indigner; sed publica Generis humani causa commotus, qua tanquam propria afficior. Vt vero genaralius loquar; tres illæ nobilissimæ professiones, quas vnaquæque Respublica, vt optime instituta est, ita maxime in honore habet, ex Adami lapsu profectæ sunt, nec infirmitatibus suis vacant: Vt morbos habet Medicina insanabiles; ita & Iurisprudentia causas, quæ non dissolui, & Theologia vitia, quæ non corrigi possunt. Si consilia generalia erroribus obnoxia sint; qui infallibiles esse possint particulares Curiæ non video. Nullas habent ita perfectas regulas, quæ non ab hominibus, atque adeo fallibili ingenio profectæ sint; & alterius plerumque canones alterius consulta

damnant. Haud aliter ac ſuperiorum ſcriptorum ſententias Ariſtoteles confutare ſolituseſt,quod licet rationi cõgruæ, ſuis ipſius preceptis & dogmatibus non conſonarent. Vt autem peccatum in ſpiritum ſanctum miſſum faciam, cuius non remedium tantum ſed natura etiam ignoratur; Nephritidi aut Podagræ facilius medeor, quam Theologus ſuperbiæ aut Auaritiæ. Sunt vitia quædam Medicinæ opera medicabilia, quæ Theologia ſanare neſcit; quæ huius præceptis ſpretis & contemptis, illius pillulis obtemperant. Artem non iacto,ſed aperte dico; Commune rerum omnium remedium omnes ſtndioſe vitamus, mors enim omnibus medetur malis. Nullum, præter, hanc, catholicon & vniuerſale remedium noui; ad quam vtcunquenauſeent κακοςόμαχοι ſano tamen Plato nectar eſt, & grata immortalitatis potio.

Sect. 10.

CVm omni hominum genere haud aliter, ac ſol conuerſor, amico aſpectu tum bonos tum malos intuens, Mihi quidem nemo malus eſſe, ut quiſque peſſimus eſt, ita optimus videtur; nimirum quamdiu intra fines iſtos verſatur, quibus bonus eſt. Non vllius tam diſcors eſt & aſymphonus animus, cui non indoles muſica & flexibilis, harmonicum aliquid ſuccinere queat. *Magnæ Virtutes, nec minora vitia:* vt optimæ indolis inſcriptio eſt, ita in peſſimam etiam quadrat. Nullum enim eſt ita tentatum penitus, & deprauatum ingenium, in quo non partes quædam Sinceræ inueniantur, quæ per antiperiſtaſin quãdam magis elucent, & antipathiæ ſuæ viribus, & præualentia ſeſe ab impetentium vitiorum contagione tutantur, à communi vſque malo liberæ & intactæ, Quemadmodum

etiam ſe res habet in rerum aliarum naturis; Cum acerrimis Corroſiuis præſtantiſſima Balſama in eodem corpore inueniuntur. Aio præterea, idque experientia fretus, ipſa venena antidotum ſuam in ſeipſis continere, quâ virus proprium premunt & ſubigunt; quam ſi depſeris, non nobis tantum mortifera ſunt, ſed ſibi ipſis etiam. Ego autem ab ea quæ intus eſt, corruptione metuo, non ab externi commercii contagiis. Mihi ab indomita illa & intarna cohorte periculum imminet; ipſe ſum mihi ipſi contagioſus. Viuit adhuc in me homo vmbilico carens. Corrodit me vſque & depaſcitur originalis cancer: ideoque *Defende me Deus de me*, Litaniæ meæ pars, & quæ inter ſecretas meditationes vox prima erumpit. Solus nemo eſt, quia vnuſquiſq; Microcoſmus eſt, mundumque vniuerſum ſecum circumfert.

Nunquam minus ſolus, quam cum ſolus; Vtcumque ſapientis Apothegma, verum etiam eſt ex ore ſtultiſſimi. In medio eremo ſoli non ſumus: non quod nobiſmet ipſis tantum, & cogitationibus noſtris comitati ſimus; adeſt vbique Diabolus, perpetuus ſolitudinis comes, & tumultuum inteſtinorum rebellis author, ſolitarias vſque meditationes ad ſeditionem ſolicitans. Et vt ſtrictius agam, nulla eſt vſpiam ſolitudo, nihil ſecretum & ſolum dici poteſt, niſi ſolus Deus, qui proprio contentus circulo per ſeipſum ſubſiſtit. Reliqua omnia præter partes ſuas diſſimilares & Heterogeneas, quæ totidem quodammodo naturæ videantur, per concurſum tantum Diuinum ſubſiſtunt, & per eius dextræ ſocietatem quæ ipſorum naturas ſuſtentat. Nihil denique ſolum eſt, quod non ſimpliciter vnum eſt nec

quicquam ſimpliciter vnum, niſi ſolus Deus. Reliqua omnia vnitatem tranſcendunt, ideoque plura ſunt.

Sect. II.

AD vitam meam quod attinet; nihil aliud eſt quam triginta annorum miraculum: cuius Hiſtoriam ſi enarrare velim, non tam vera referre, quam fabulam comminiſci videbor. Mundus hic autem, non tam diuerſorium, quam Noſocomium videtur, moriendi potius, quam viuendi locus. Non alium mundum, quam meipſum, quam meipſius fabricam, & Microcoſmum curo, & contemplor. Altero illo haut aliter ac Globo meo vtor, quem interdum huc illuc animi cauſa verſare ſoleo. Qui me extrinſecus tantum inſpectant, non aliud quam cōditionem meam & fortunam contemplantes, in Altitudine errant: Atlantis enim hu-

meros calco. Punctum terra eſt, nec id tantum Cælorum reſpectu, ſed cæleſtis etiam eius & æthereæ particulæ, quæ nobis ineſt. Moles hæc carnea, qua circumſcribor, non animo limites ponit: Vltima illa ſuperficies, quæ de finibus ſuis cælos monet, non facit vt credam mihi vllos eſſe. Trecentis ſexaginta cubitis non contineor, nec arca, vt corpus capiat, animam comprehendit. Dum quo pacto Microcoſmus ſim ſtudioſius inquiro, me neſcio quid maiore mundo maius comperio. Aliquid certe Diuinitatis in nobis ineſt, aliquid elementis antiquius, quod ſolis ditioni non obnoxium eſt. Me Dei imaginem eſſe, non ſcripturæ tantum docent, ſed natura etiam: hoc qui neſcit humanam doctrinam nondum attigit, nondum in homine diſcendo Abcedarius eſt. Quod ſine alienæ felicitatis iniuria dici

queat, neminem me vno fælicio-
rem esse aio. R*uat cælum fiat voluntas tua*; hoc in omni casu subsidio est: nec enim aliud accidere poterit, quam quod quotidiana oratione petimus. Paucis vt dicam, Sorte mea contentus sum; quo quid maius poterit Prouidentia tribuere? Hoc certe illud est, quod fælicitatem appellamus; hoc ego potitus sum; hoc vel in ipsis somniis fælix. Certe rebus omnibus, quæcumque delectant, per quietem magis, quam vigilantes afficimur. Hoc nisi ita esset miser essem; experrectus enim excrucior, & amicum abesse vsque queror, quem gratum somniorum ministerium de nocte iterum amplexibns reddit. De beatis somniis non minus Deo gratias ago, quam de fælici quiete: Habent enim ista, quod desideriis modestis, & modica voluptate contentis satisfacere possit.

Certæ atræ bili imputandum non erit, si nos omnes in hoc mundo dormire dixero; quæcunque hic agimus, quæcumque meditamur, mera esse somnia, & inter vitæ huius & futuræ imaginationes tantum interesse, quantum nocturna phantasmata à diurnis sensis differunt. Pariter in vtrisque ludimur, simulacra tantum sunt, & emblemata altera alterorum. Nosmet ipsos nescio quomodo in somno superamus, & tunc demum vigilare videtur animus, cum corpus dormitare inceperit. Ligatio quidem sensuum est, at rationis libertas. Nec ad somniantium imaginationes comparanda est vigilantium meditatio. In Natiuitate mea ascendens erat terrenus Scorpius; hora planetaria Saturni natus sum, & sane ex plumbeo illo Planeta nescio quid contraxisse mihi videor. Facetus & vrbanus non sum,

non conuiua lepidus, non geniali hilaritati idoneus; is tamen, qui per vnum ſomnium comœdiam totam componere, in Theatro aſſidere, ſpectare, & audire, & riſu tandem plauſuque mihi ipſi ſomnium excutere poſſum. Siquidem autem, quam mens tum fæcunda eſt, tam fidelis memoria eſſet, non niſi in ſomniis ſtuderem, nec ad Religionis officia obeunda aliud mihi tempus deligerem. Sed craſſior noſtra memoria ita tunc temporis ab abſtracta mente diſiuncta eſt, vt totius rei geſtæ oblita, nihil aliud iam experrectis animis, quam confuſum quiddam & imperfectum memorare valet. Nec Ariſtoteles qui ſingularem tractatum de ſomno conſcripſit, accuratam eius definitionem reliquiſſe videtur; nec, qui eandem correxit, Galenus; Noctambuli enim etiam dormientes ſenſuum

ſuorum actionibus defunguntur. Fateri igitur oportet aliquid in nobis eſſe, quod Morphei imperium non agnoſcit, ecſtaticaſque illas, & abſtractas animas, non aliter in corporibus propriis circumferri, quam ſpiritus audire, videre, & ſentire videntur, cum tamen organo, & ſenſu priuentur, & facultatibus iſtis, à quibus informari debent: Quoſdam ſub mortis horam ſupra ſe loqui, & ratiocinari obſeruatum eſt. Iam enim Anima ex corporeis illis vinculis liberari, & exolui; iam vt ſe dignum eſt, & acumine pluſquam mortali ſermocinari incipit.

Sect. 12.

NOs quidem ſomnum mortem dicimus; nos tamen non ſomnus ſed vigilia perdit: hæc ſpiritus ſcilicet conficit, vitæ domicilium. Nulla ſane vitæ pars mor-

tem aptius effingit; vere enim viuit quis quam diu Naturæ ſuæ munere & facultatum officiis fungitur. Clementer Themiſtocles militem dormientem interfecit; mitius ſane ſupplicii genus, quam quod vllæ adhuc leges excogitaruut; quod adeo Lucani & Senecæ ingenium fugiſſe miror. Hæc illa mors eſt, qua mori quotidie vere & proprie dici poſſumus; Mors eſt, quam Adamus obiit, antequam mortalis eſſet; mors, qua medium quidam inter vitam & mortem viuimus; mors denique eſt: ita morti ſimilis, vt ei me committere non auſim niſi precibus factis, & Luci quodammodo per colloquium cum Deo habitum valedicto.

Adſunt tenebræ; diſsimiles nihil
Luci tenebræ; tu modo ne Deus
Longe recedas; nigriora
Ne mihi nocte tenebricoſa
Peccata vultus excipiant tui
Serenitatem: Namque diem mihi
Tu Solus affers; nempe ſolus

Tu mihi Sol, & origo Lucis.
Tu dormientis tempora numine
Non dormienti protege; summoue,
Insomnibus qui semnolento
Artibus insidiantur, hostes.
Dulcis quies sit, nec nisi qualia
Saxo recumbens sensit Abramides,
Vexent quietos visa somnos.
Exiliat sede Mens volucri
Visura Cælum, protinus ac mihi
Corpus quierit; protinus vt sacras.
Cum nocte decedente somno,
Excipiat sacra Lux tenebras:
Vtque ipse cursu non alacri minus,
Quam sol, futurum mox peragam diem.
Mors somnus audit: Detur, oro,
Inde mori didicisse; detur
Somno supremo non placide minus
Olim sepulchro posse recumbere,
Hic quam recumbo. Qualis autem
Cunque sit hic mihi somnus, olim
Tecum excitari, si modo, si pater,
Hoc largiaris; des, licet aut breuem, aut
Somnum supremum: æquus recumbo.
Quo misera miser vsque vita
Heu! somnolentas sterto dieculas?
Quousque frustra? nam breuis hæc quies
Mox fugerit. Quando, ô, videbo
Perpetuam sine nocte lucem?

Hoc nempe Hypnoticon cubitum iturus adhibeo, nec alio mihi Laudano ad somnos faciendos o-

pus eſt. Poſtea ſecurus ad ſomnum componor, ſoli longum valedixiſſe contentus, & ad Réſurrectionem vſque libenter dormiturus.

Sect. 13.

Methodo illa, quà in Iuſtitia Diſtributiua vtendum erat, in commutatiua frequenter vtor; geometrica proportione in vtraque adhibita, qua aliis dum æquus ſum, mihi ipſi iniquus fio, & in trito illo axiomate ſupererogo, *Aliis facito, quod tibi ipſi fieri velis.* Ad diuitias me non natum eſſe arbitror; quod tamen vt maxime in fatis eſſet, fatis tamen aduerſatur eſt animi liberalitas. Nec enim tam vitium mihi videtur Auaritia, quam deplorata inſania. Mortuum ſe credere, aut vrinarium factum, non tam ridiculum eſt non tam omnes Hellebori vires ſuperat. A ratione non tam aliena ſunt ſpeculatiua hominum dogmata, & ſententiæ, quam concluſio & Praxis. Alij niues ni-

gras esse, alij terram moueri, alij animam aëream, aqueam, & igneam esse asseruerunt; hæc tamen omnia Philosophica sunt, & satis sana videbuntur, si apertam illam & miserrimam Auaritiæ dementiam contemplemur. Stygij istius & subterranei Idoli respectu me Atheum esse fateor: non possum illud colere, quod Vulgus veneratur. Aliquid forte apud me præparata eius substantia intra corpus valere potest, foris in actionibus nihil. Ad indignum aliquod facinus aut flagitium perpetrandum non Indiis vtrisque conducendus sum. Hanc solam ob causam meipsum amo, & amplector; nec duo mihi brachia in complexus sufficere videntur. Seuere nimis Aristoteles pauperes & egenos è liberalium numero excludit. Hoc si verum est, me non nisi votis munificis, liberalibusque desideriis libera-

lem esse fateor. Quod si illud Quadrantis exemplum non nobis tantum in miraculum proponatur, sed etiam ad Charitatis exemplar, iam Pauperes Ptochotrophia ædificare poterunt, nec Templa ab opulentis tantum extructa sunt. Peculiari in Charitate methodo, quam alij non obseruant, vtor: à meipso occasionem benefaciendi arripio: & opportunitate ab inopia mea sumpta, aliorum angustiis tum maxime subuenio, cum ipse premor. Nobismet ipsis enim honesto quodam Stratagemate ad occasiones omnes imminere debemus, & eiusmodi consilio Virtutis actiones administrare, vt quod in aliis circumstantiis deficit, in aliis abundantius sarciatur. Indiæ mihi in votis non sunt, id tantum expeto quod satis sit, quoque iis charitatis officiis fungi possim quibus fungi velle ab illo datum est. Diues est, cui vnde

benefaciat ſuppetit, nec temere tam pauper quiſquam reperitur, cui mens liberalis & ingenua non aliquam benefaciendi viam inueniat. *Mutua Iehouæ, qui gratioſe largitur tenui*: Plus quidem elegantiæ in ſe continet hæc vna ſententia, quam quicquid eſt vſpiam Concionum. Si eadem Emphaſi intelligerentur ſententiæ iſtæ, qua olim ab authoribus dictatæ ſunt, non tantis profecto præceptorum voluminibus opus eſſet, per Epitomen bonos eſſe liceret. Hac ſola cauſa adductus mendicum præterire non poſſum, niſi aut inopiam eius crumena, aut animam precibus ſubleuem. Aduentitia illa & ſcenica differentia, qua diſcernimur, non facit vt partis eius immemor ſim, quæ vtrique communis eſt. Sub pannoſis iſtis centonibus, ſub mutilatis iſtis & laceris corporibus incolunt animæ, nec materia, nec origi-

ne noſtris ignobiliores : Vtriſque Deus in genere eſt, vtriſque patet via ſalutis æque expedita. Charitatis obiectum tollunt Politici iſti, qui ſeruatoris noſtri vaticinii immemores, nec rempublicam Chriſtianam ſatis intelligentes, ciuitatem pauperibus vacaturam moliuntur.

Sect. 14.

Est autem alia Charitatis pars, huius columna & baſis, nempe Amor Dei, cuius cauſa proximum diligimus. Ea enim demum Charitas eſt, Deum propter ipſum diligere, & proximum propter Deum. Quicquid amabile eſt, Deus eſt; aut ſaltem pars eius quodammodo ſeparata, aliquid adhud Diuinitatis retinens. Nec mirum videri debet in eo collocari affectus noſtros, quod inuiſibile; inuiſibile enim eſt quicquid vere amamus,

nec

nec quicquam tam ſancto nomine dignandum eſt, quod ſenſuum tantum affectibus veneramur. Hunc ad modum virtutem collimus oculis ignotam; hunc ad modum eam amicorum partem amamus, & amplectimur, quam amplecti non poſſumus. Deus cum vniuerſa bonitas ſit, præter ſeipſum nihil amare poteſt, nos ſolummodo propter eam partem diligit, cuius originem à diuino eius ſpiritu deducimus, Parentum amores, vxorum & liberorum affectus, ſi diligenter excutiamus, leues admodum & inſtabiles ſunt, nihil ſolidi nihil veri habentes: quod autem ex his firmiſſimum eſſe vinculum videtur, mutuus nimirum parentum & liberorum affectus, quam infirmum ipſum, quam non diſſolubile videmus? Ad mulierem nos conferimus, matris in vxore obliti, vterique eius, qui nos ipſos peperit, in

eo qui imaginem noſtram paſſurus eſt. Hæc cum nos liberis bearit, migrat iterum affectus, & à lecto ad liberos deſcendit, nec tamen ibi fixiori veſtigio manſurus: Hi progreſſa iam ætate, aut nos mortuos cupiunt, aut vxore ducta honeſtam tandem transferendi affectus cauſam reperiunt. Sic viuos quodammodo ſepeliri nos poſſe videmus, & ſepulchrum in propagine ſpectare.

Sect. 15.

VT itaque Coronidem tandem adjiciam, infra, ſiue (quod vult Copernicus) ſupra ſolem nullam eſſe fælicitatem aio. Nec quicquam crambes etiam decies repetitum habet frequens illud Epiphonema, totiuſque Salomonis ſapientiæ compendium, omnia vanitas ſunt, & afflictio ſpiritus. Nihil eſt fælicitatis in his quæ mun-

dus veneratur. Ideas Platonicas dum Ariſtoteles refutat, in Ideam ipſe incidit; nihil enim aliud eſt eius ſummum bonum, quam ſomnium & Chimæra. Id, cuius fruitione Deus pariter atque Angeli fælices ſunt, & cuius defectu Dæmones miſeri, id veram fælicitatem appellare non metuam; ad hoc autem quicquid conducit per haud inuitam Metaphorum eodem titulo inſigniri poterit: Præter hoc quicquid vulgus Fælicitatem nominat, mihi fabula & ſpectrum eſt; & amabilis tantum impoſtura, quæ præter nomen ſolum mihi fælicitatis habet. Si denique in Conſcientia pacem, in affectus imperium, erga Teipſum, & Chariſſimos meos pietatem mihi, ô bone Deus, benignitas tua in hac vita dederit, Cræſum ipſum miſerari potero. Hæc eorum ſumma eſt, quæ modeſtiſſimæ meæ ambitioni in votis

ſunt, quæque hic in Fælicitatis album adſcribere auſim, in quibus nullum dextræ tuæ modum aut limitem pono, quicquid ſapientiæ tuæ beneplacito viſum fuerit, de me facito, De me quicquid fiat, fiat voluntas tua.

FINIS.

Anacephalæosis eorum, quæ singulis sectionibus ab Authore tractantur.

PARS PRIMA.

DE FIDE.

PARS SECVNDA,
DE CHARITATE.

D

